

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1907

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1908

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

42 - ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ - 42

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Τὸ Κλίμα τῆς Ἑλλάδος ἢ Ἄγλα Τριὰς τῆς Πάργης (ἀέρος πρῶτον) ὑπὸ Α. Αἰγυπίου διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπείου	Σελ. 193
Νέος κίνδυνος τῆς Ἑλλάδος ἐκ τῆς χολέρας καὶ τῆς πανώλους ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Κ. Σάββα	203
Ὁδηγὸς τῆς ἐλληνικῆς λέξης ὑπὸ Α. Φουρτσαγγίτη κατὰ μεταφράσιν Γ. Σοτηριάδου (συνέχεια)	211
Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης ὑπὸ Α. Καλαμάνου	229
Ἡ τελευταία νύξ τοῦ Τούδα, διήγημα Διμ. Γεβιά (κατὰ μεταφράσιν)	236
Χρονιὰ	248
Ἀναγνωστήριον : Ἐνα περιοδικά.—Ἑλληνικά περιοδικά	250
Μικραὶ ἀνακοινώσεις : Τὸ δεξιόχειρ τοῦ Προχοποδοῦ μου ὑπὸ Σ. Μενάρδου.—Τὸ λεξιλόγιον ἐκείνου ἀνθρώπου ὑπὸ Σ. Α. Παροῦ	255

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ὑπὲρ ΔΙΑΔΟΧῆΝ ὈΦΕΛΙΜῶΝ ΒΙΒΛΙῶΝ

42—ΟΔΟΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ—42

ΤΙΜΗ ἘΚΑΣΤΟΥ ΤΕΥΧΟΥΣ 1 ΔΡΑΧΜΗ

ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣ ΔΙΑΔΟΣΙΝ

ΩΦΕΛΙΜΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Πρόεδρος Α. ΒΙΚΕΛΑΣ, Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ αντιπρόεδρος, Μ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ
Γ. ΠΑΣΠΑΤΗΣ, ΑΡ. ΠΡΟΒΕΛΕΓΓΙΟΣ, Π. Ε. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΔΑΚΗΣ, Α. ΜΑΤΡΕΙΣ
Ε. ΡΩΜΑΝΟΣ, Γ. Σ. ΣΤΡΕΪΤ, Γραμματεὺς Γ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Η ΜΕΛΕΤΗ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ

Διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην δραχ. 10
Διὰ τὰς λοιπὰς χώρας φράγκα χρυσῶ 12

Ἐκαστὸν τεύχος χωριστὰ πωλεῖται δρ. 1 εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 1,20 εἰς τὰς λοιπὰς χώρας.

Ἡ "ΜΕΛΕΤΗ", ἐκδίδεται κατὰ μῆνα εἰς τεύχη ἐκ σελίδων 64, κατὰ δὲ τοὺς θερινοὺς μῆνας, Ἰούνιον—Ἰούλιον καὶ Αὐγουστὸν—Σεπτέμβριον, ἐκδίδεται ἀνὰ ἓν τεύχος, ὥστε ἕκαστος ἐτήσιος τόμος ἀποτελεῖται ἐκ δέκα τευχῶν, ἧτοι 640 σελίδων.

Αἱ συνδρομαὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ", καταβάλλονται εἰς τὰ Γραφεῖα τοῦ Συλλόγου ἢ ἀποστέλλονται ἐπ' ὀνόματι αὐτοῦ διὰ συστημένων ἐπιστολῶν, ταχυδρομικῶν ἢ τραπεζικῶν ἐπιταγῶν καὶ χαρτονομισμάτων Γαλλίας, Ἀγγλίας, Γερμανίας, Αὐστρίας, Ἰταλίας, Ρωσίας, Ἀμερικής.

Οἱ συνδρομηταὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ", λαμβάνουν δωρεάν καὶ τὰ Ὠφέλιμα Βιβλία.

ΠΡΟΣΕΧΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ "ΜΕΛΕΤΗΣ,"

Ὁ Τάφος τοῦ Γεωργίου Φραντζῆ ὑπὸ Σ. Κ. Σακελλαροπούλου.—Ἀπὸ τὴν ζωὴν τοῦ Γόζη ὑπὸ Α. Καλλιμάνου.—Ἡ ἀρροθεραπευτικὴ ὑπὸ Θ. Χ. Φλωρῶ.—Ἡ πρώτη ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικὴ Τυπογραφία ὑπὸ Κ. Σάδα.—Οἱ Διδάσκαλοι τοῦ Γένους: Κωνσταντῖνος Κούμας ὑπὸ Περ. Κοιτογιάννη.

ΤΑ ΩΦΕΛΙΜΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἀπὸ τοῦ 1907 ἐκδίδονται 6 βιβλία ετησίως. Συνδρομὴ αὐτῶν διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην δρ. 2 — διὰ τὰς λοιπὰς χώρας φρ. χρ. 3.

Οἱ συνδρομηταὶ τῆς "ΜΕΛΕΤΗΣ", λαμβάνουν δωρεάν τὰ ἐξ Ὠφέλιμα Βιβλία τοῦ 1907.

Η "ΜΕΛΕΤΗ", ΤΟΥ 1907

ἀποτελοῦσα τόμον ἐξ 640 σελίδων πολυτελῶς δεδεμένον: δραχ. 10 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 12 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Μόνον τὸ πολυτελές περιχάλυμμα δρ. 2 διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην — φρ. χρ. 2 διὰ τὴν Ἀλλοδαπήν. Ἀπηλλαγμένα ταχυδρομικῶν.

Ἐὸ καιωτέρω δημοσιευόμενον περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος τῆς Πάρνηθος ἀρθρον τοῦ κ. Α. Αἰγινητοῦ, εἶναι ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον: Ἐὸ Κλίμα τῆς Ἑλλάδος ἔργου τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποῖου δημοσιεύονται καὶ αὐτὴς οἱ δύο πρῶτοι τόμοι. Εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ὁ συγγραφεὺς, ἀρχόμενος ἀπὸ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀττικῆς ἐν γένει, πραγματεύεται καὶ ἀναλύει λεπτομερῶς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος ὑφ' ὅλας αὐτῶν τὰς ἐπιπτώσεις, ἐπὶ τῇ βλάσει πολλῶν καὶ μακρῶν παρατηρήσεων καὶ ἐρευνῶν. Τὰς διαφόρους περιγραφὰς συμπληροῦν πλείστοι πίνακες, σχήματα καὶ φωτοτυπικαὶ εἰκόνες, τὰς δὲ ἐπιστημονικὰς ἐρεῦνας σαφηνίζουσι, χάριν τῶν πολλῶν, αἱ ἐκ τῆς Κλιματολογίας, τῆς Μετεωρολογίας καὶ τῆς Φυσικῆς σχετικαὶ θεωρίαι· οὕτω τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι προωρισμένον γὰρ χρησιμεύσῃ ὄχι μόνον εἰς τοὺς εἰδικοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν πολλὸν κόσμον, τὸν ἐνδιαφερόμενον περὶ τῆς φύσεως τοῦ τόπου τῶν καὶ μάλιστα τοὺς ἰατροὺς κλπ.

Σ. τ. Σ.

ΤΟ ΚΛΙΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΡΝΗΘΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ὁ παρατηρῶν μακρόθεν τὴν Πάρνηθα, χωρὶς ν' ἀνέλθῃ ἐπ' αὐτῆς, δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ τὰ πλούσια καὶ ὠραία ἐξ ἐλατῶν καὶ πευκῶν δάση, τὰς καταφύτους καὶ χλοεράς κοιλάδας, τὰς δασοσκεπεῖς κλιτὸς καὶ τὰς θαυμασίας τοποθεσίας, ὑπὸ τῶν ὁποῖων κοσμεῖται τὸ μεγαλύτερον, ὑψηλότερον καὶ θαλερώτερον τῶν ἀττικῶν ὄρεων ἐπὶ τῆς ἡρας, δύναται τις νὰ βαδίξῃ ἐπ' αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν παχείαν σκιάν μυροβόλων ἐλατῶν¹, ἐνῶ ἐκάστη τῶν κορυφῶν του ἀνοίγει νέα καὶ θελκτικὰ πανοράματα.

Ἐπὶ τὴν ὑψηλοτέραν τῶν κορυφῶν (1413¹) καὶ ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς Πάρνηθος, 400¹ περίπου κάτωθεν τῆς

¹ Ἡ πεύκη ἀνέρχεται ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τῆς Πάρνηθος μέχρι τοῦ ἕψους τῶν 1.025 μ. περίπου· εἰς τὸ ἕψος τῶν 975 μ. ἐμφανίζεται ἡ ἐλάτη, ἧτις, ἀνερχομένη ὁμοῦ μετὰ τῆς πεύκης ἐπὶ 50 μ., παραμένει ἀκολούθως μόνη εἰς τὰ ὑψηλότερα σημεῖα τοῦ ὄρους καὶ τῶν λόφων τοῦ ὄρους τούτου.

κορυφῆς ταύτης, εὐρίσκεται μικρὰ κατάφυτος κοιλάς· εἰς τὸ βάθος αὐτῆς εἰς ὕψος 1000^μ περίπου ἀνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, κεῖται ἡ Ἁγία Τριάς. Εἶναι παλαιὰ μικρὰ μονή, (ἀνήκουσα εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις μονὴν Πιερράκη ὡς καὶ μέγα μέρος τοῦ περὶ αὐτὴν δάσους) ἐν ἐρειπιώδει καταστάσει ἐγκαταλειμμένη· παρὰ τὸ ἱερὸν τῆς ἐκκλησίας ὑπάρχει καλὴ καὶ ψυχρὰ πηγὴ, πρὸ αὐτῆς δὲ μεγίστη αἰωνόβιος καρυά, ὑπὸ τὴν εὐρείαν σκιάν τῆς ὁποίας δύνανται νὰ καθίσωσι πολλοὶ ἄνθρωποι· ἡ περίμετρος τῆς βάσεως τοῦ κορμοῦ τοῦ παλαιοῦ τούτου δένδρου, φθάνουσα σχεδὸν εἰς 9^μ, δεικνύει τὴν εἰς αἰῶνας ὄλους ἀνερχομένην ἡλικίαν του.

Ἄρκει νὰ εἴπωμεν, ὅτι εἶναι ἀρχαία μονή, διὰ νὰ ἐννοηθῆ εὐκόλως, ἀνευ ἄλλης περαιτέρω περιγραφῆς, ὅτι κεῖται ἐπὶ περικαλλοῦς καὶ ρωμαντικῆς θέσεως μετὰ καλοῦ πηγαίου ὕδατος· πρὸς ἴδρυσιν τῶν ἐλληνικῶν μονῶν ἔχουσι ἐκλεχθῆ ἐν γένει αἱ δαψιλέστερον ὑπὸ τῆς Φύσεως προικισθεῖσαι τοποθεσίαι τῆς Ἑλλάδος. Καθ' ἣν ἐποχὴν, ὑπὸ τὸ κράτος ἀνωμόλου πολιτικῆς καταστάσεως ἢ τὴν ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν τοῦ σκότους τῶν μεσαιωνικῶν ἰδεῶν, ἀνὰ τὰ ἄγρια ὄρη καὶ τοὺς ἐρήμους δρυμῶνας βασιλεύει ὁ τρόμος καὶ πλανᾶται τῆς δεισιδαιμονίας τὸ φάσμα, οἱ μοναχοὶ ἡμῶν ἐκλέγουσιν ἐπ' αὐτῶν μετὰ σπανίας καλαισθησίας τὰς ὠραιότερας τοποθεσίας, καὶ ἰδρύουσι τὰς φιλοξένους μονὰς των¹· δὲν φοβοῦνται τὴν μόνωσιν τῆς ἐρήμου, καὶ δὲν ὀπισθοδρομοῦσι πρὸ τοῦ φόβου τῆς ἀγρίας Φύσεως· τοὺς ἐνθαρρύνει ἢ ἀγάπη τῶν γνησίων φυσικῶν καλλονῶν, καὶ τοὺς ἐνισχύει ἢ πίστις πρὸς τὸ θεῖον.....

Ἡ Ἁγία Τριάς, ἔχουσα ἀρχαῖον ὕψος (1.000^μ), ἐντὸς καταφύτου ἐξ ἐλατῶν κοιλάδος, προστατευομένη κατὰ τῶν βορείων ἀνέμων ὑπὸ τοῦ ὑψηλοῦ τείχους τῶν ἀνωτέρων κλιτύων τῆς Πάρνηθος, καὶ καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς λοιπὰς διευθύνσεις τοῦ ὀρι-

¹ Ἐλλείπει ξενοδοχείων, ὡς γνωστὸν, τὰ μοναστήρια καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἐδέχοντο ἄλλοτε τοὺς προσκυνητάς καὶ τοὺς διαβάτας, ὡς καὶ μέχρι σήμερον ἀκόμη εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος συμβαίνει· ἦσαν τὰ φιλόξενα ἄσυλα, ἐν οἷς οὗτοι εὕρισκον δωρεάν τροφήν καὶ περιποίησιν· αἱ πλουσιώτεροι τῶν, ἐλληνικῶν μονῶν εἶχον καὶ ἔχουν ἀκόμη ἰδίους πρὸς τοῦτο ξενῶνας.

ζοντος ὑπὸ ἐπαρκῶς ὑψηλῶν βουνῶν, εἶναι τοποθεσία ἐξαισία δι' ἴδρυσιν ἐξοχικοῦ σταθμοῦ πρὸς παραθερισμόν· ἐκεῖ πλησίον, ἢ ὀλίγον περαιτέρω, δύνανται νὰ ἰδρυθῆ καὶ κλιματικὸς σταθμὸς πρὸς ἀεροθεραπείαν¹. Ἐχει ψυχρὸν, εὐγευστον καὶ ἀρίστης ποιότητος ὕδωρ, ἐπαρκῆς συγχρόνως πρὸς τὸν εἰρημένον σκοπόν, καὶ δυνάμενον ἄλλως νὰ αὐξηθῆ διὰ διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος καὶ ἄλλων πλησίον πηγῶν ἢ ἐκτελέσεως μικρῶν τινῶν ὑδραυλικῶν ἔργων· περιβάλλεται ὑπὸ μεγάλων καὶ ὠραίων ἐξ ἐλάτης δασῶν. Κεῖται οὐχὶ μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν, εἰς μικρὰν σχετικῶς ἀπὸ τῆς Κηφισιάς, τῆς Δεκελείας καὶ τῶν Ἀχαρνῶν ἀπόστασιν· καὶ δύνανται νὰ συγκοινωνῆ εὐκόλως καὶ ταχέως μετὰ τῶν Ἀθηνῶν διὰ τῶν σιδηροδρόμων Κηφισιάς καὶ Λαρίσης.

Ἡ χρησιμότης τῶν ὑψηλῶν σταθμῶν εἶναι τόσο μεγάλη καὶ ἡ ἔλλειψις αὐτῶν ἐν Ἀττικῇ ἰδίως τόσο σπουδαία, ὥστε ἡ ἴδρυσις ἐνὸς τοῦλάχιστον ἐξ αὐτῶν οὐ μόνον ἀναγκαία καὶ χρήσιμος εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀπαραίτητος κατήντησεν ἤδη· εἰς τοὺς τοιοῦτους κλιματικοὺς σταθμοὺς δὲν θὰ εὕρωσιν οἱ ὑγιεῖς μόνον εὐχάριστον καὶ ψυχαγωγικὸν κέντρον, ἀλλ' ὀλίγον περαιτέρω καὶ οἱ ἐκ δεινῶν νόσων πάσχοντες σωτήριοι θεραπευτήριοι· ἐκεῖ, εἰς τὰ ὄρη τῆς Πάρνηθος, εἰς μικρὰν ἀπὸ τῆς

¹ Παρὰ τὴν Ἁγίαν Τριάδα, ὡς καὶ ὀλίγον ἀπώτερον αὐτῆς, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι καλὴ καὶ κατάλληλοι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τοποθεσίαι· ἡ κοιλάς π.χ. τοῦ Σηρολιβάδου, περιβαλλομένη ὑπὸ δασῶν καὶ βουνῶν, εἶναι καταλληλοτάτη καὶ καταλληλοτέρα ἴσως καὶ αὐτῆς τῆς Ἁγ. Τριάδος διὰ ξενοδοχεῖα· ἔχει τὸ αὐτὸ περίπου ὕψος μετὰ τῆς Ἁγ. Τριάδος, ἀλλ' εἶναι πολὺ εὐρυτέρα, καὶ ἔχει ἀπὸ τοῦ μεσημβρινοῦ ἄκρου αὐτῆς τὴν ἐξαισία κάλλους θέαν τῆς ἀθηναϊκῆς πεδιάδος καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ. Πρὸς Δ. φαίνεται ἡ Σαλαμίς καὶ ὁ κόλπος τῆς Ἐλευσίνας, πρὸς Ν. ὁ Σαρωνικός, ἡ Αἴγινα, ὁ Πειραιεύς, τὰ Φάληρα, αἱ Ἀθῆναι, τὸ Μενίδιον καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἀθηναϊκῆς πεδιάδος ὠραία σημεῖα· πρὸς Δ. ἡ Κηφισιά, τὸ Πεντελικόν, ὁ Ὑμηττός, τὸ δάσος τῆς Δεκελείας. Ἡ κοιλάς ὁμοίως αἰσθη ὑπολείπεται τῆς Ἁγ. Τριάδος διὰ τὴν ἔλλειψιν πηγῶν (ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα αὐτῆς βεβαίως)· ἀλλ' ἡ ἔλλειψις αὕτη δύνανται νὰ ἀναπληρωθῆ εὐκόλως, διὰ τῆς διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος τῶν πλησίον ἐκεῖ κειμένων πηγῶν. Πρὸς τοῦτοις, καὶ ἡ παρὰ τὴν Ἁγ. Τριάδα κοιλάς τοῦ Παλαιοχωρίου, τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ὕψους μετ' αὐτῆς, δύνανται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον· εἶναι εὐρυτέρα τῆς Ἁγίας Τριάδος, περιβάλλεται ὁμοίως ὑπὸ δασοσκεπῶν βουνῶν ἐξ ἐλατῶν, καὶ ἔχει τρεῖς πηγὰς ὄρησεροῦ ὕδατος.

πρωτεύουσας απόστασιν, ἔνθα τὸ πῦρ τοῦ θερινοῦ τῶν Ἀθηνῶν καύσωνος δὲ ὑπάρχει πλέον, οἱ μὲν ὑπὸ τῆς θερμότητος, τῶν φροντίδων καὶ τῆς πυρετώδους κοινωνικῆς ζωῆς τῆς πόλεως κατάκοποι καὶ ἐξηντλημένοι θὰ ζητήσωσιν ἀναπαυτικὸν καὶ ὑγιεινὸν ἐν καλῷ ξενοδοχείῳ καταφύγιον, ἐνῶ οἱ ἀσθενεῖς, οἱ ὠχροὶ τῆς ζωῆς προγεγραμμένοι θὰ εὕρωσιν ἐν καλῶς ὠργανωμένῳ ἀσκληπιεῖῳ εὐελπί θεραπείας ἄσυλον. Ἐὸ κλίμα τῶν βουνῶν θαυματουργεῖ κατὰ τῆς φυματιώσεως, τῆς ἐλονοσίας, τῆς ὑπερκοπώσεως, τῆς πλευρίτιδος καὶ ἄλλων πολλῶν σπουδαίων νοσημάτων· ἡ τοιαύτη ἀγαθοποιὸς ἐνέργεια τοῦ ὀρεινοῦ ἀέρος εἶναι πρὸ πολλοῦ ἤδη πλέον πειραματικῶς ἀποδεδειγμένη καὶ ἀναμφισβήτητος· ἡ δυτικὴ Εὐρώπη, καὶ μάλιστα ἡ Ἑλβετία, βρῖθκει τοιούτων ὑψηλῶν κλιματικῶν σταθμῶν μετὰ πολλῶν ἀεροθεραπευτικῶν ἰδρυμάτων, ἐπιτυχῶς καὶ ἀποτελεσματικῶς λειτουργούντων. Καὶ ἐνῶ ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα, κατὰ μέγιστον μέρος, ὀρεινὴ, στερεῖται ἐντελῶς καὶ ἐνὸς ὀρεινοῦ κλιματικοῦ σταθμοῦ, πρὸς θεραπείαν τοῦλάχιστον τῶν ἀρρώστων τῆς· καὶ ὅμως ἡ ἐλονοσία καὶ ἡ φυματίωσις μαστίζουσι τὸν ἐλληνικὸν πληθυσμὸν εἰς βαθμὸν φοβερὸν καὶ ἀξίον μεγάλης προσοχῆς! Τοὺς ὀλίγους δὲ ἀρρώστους ἡμῶν, οἵτινες, ἔχοντες ἀφθονα τὰ ὑλικά μέσα, δύνανται νὰ δαπανήσωσι καὶ ταξειδεύσωσιν εἰς τὸ ἐξωτερικόν, τοὺς στέλλομεν νὰ ἀναπνεύσωσι τὸν ὀρεινὸν ἀέρα, ἀκριβοπληρώνοντες αὐτόν, ὡς νὰ ἦτο σπάνιον ἢ ἀνύπαρκτον παρ' ἡμῖν ἐξωτερικὸν ἐμπόρευμα, ἢ νὰ ἐστερεῖτο ἡ Ἑλλάς βουνῶν, εἰς τὴν Ἑλβετίαν, τὴν Γαλλίαν καὶ ἄλλαχού τῆς Εὐρώπης· ἐνῶ τοὺς λοιπούς, τοὺς πολλούς, τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ὑποστῶσι τὰς δαπάνας τῆς τοιαύτης πολυτελείας, τοὺς ἀφίνομεν, ἀπέλπιδας καὶ ἐγκαταλελειμμένους ὑπὸ τῆς Ἐπιστήμης, νὰ φθίνωσιν ἐντὸς τοῦ κονιορτοῦ καὶ τοῦ μεμολυσμένου ἀέρος τῶν πόλεων, ὅστις τοὺς φονεύει, μακρὰν τῆς Φύσεως, ἥτις ζωογονεῖ καὶ θεραπεύει· τοὺς ἀφίνομεν νὰ ἀποθνήσκωσιν ἐκ φυματιώσεως, νὰ μεταδίδωσι συγχρόνως εἰς ἄλλους τὴν δεινὴν νόσων των, καὶ πολλαπλασιάζωσιν οὕτω τὰ θύματα τῆς ἀγρίας ταύτης τῆς ἀνθρωπότητος μάστιγος· τοὺς ἐγκαταλείπομεν νὰ μαραίνωνται καὶ νὰ τήκωνται ὑπὸ τῆς ἐλονοσίας, προετοιμαζομένους ὡς θύματα διὰ πᾶσαν ἄλλην σοβαρὰν νόσον, καὶ ἰδίως τὴν φθίσιν!

Ἐν Ἑλλάδι σπανιώτατα καὶ ἀτελῶς, ἀνευ συστηματικῆς μεθόδου καὶ διαίτης, γίνεται θεραπευτικὴ χρῆσις τοῦ κλίματος τῶν βουνῶν· τοῦτο συμβαίνει βεβαίως οὐχὶ διότι ἡ ἡμετέρα ἰατρικὴ ἐπιστήμη δὲν γνωρίζει ἢ δὲν ἀναγνωρίζει τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν θαυματουργὸν θεραπευτικὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ κατὰ τῶν δεινοτέρων τῆς ἀνθρωπότητος νόσων, ἀλλὰ δι' ἔλλειψιν ξενοδοχείων καὶ θεραπευτηρίων ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ὀρέων. Ἐδημοσιεύθησαν μάλιστα καὶ σχετικὰ εἰδικὰ συγγράμματα ὑπὸ ἀρμοδίων καὶ διακεκριμένων παρ' ἡμῖν ἐπιστημόνων· ἀλλὰ μέχρι τοῦδε δυστυχῶς οὐδὲν βῆμα ἐγένετο πρὸς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἰδρύσεως ὑψηλῶν κλιματικῶν σταθμῶν ἐν Ἑλλάδι. Καὶ ὅμως ἡ διὰ τοῦ ἀέρος, τοῦ ὕδατος, τοῦ ἡλίου, τοῦ κλίματος καὶ ἐν γένει τῶν στοιχείων τῆς φυσικῆς ζωῆς θεραπεία ἢ ἡ φυσιοθεραπεία ἀποδεικνύεται ἤδη ἐμπράκτως, διὰ τινὰς τοῦλάχιστον τῶν βαρυτέρων νόσων τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς ἡ ὀρθοτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα πασῶν· αἱ πολλαὶ καὶ μεγάλαι ἐπιτυχίαι αὐτῆς ἐν τοῖς εἰδικοῖς θεραπευτηρίοις τῆς Εὐρώπης εἶναι ἤδη ἀναμφισβήτητοι.

Ἡ ἰδρυσις ἐνὸς κλιματικοῦ σταθμοῦ ἐπὶ τῆς Πάρνηθος θὰ ἦτο πολλαχῶς χρήσιμος παρ' ἡμῖν· πλὴν τῶν ἐπ' αὐτοῦ θεραπευτηρίων, τὰ ὅποια θὰ παρεῖχον εὐεργετικὸν καὶ σωτήριον ἄσυλον εἰς τοὺς ἐκ μεταδοτικῶν νόσων, ὡς τῆς φυματιώσεως, πάσχοντας, καὶ αὐτὰ τὰ ξενοδοχεῖα θὰ ἐχρησίμευον μάλιστ' οὐ μόνον πρὸς ἀναψυχὴν καὶ δροσισμὸν τῶν παραθεριζόντων ἐν αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν ἀναρρωννυόντων, καὶ πρὸς θεραπείαν τῶν ἐξ ἐλονοσίας, ὑπερκοπώσεως καὶ ἄλλων τοιούτων μὴ μεταδοτικῶν νόσων πολυαρίθμων ἀρρώστων. Εἰς τὰ μέτρια ὕψη, ὡς γνωστόν, ἡ διαμονὴ εἶναι τονωτικὴ καὶ εὐχάριστος· εἶναι ἰδίως ὠφέλιμος καὶ τερπνὴ εἰς τὰς λεπτὰς κράσεις, εἰς τοὺς ἀδυνάτους, τοὺς μὴ ἔχοντας ἀρκετὰς δυνάμεις, ὅπως ὑποστῶσι τὰς ἀποτόμους μεταβολὰς τῆς θερμοκρασίας, τὰς τόσον συχνὰς κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰ πολὺ ὑψηλὰ ὄρη, εἰς τοὺς γέροντας καὶ τοὺς καχεκτικούς, εἰς τοὺς νευροπαθεῖς καὶ ἐν γένει τοὺς φοβουμένους τὴν ἀκραν ξηρότητα τοῦ ἀέρος τῶν μεγάλων ὑψῶν, εἰς τοὺς ἀποφεύγοντας τὴν θερμὴν καὶ πνιγηρὰν τῶν πεδιάδων ἀτμόσφαιραν καὶ ἐπιδιώκοντας τὸν ἐλαφρὸν καὶ δροσερὸν τῶν ὀρέων ἀέρα, εἰς τοὺς ἐξ ὑπερβολικῆς πνευματικῆς

ἐργασίας ἢ ταραχώδους ζωῆς ἐν ἐξαντλήσει δυνάμεων διατελοῦντας ἢ ἐπάνοδος εἰς τὴν κανονικὴν ζωὴν, ἢ ἐν ὑπαίθρῳ ἀνάπαυσις, ὁ καθαρὸς ἀήρ, οἱ μακροὶ περίπατοι δίδουσι εἰς τοὺς μυῶνας τὴν συνήθειαν ὑγιεινῆς ἀσκήσεως, ἀναπαύουσι τὸ νευρικὸν σύστημα, ἐνισχύουσι τὸν ὀργανισμόν καὶ βελτιοῦσι τὸ αἷμα.

Ἡ ξηρότης τοῦ ἀέρος, τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἡλιολούστων ἡμερῶν, ἢ ζωηρότης τοῦ φωτός (εἰς τοιοῦτον ἰδίως ὕψος), τὸ, κατὰ μέγα μέρος τοῦ χειμῶνος, χιονοσκεπὲς τοῦ ἐδάφους, τὸ μέτριον ὕψος, ἢ γειτνιάσις τῶν δασῶν, ἢ ἔλλειψις ἐλῶν, ἢ καλὴ ποιότης τοῦ ὕδατος, ἢ ὑπὸ τῶν κλιτύων καὶ τῶν δασῶν προστασία ἀπὸ τῶν ἀνέμων, ἢ ἔλλειψις κονιορτοῦ καὶ καπνοῦ, ἢ μικρὰ νέφωσις, ἢ σπάνις τῆς ὀμίχλης, ἢ ἰσχύς καὶ ἢ βραχύτης τῶν βροχῶν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα φυσικὰ χαρίσματα καθιστῶσι τὴν Πάρνηθα οὐ μόνον ἐξαιρετικὸν διὰ θερινὴν διαμονήν, ἀλλὰ καὶ ὑπέροχον ὡς κλιματικὸν σταθμὸν ἀεροθεραπείας ἐν γένει· πολλὰ τῶν κλιματικῶν τούτων ἰδιοτήτων, ὡς ἡ ξηρότης τοῦ ἀέρος, ἢ ἔλλειψις ὀμίχλης, ἢ μεγάλη ἡλιοφάνεια, ἢ δύναμις καὶ ἢ διάρκεια τοῦ διαχύτου φωτός καὶ ἄλλα τοιαῦτα, εἶναι προσόντα οὐ μόνον σπάνια, ἀλλὰ καὶ μεγάλης, ὡς γνωστόν, σπουδαιότητος ἐν τῇ ἀεροθεραπείᾳ.

Καὶ ὁ σταθμὸς οὗτος θὰ ἠδύνατο συγχρόνως νὰ χρησιμεύσῃ, κατὰ τε τὸ θέρος καὶ ὀλόκληρον σχεδὸν τὸ φθινόπωρον, καὶ διὰ τὴν σταφυλοθεραπείαν ὡς ἐκ τῆς ἀφθονίας, τῆς ποικιλίας¹, τῆς εὐθηνίας, τῆς ἐξαιρετικῆς ποιότητος, τοῦ πολλοῦ σακχάρου καὶ τῆς μακρᾶς διάρκειας (Ἰούνιος—Νοέμβριος) τῶν ἐξαιρέτων πρὸς βρώσιν σταφυλῶν τῆς Ἀττικῆς, ἢ σταφυλοθεραπεία ἐν τῷ σταθμῷ τούτῳ, ὡς καὶ ἐν Κηφισίᾳ, θὰ ἐπετύγχανε θαυμασίως. Ἡ γειτνιάσις τῶν δασῶν, ἢ ὠραιότης καὶ ἢ μακρὰ διάρκεια τοῦ φθινοπώρου, ἐπιτρέπουσάι σχεδὸν καθ' ἑκάστην καὶ ἐν καταλλήλῳ τόπῳ, ἐντὸς καθαρᾶς καὶ διαυγοῦς ἀτμοσφαιρας, τοὺς περιπάτους καὶ τὰς σωματικὰς ἀσκήσεις, τόσοις χρησίμους, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν θεραπείαν ταύτην, θὰ συνετέλουν σπουδαίως εἰς τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν αὐτῆς.

Πρὸς ἴδρυσιν τοιοῦτου κλιματικοῦ σταθμοῦ ἐπὶ τῆς Πάρνηθος εἶναι ἀνάγκη ἰδρύσεως ἐνὸς τοῦλάχιστον μεγάλου ξενοδοχείου καὶ ἐνὸς καλοῦ θεραπευτηρίου.¹ συγχρόνως δύνανται νὰ ὀργανωθῶσι καὶ μικρὰ ξενοδοχεῖα, ὡς καὶ μικρὰ θεραπευτήρια, διὰ τοὺς ἀπορωτέρους ἢ ἴδρυσιν τούτων θὰ καταστήσῃ προσιτὸν καὶ εἰς τὰ πτωχὰ βαλλάντια τὸν σταθμὸν, καὶ θὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἡλικίαν ἐπιτυχίαν του. Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα προσετίθετο καὶ ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος, συνδέων τὴν μίαν τῶν κάτωθεν τῆς Πάρνηθος διερχομένων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν μετὰ τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἢ διοργάνωσις τοῦ σταθμοῦ θὰ ἦτο πλήρης. Ἀλλ' ὁ σιδηρόδρομος, καίπερ πολὺ χρήσιμος καὶ πολὺ ἀναγκαῖος, δὲν εἶναι ὁμοῦ καὶ ἀπαραίτητος ἀμέσως· δύνανται καὶ πρέπει νὰ ἰδρυθῶσι τὰ ξενοδοχεῖα καὶ τὰ θεραπευτήρια πρὸ αὐτοῦ· ἢ δὲ ἀσφαλῆς ἐπιτυχία τούτων θὰ φέρῃ ταχέως καὶ τὸν σιδηρόδρομον. Καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ δὲν ἐγένοντο ἀμέσως οἱ σιδηρόδρομοι· εἰς τοὺς πλείστους σχεδὸν τῶν πολυαρίθμων κλιματικῶν σταθμῶν τῆς, πρῶτον ἰδρύθησαν τὰ θεραπευτήρια καὶ τὰ ξενοδοχεῖα καὶ κατόπιν ἦλθον οἱ σιδηρόδρομοι· ἢ ἐπιτυχία ἐκείνων ἔφερε τούτους. Καὶ σήμερον ἀκόμη, τὸ *Adelboden*, ἢ *Montana*, τὸ *Corbeyrier*, τὸ *Kandersteg* καὶ πολλοὶ ἄλλοι πρώτης τάξεως κλιματικοὶ σταθμοὶ τῆς Ἑλβετίας στεροῦνται σιδηροδρόμων. Εἰς τὴν *Montana* μάλιστα, μέχρις ἐσχάτων, δὲν ὑπῆρχεν οὔτε ἀμαξιτὴ ὁδὸς· μόνον δι' ἡμιόνου ἠδύνατό τις ν' ἀνέλθῃ· τοῦτο ὁμοῦ δὲν ἠμπόδισε τὴν ἐπ' αὐτῆς ἴδρυσιν καὶ τὴν μεγάλην ἐπιτυχίαν

¹ Τὸ ἐν δύνανται νὰ εἶναι ἀρκετὰ μικρὰν τοῦ ἄλλου· τοῦτο οὐχὶ βεβαίως ἐκ φόβου μεταδόσεως τῆς νόσου, διότι ὁ ὀργανισμὸς τῶν φθισιατρῶν εἶναι τοιοῦτος, ὥστε οὐδεὶς κίνδυνος μεταδόσεως αὐτῆς, οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς ἐνοικοῦντας καὶ ἐργαζομένους ἐν αὐτοῖς ὑγιεῖς ὑπαλλήλους, ὑφίσταται· δὲν ὑπάρχει σχεδὸν παράδειγμα τοιοῦτον ἐν τοῖς θεραπευτηρίοις. Ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν τῆς οὐχὶ φαιδρᾶς οὐδ' εὐχαρίστου ἀναμίξεως τῶν χάριν ἀναφυχῆς καὶ διασκεδάσεως ἢ ἀπλῶς πρὸς ἀνάρρωσιν μεταβαίνόντων εἰς τὰ ξενοδοχεῖα ὑγιῶν μετὰ τῶν πασχόντων. Ἀφ' ἑτέρου, αἱ ἐπίσημοι στατιστικαὶ τῶν τόπων, ἐν οἷς λειτουργοῦσι φθισιατρεῖα, δεικνύουσιν ἀσφαλῶς, ὅτι οὐδένα κίνδυνον διατρέχουσιν οἱ πληροὶν αὐτῶν κατοικοῦντες· τοῦναντίον μάλιστα, εὐρέθη, ὅτι, συνεπείᾳ τῆς ἀπομιμήσεως τῶν ὑγιεινῶν κανόνων τῶν φθισιατρῶν ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ τόπου, ἢ ἐκ φυματιώσεως θνητότης αὐτῶν ἠλαττώθη μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῶν θεραπευτηρίων τούτων.

¹ Ὑπὲρ τὰ 40 εἶδη ἐξαιρέτων πρὸς βρώσιν σταφυλῶν παράγουσιν ἀφθόως οἱ ἀττικοὶ ἀμπελώνες.

οὐ μόνον φθισιατρειῶν ἀλλὰ καὶ λαμπρῶν ξενοδοχείων, χάριν ἀναψυχῆς καὶ διασκέδασις, κατὰ τε τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα· καὶ ἐν τούτοις ἢ ἐκ τοῦ κάτωθεν αὐτῆς σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ τῆς *Sienne* ἀπόστασις, ἐφ' ἀμάξης, ὑπερβαίνει τὰς τρεῖς ὁλοκλήρους ὥρας! ¹) Βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἢ ἐπιτυχία ἔφερε τὴν ἀμαξιτὴν ὁδόν, καὶ αὐτῇ, σὺν τῷ χρόνῳ, θὰ φέρῃ καὶ τὸν σιδηρόδρομον· τὰ αὐτὰ πρέπει ν' ἀναμένωμεν καὶ διὰ τοὺς ἡμετέρους κλιματικούς σταθμούς, ὅταν καὶ ὅπου εὐτυχῆσωμεν νὰ ἰδρῦσωμεν τοιοῦτους.

Διότι ὑπάρχουσι, πλὴν τῆς Πάρνηθος, καὶ ἄλλα πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, κατάλληλα πρὸς ἰδρυσιν κλιματικῶν σταθμῶν· καὶ οὐ μόνον ἐπὶ μεσογείων ὁρέων, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ παραθαλασσίων βουνῶν, ἐνθα θὰ ἠδύνατο νὰ συνδυασθῇ τοῦ θαλασσοῦ ἀέρος ἡ καθαρότης καὶ ὑγιεινὴ ἐνέργεια μετὰ τῶν θεραπευτικῶν τοῦ ὀρεινοῦ ὕψους ιδιοτήτων. Μέρη τινὰ τῆς Ἀρκαδίας (Βιτῖνα, Μαγούλιανα κ.τ.λ.) ὑψηλά, κατάφυτα ἐξ ὠραίων δασῶν καὶ ἄνευ ἐλῶν, θὰ ἦσαν ἄριστα πρὸς διοργάνωσιν τοιοῦτων σταθμῶν· τὰ παρὰ τὰ Καλάβρυτα ὄρη, ὑπὸ καὶ ὁποῖα μάλιστα ἀνέρχεται ἤδη ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος, διὰ τῆς θαυμασίας φύσεως τοῦ Διακοφτοῦ διερχόμενος, ἀφοῦ βεβαίως ἀποξηρανθῶσι τὰ ἐκεῖ ἔλη, θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσωσιν ὁμοίως, ὡς καὶ πολλὰ μέρη τοῦ δασοσκεποῦς Πηλίου. Καὶ αὐτῇ ἢ Τρίπολις, ἣτις ἔχει καὶ σιδηρόδρομον, δύναται καὶ ἔπρεπεν, ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦλάχιστον, νὰ χρησιμοποιοῦται πρὸς τοῦτο· τὸ κλίμα αὐτῆς εἶναι ὑγιεινότερον, ἔχει δὲ καὶ μέτριον ὕψος (665"), χρήσιμον εἰς πολλὰς θεραπευτικὰς περιπτώσεις. Τοῦτο ἄλλως γνωρίζομεν καὶ δυνάμεθα νὰ βεβαιώσωμεν καὶ ἐκ προσωπικῆς πείρας· ἐκεῖ, ἄνευ κινίνης καὶ ἄλλων

φαρμάκων, ἀπηλλάγημεν δριστηκῶς, ἐντὸς βραχυτάτου χρονικοῦ διαστήματος, τῶν ἐλειογενῶν πυρετῶν, ὑφ' ὧν εἶχομεν πρότινων ἐτῶν προσβληθῆ.

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὧν τὸ θαλάσσιον κλίμα εἶναι ἐξαιρετικὸν πρὸς τοῦτο, θὰ ἠδύνατο νὰ εὐρεθῶσιν ὑπήνεμα μέρη, παρὰ τὰς ἀκτὰς τῆς θαλάσσης ἢ ἐπὶ ὑψηλῶν βουνῶν, ἀνωθεν καὶ πλησίον αὐτῆς, πρόσφορα πρὸς ἰδρυσιν κλιματικῶν σταθμῶν· τινὰ τῶν μερῶν τούτων θὰ ἦσαν ἰσως ἀνώτερα, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, καὶ αὐτῶν τῶν περιφῆμων ἀκτῶν τῆς γαλλικῆς καὶ ἰταλικῆς *Riviera*. Ὁ χειμῶν ἐκεῖ εἶναι γλυκύτερος καὶ τὸ θέρος δροσερώτερον, τὸ ἔαρ πρωϊμώτερον καὶ θερμότερον, τὸ δὲ φθινόπωρον μακρότερον ἢ ἐν Ἀθήναις· τὸ κλίμα ἐν γένει τῶν νήσων τούτων εἶναι ἥπιον καὶ ἤττον τραχύ, εὐκράεστερον καὶ μᾶλλον θαλάσσιον, τοῦ τῶν μεσογείων τόπων τῆς Ἑλλάδος.

Περὶ δὲ τῆς Κερκύρας, ὡς τόπου θεραπείας καὶ ἀναψυχῆς, περιττὸν ἰσως νὰ διμλήσωμεν ἐνταῦθα· πρὸ πολλοῦ ἤδη οὐ μόνον ἐν Ἑλλάδι, ἀλλὰ καὶ ἐκτὸς αὐτῆς, ἡ νῆσος αὕτη φημιζεται καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τοῦτο, χάρις εἰς τὴν λαμπρὰν φύσιν καὶ τὸ ἐξαιρετικὸν κλίμα αὐτῆς. Ἐκ Ρουμανίας, Τουρκίας καὶ ἄλλων μερῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ στέλλονται ἐκεῖ πολλοὶ ἄρρωστοι, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν θεραπεύονται, καὶ ἄλλων δὲ βελτιοῦται αἰσθητῶς ἢ κατάστασις τῆς υγείας· πρὸς τούτοις, οὐκ ὀλίγοι ξένοι διέρχονται ἐκεῖ τὸν χειμῶνα, ἕνεκα τῆς γλυκύτητος τοῦ κλίματος αὐτῆς. Ὁ χειμῶν τῆς Κερκύρας εἶναι ἠπιώτερος, τὸ δὲ θέρος δροσερώτερον ἢ ἐν Ἀθήναις· ὁ χειμῶν καὶ τὸ φθινόπωρον εἶναι κατὰ δύο περίπου βαθμοὺς θερμότερα τῶν τῆς Νικαίας, τῆς Γενούης καὶ τῆς *Riviera* ἐν γένει· τὸ δὲ ἔαρ κατὰ ἓνα περίπου βαθμὸν γλυκύτερον τοῦ τῶν χωρῶν τούτων. Ὁ χειμῶν ἰδίως εἶναι θαυμασίας γλυκύτητος· σπανίως πίπτει χιὼν, καὶ ἔτι σπανιώτερον κατέρχεται ἐν αὐτῇ τὸ θερμόμετρον ὑπὸ τὸ μηδέν.

Ἐν γένει πολλὰ εἶναι τὰ μέρη καὶ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις πρόσφορα κλιματικῶς εἰς θεραπευτικούς σκοποὺς ἐν Ἑλλάδι· ὀφείλομεν δὲ καὶ ἔχομεν συμφέρον ἠθικὸν καὶ ὑλικὸν νὰ ἰδρῦσωμεν ἐν αὐτοῖς κλιματικούς σταθμούς. Ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς μαστίζεται καὶ δεκατίζεται δεινῶς ὑπὸ τῆς ἐλονοσίας·

¹ Ἀπὸ τοῦ σιδηροδρομικοῦ σταθμοῦ Μενιδίου τὸ μὲν Ἐηρολιθάδιον ἀπέχει (δι' ἵππου) 2 ὥρας 30 λεπ., ἢ δὲ Ἀγία Τριάς 3 ὥρας· ἡ καθοδὸς ἐξ ἀμφοτέρων τῶν θέσεων τούτων εἶναι κατὰ ἡμισέλιαν περίπου ὥραν συντομωτέρα. Ἐκ Δεκελείας (Τατοῦ) ἢ Ἀγία Τριάς ἀπέχει περὶ 3 ὥρας περίπου. Τὸ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πάρνηθος καὶ εἰς ὕψος 530 μ. περίπου κείμενον μετόχιον τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἀπέχει τοῦ σταθμοῦ Μενιδίου 1 ὥραν περίπου, δι' ἵππου· ἀνήκει καὶ αὐτὸ εἰς τὴν μονὴν Πετράκη, καὶ ἔχει μικρὰν πηγὴν πρὸ αὐτοῦ, ἣς ἢ θερμοκρασία εὐρέθη, τὴν 20 Ὀκτωβρίου 1907, 18°,0.

πολλοὶ παρ' ἡμῖν ἀποθνήσκουσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ, ἐὰν διαφεύγωσι τὸν ἐξ αὐτῆς θάνατον, ὑποσκαπτομένου τοῦ ὄργανισμοῦ αὐτῶν ὑπὸ τῆς δεινῆς καὶ ὑπούλου ταύτης νόσου, παρασκευάζονται πρὸς ὑποδοχὴν τῆς φυματιώσεως καὶ ἄλλων βαρυτάτων νόσων. Οἱ κλιματικοὶ σταθμοὶ ἐπλούτισαν τὴν Ἑλβετίαν καὶ κατέστησαν αὐτὴν τὸ διεθνὲς ἐντευκτήριον τοῦ κόσμου ὀλοκλήρου· ἡμεῖς ἔχομεν, πλὴν τῶν ὁρέων, τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ἐξαιρέτου κλίματος, καὶ πολλὰ ἄλλα στοιχεῖα, δυνάμενα νὰ ἐλκύσωσι τοὺς ξένους ἐν Ἑλλάδι· ἀλλὰ πρέπει νὰ τὰ χρησιμοποιήσωμεν καταλλήλως, διὰ νὰ δυνηθῶμεν νὰ τὰ ἐκμεταλλευθῶμεν ἐπιφελῶς. Καὶ ὅμως μεταβαίνομεν εἰς τὴν ἀλλοδαπήν, διὰ νὰ ἀναπνεύσωμεν καθαρὸν ὀρεινὸν ἀέρα, ἢ θνήσκομεν ἐνταῦθα, στερούμενοι τῆς σωτηρίου θεραπευτικῆς ἐνεργείας τοῦ ὀρεινοῦ ἢ τοῦ θαλασσοῦ κλίματος· ὡς νὰ ἔλειπον τὰ βουνὰ καὶ τὰ δάση, ἢ θάλασσα καὶ ὁ καθαρὸς ἀήρ ἐν Ἑλλάδι!... Ἐκεῖνος ὅστις ἤθελε κατορθώσαι τὴν ἰδρυσιν ὀρεινῶν καὶ παραθαλασσιῶν κλιματικῶν σταθμῶν ἐν Ἑλλάδι, οὐ μόνον θέλει προσφέρει εἰς τὴν πατρίδα ἡμῶν μεγάλην πηγὴν πλούτου, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀποσπάσῃ, θὰ σώσῃ ἀπὸ τῶν ὀνύχων τῆς φθίσεως, τῆς ἐλονοσίας καὶ ἄλλων δεινῶν νόσων, χιλιάδας θυμάτων ἐτησίως.

¹Ἐπειτα τὸ τέλος

Δ. ΑΙΓΙΝΗΤΗΣ

ΝΕΟΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΧΟΛΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΝΩΛΟΥΣ

Ἡ Ἑλλάς εἶχε μέχρι τοῦδε τὴν μεγάλην εὐτυχίαν νὰ διαφύγῃ τὰ ἐκ τῆς χολέρας καὶ τῆς πανώλους δεινά. Καίτοι ἡ ὄμορος ἐπικράτεια κατ' ἐπανάληψιν προσεβλήθη ὑπὸ τῶν νόσων τούτων, καίτοι ἡ πανώλης ἐγκαθριδύθη ὀριστικῶς ἐν Αἰγύπτῳ, ἀπὸ ἐτῶν ἤδη καταστᾶσα ἐκεῖ ἐνδημική, τῆς Ἑλλάδος ὅμως ἐφείσθησαν εὐτυχῶς μέχρι τοῦδε αἱ δύο αὐταὶ μάστιγες τῆς ἀνθρωπότητος. Διότι ἡ μὲν πανώλης μόνον ἐν Σύρῳ ἐνέσκηψεν ἐπιδημικῶς κατὰ τὸ 1835, τῆς δὲ χολέρας ἐξερράγη μὲν ἐπιδημία κατὰ τὸ 1854 ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεὶ, μεταδοθεῖσα ἐκ τῶν στρατευμάτων τῆς ξενικῆς κατοχῆς, καὶ κατὰ τὸ 1856 ἐν Μεσολογγίῳ, ἐπελθοῦσα ἐκ τῆς ὀμόρου ἐπικρατείας διὰ ξηρᾶς, ἔκτοτε ὅμως ἐπὶ διάστημα μακρότερον τῶν πεντήκοντα ἐτῶν οὐδὲν ἀνεφάνησαν αὐταὶ, ἐκτὸς μεμονωμένων περιπτώσεων χολέρας, ἐν τοῖς λοιμοκαθαρητηρίοις Σκύρου καὶ Σκοπέλου, κατὰ τὸ 1865.

Τὸν λόγον τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης διαφυγῆς δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς. Πιθανὸν συνετέλεσαν αἱ καθάρσεις, καίτοι αὐταὶ δὲν κατώρθωσαν νὰ προφυλάξωσι τὴν γείτονα ἐπικράτειαν. Ἴσως ὅμως ἠδύνατο ν' ἀποδοθῆ τοῦτο εἰς τυχαίαν σύμπτωσιν ἢ καὶ εἰς ἄλλους ἐπιδημιολογικοὺς λόγους ἀγνώστους. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, πολλοὶ λόγοι ἀναγκάζουν ἡμᾶς νὰ ὑποπτεύσωμεν, ὅτι ἡ ἀνοσία αὕτη τῆς ἡμετέρας χώρας ἡμῶν δὲν θὰ διατηρηθῆ καὶ εἰς τὸ μέλλον. Μελανὰ νέφη συσσωρεύονται εἰς τὸν ὀρίζοντα ἐκ δύο μερῶν καὶ φόβος ὑπάρχει ὅτι δεινὸς θὰ ἐνσκήψῃ ὁ κεραυνός, καθῆκον δ' ἔχομεν ὅπως διὰ παντὸς τρόπου ἀμβλύνωμεν τὴν προσβολὴν καὶ καταστήσωμεν τὰς συνεπείας αὐτῆς ὅσον τὸ δυνατόν ἐλαφροτέρας διὰ τὸ Κράτος.

Ἡ χολέρα καὶ ἡ πανώλης ἀπειλοῦν νὰ ἐπέλθωσι διὰ δύο ὁδῶν, πρῶτον διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τοῦ μέλλοντος νὰ συνδέσῃ

τὰς ἱερὰς πόλεις τῶν Μωαμεθανῶν Μέκκαν καὶ Μεδίναν μετὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ δευτέρον διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, ὅστις θὰ ἐνώσῃ τὴν γείτονα ἐπικράτειαν μεθ' ἡμῶν. Ἄς ἐξετάσωμεν μίαν ἐκάστην τῶν ὁδῶν τούτων κατ' ἴδιον.

* *

Ὡς γνωστόν, ἡ χολέρα καὶ ἡ πανώλης ἐνδημοῦν ἐν Ἰνδίας, ἐκεῖθεν δὲ προσβάλλουν τὴν Εὐρώπην, εἴτε κατὰ ξηρὰν διὰ μέσου τῆς Σιθηνίας, εἴτε κατὰ θάλασσαν διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς Θαλάσσης καὶ τῆς Αἰγύπτου. Πρὸς μετάδοσιν δὲ τῶν νόσων τούτων συντελεῖ κυρίως ἡ ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τοῦ Μωαμεθανικοῦ κόσμου εἰς τὰς ἱερὰς αὐτοῦ πόλεις Μέκκαν καὶ Μεδίναν ἀθρόα μετάβασις. Οἱ ἐξ Ἰνδιῶν προσερχόμενοι Μωαμεθανοὶ μεταφέρουν συχνότατα μεθ' ἑαυτῶν τὸ μικρόβιον τῆς χολέρας καὶ τῆς πανώλους, καίτοι δὲ ὑφίστανται πρὸ τῆς εἰς Ἰζέδδαν ἀποβιβάσεως κάθαρσιν ἐν τῇ λοιμοκαθαρτηρίῳ Καμαρὰν καὶ δευτέραν εἰς Αἰου-Saad, ἐν τούτοις ἀριθμὸς τις προσκυνητῶν φέρων τὸ παθογόνον μικρόβιον κατορθώνει νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν καὶ οὕτω μεταδίδει τὴν νόσον εἰς τοὺς πολυαρίθμους ἐν Μέκκᾳ προσκυνητάς, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ταλαντεύεται μεταξὺ 100.000 καὶ 250.000 καὶ ἐξ ὧν πολλοὶ προέρχονται ἐκ Τουρκίας, Ἀλγερίας, Τύνιδος, Μαρόκου ἢ Αἰγύπτου. Οὗτοι ἐπιστρέφοντες εἰς τὰς πατρίδας των ἠθέλον διασπείρῃ ἀσφαλῶς τὰς δύο ταύτας νόσους, ἂν μὴ δύο σπουδαία κωλύματα συνετέλουν πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ κακοῦ. Εἶναι δὲ ταῦτα ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ ἐν Αἰγύπτῳ καθάρσεις, ἀφ' ἑτέρου δ' ἡ ἔρημος τῆς Ἀραβίας. Οἱ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Μεσόγειον ἐπανερχόμενοι ὀφείλουν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς πολυήμερον κάθαρσιν ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ λοιμοκαθαρτηρίῳ Ἐλ Ἰόρ, μεθ' ἧς οἱ ὑγιεῖς διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέζ ἐπανακάμπτουσιν εἰς τὰς πατρίδας των. Ἀφ' ἑτέρου πολυαριθμοὶ προσκυνηταί, ὑπολογιζόμενοι εἰς δέκα περίπου χιλιάδας, ἀντὶ νὰ λάβωσι τὴν διὰ θαλάσσης ὁδόν, διατρέχουν διὰ καρabanίων, ἐπὶ καμήλων ἢ πεζῆ, τὴν ἔρημον, καὶ ἐπιστρέφουν εἰς τὰς ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Τουρκίᾳ ἐστίας αὐτῶν. Κατὰ τὸ τεσσαρακονθήμερον διάστημα, καθ' ὃ διαρκεῖ ἡ πορεία αὕτη, οἱ ἐκ χολέρας ἢ πανώλους πάσχοντες ἀποθνήσκουν κατὰ τὸ πλεῖστον, μόνον δ' οἱ ὑγιεῖς φθάνουν εἰς τὸν πρὸς ὄν ὄρον ὡς ἐκ τῆς

οὕτως ἐπερχομένης αὐτοκαθάρσεως. Ἄλλ' ἤδη ἀνοίγεται νέα ὁδός, ἣτις θὰ συντέμῃ μεγάλως τὴν μεταξὺ Μέκκας καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἀπόστασιν. Ἀντὶ τῆς βραδείας διὰ καρabanίων πορείας, ὁ σιδηροδρομικὸς συρμὸς θὰ διασπείρῃ τάχιστα ἐντὸς 3—4 ἡμερῶν ἀπάσας τὰς δεκάδας ταύτας τῶν χιλιάδων προσκυνητῶν εἰς τὰς διαφόρους πόλεις τοῦ Τουρκικοῦ καὶ τοῦ Περσικοῦ κράτους, οἱ δὲ χολεριῶντες ἢ οἱ πανωλιῶντες, οἵτινες πρότερον ἀπέθνησκον ἐν τῇ ἐρήμῳ, μετ' οὐ πολὺ θὰ διαδώσωσιν ἀπειρίαν χολερικῶν καὶ πανωλικῶν μικροβίων ἀνά πᾶσαν τὴν Τουρκικὴν καὶ τὴν Περσικὴν ἐπικράτειαν καὶ θὰ ἐπιφέρωσι τὴν γένεσιν μεγάλων ἐπιδημιῶν πανώλους καὶ χολέρας.

Ὁ σιδηρόδρομος οὗτος ἤρξατο κατασκευαζόμενος ἀπὸ τοῦ 1900, μέγα δ' αὐτοῦ μέρος συνετελέσθη ἤδη, ὑπολογιζόμενον εἰς 760 περίπου χιλιόμετρα καὶ συνδέον τὴν Δαμασκὸν μετὰ τοῦ Ἀκδάρ. Ἡ ἀπὸ τοῦ τελευταίου τούτου μέρους μέχρι τῆς Μεδίνης ἀπόστασις ἀνέρχεται εἰς 550 περίπου χιλιόμετρα, ἐξ ὧν 200 χιλιόμετρα σιδηροδρομικῆς γραμμῆς εἶχον ἤδη περατωθῆ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1907. Ἡ ἔργον λοιπὸν προχωρεῖ ταχέως, ἐντὸς δὲ διετίας ἢ εἰς τοὺς ἱεροὺς τόπους μετάβασις καὶ ἡ ἐκ τούτων ἐπάνοδος τῶν Μωαμεθανῶν θὰ τελεῖται διὰ ξηρᾶς, ὅπερ οὐ μόνον οικονομίαν χρόνου καὶ χρήματος θέλει ἐπιφέρει, ἀλλὰ καὶ θέλει ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῆς ὀχληρᾶς τοῦ Ἐλ Ἰόρ καθάρσεως, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἀποστρέφονται οἱ Μωαμεθανοὶ προσκυνηταί. Ἐκτὸς ὅμως τῆς εὐθείας ταύτης σιδηροδρομικῆς γραμμῆς θὰ ὑπάρχωσι καὶ δύο διακλαδώσεις ἀπολήγουσαι εἰς Κιάφαν καὶ Βηρυτόν. Ἐπομένως αἱ ἀκταὶ τῆς Μεσογείου θέλουσι μολυνθῆ καὶ ἀπ' εὐθείας διὰ τῆς σιδηροδρομικῆς ταύτης συγκοινωνίας, οὕτω δὲ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐλόκληρος ἡ Μεσόγειος θὰ ἀποτελέσῃ ἐστίαν χολέρας καὶ πανώλους.

* *

Τὰς πρώτας συνεπείας τῆς καταστάσεως ταύτης θέλει ὑποστῆ ὡς ἐκ τῆς γεωγραφικῆς αὐτῆς θέσεως ἡ Ἑλλάς. Ἡ μεγίστη συγκοινωνία, εἰς ἣν κατὰ θάλασσαν μετὰ τῶν ἀκτῶν τῆς ὀμβροῦ ἐπικρατείας διατελοῦμεν, θὰ διευκολύνῃ κατ' ἀνάγκην τὴν εἰσβολὴν τῆς χολέρας καὶ τῆς πανώλους. Ἐπομένως δὲ μᾶλλον

έπαπειλείται ή εισβολή αυτή, καθ' ὅσον τὸ Κράτος ἀφ' ἑνὸς μὲν στερεῖται καλῆς ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔχει λοιμοκαθαρτήρια μὴ δυνάμενα ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν εὐρίσκονται σήμερον, ν' ἀντιτάξωσι σοβαρὸν κώλυμα κατὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν νόσων τούτων.

Ἄλλὰ καὶ ἐάν καθίστατο δυνατὸν διὰ τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα θέλομεν ὑποδείξει κατωτέρω, ν' ἀποτραπῆ ἡ εισβολή αὕτη καὶ νὰ προφυλαχθῶμεν ἀπὸ τῆς κατὰ θάλασσαν μολύνσεως, ὡς κατωρθώθη μέχρι τοῦδε διὰ τῶν καθάρσεων, πάλιν εἶναι ἀδύνατον ν' ἀποφύγωμεν τὴν διὰ ξηρᾶς μετάδοσιν τῶν νόσων τούτων. Ἡ μετὰ βραχῶν χρόνον συντελεσθησομένη ἔνωσις τῶν Ἑλληνικῶν πρὸς τοὺς Τουρκικοὺς σιδηροδρόμους θέλει χρησιμεύσῃ ὡς ὀχετός, διὰ τοῦ ὁποῖου θὰ διοχετευθῶσιν εἰς τὸ Κράτος ἡμῶν τὰ χολερικά καὶ πανωλικά μικρόβια. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καθίσταται ἀνέφικτος ἡ ἐφαρμογὴ καθάρσεων. Κατὰ τὰς σημερινὰς τῆς ἐπιστήμης ἰδέας αἱ κατὰ ξηρὰν καθάρσεις εἶναι οὐ μόνον ἀνωφελεῖς ἀλλὰ καὶ ἀνεφάρμοστοι, τὸ μόνον δὲ μέσον, ὅπερ δύναται τὸ κράτος νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν, εἶναι ἡ τελεία διακοπὴ τῆς μετὰ τῆς Τουρκίας σιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας, ἐν ἣ περιπτώσει ἀναφανῶσιν εἰς τὰς παραμεθόριους χώρας κρούσματα πανώλους καὶ χολέρας. Ἄλλ' εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῶμεν ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ ἐφαρμόσῃ τοιοῦτον πρωτοφανὲς μέτρον, ὅπερ οὐ μόνον οἰκονομικῶς εἶναι ἐπιζήμιον, ἀλλὰ καὶ θὰ δυσφημήσῃ ἡμᾶς μεγάλως ἀπέναντι ὀλοκλήρου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, διότι θὰ μᾶς παραστήσῃ ὡς ἀνικάνους πρὸς ἐφαρμογὴν στοιχειωδῶν ὑγειονομικῶν μέτρων;

Ἦ πρέπει λοιπὸν νὰ πράξωμεν; Πρέπει μὲ ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας, ἀδρανοῦντες ὡς ὀπαδοὶ τοῦ πεπρωμένου, νὰ μείνωμεν ἀνυπεράσπιστοι ἀπέναντι τοῦ δεινοῦ τούτου κινδύνου;

Ἡ ἐπιστήμη διὰ τῶν νεωτέρων ἀνακαλύψεων αὐτῆς παρέσχεν εἰς ἡμᾶς τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἀσφαλῶς δυνάμεθα νὰ προφυλαχθῶμεν ἀπὸ τῆς χολέρας καὶ τῆς πανώλους καὶ νὰ καταπνίξωμεν τὸ κακὸν ἐν τῇ γενέσει του, πρὶν ἢ προσλάβῃ ἐπιφύδους διαστάσεις. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἡ μικροβιολογία ἔλαβεν ἐνεργὸν μέρος ἐν τῇ καταπολεμήσει τῶν νόσων, ἡ χολέρα καὶ ἡ πανώλης ἀπώλεσαν ἐντελῶς τὸν ἐπίφοδον αὐτῶν χαρακτήρα.

Καὶ ἐν ᾧ πρότερον πᾶσα περίπτωσις τῶν δύο τούτων νόσων ἐνέσπειρε τὸν πανικὸν εἰς τὴν χώραν, ἐν ἣ ἀνεφαίνετο, σήμερον δὲ πεπολιτισμένος κόσμος μὲ ὄμμα ἀτάραχόν βλέπει αὐτὰς ἐπερχομένας, διότι ἐδιδάχθη ἐκ τῆς πείρας, ὅτι ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐξουδετερώσῃ ἐντελῶς τὰς ἐπιβλαβεῖς αὐτῶν συνεπειάς.

Δύο λοιπὸν εἶναι τὰ μέτρα, ἅτινα τὸ Κράτος ὀφείλει νὰ λάβῃ πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ ἐκ τῆς πανώλους καὶ τῆς χολέρας κινδύνου. Τὸ πρῶτον τούτων εἶναι ἡ ἰδρύσις νέου λοιμοκαθαρητηρίου. Ἐὰν ἐν Ἑλλάδι σήμερον ὑπάρχοντα λοιμοκαθαρητήρια εἶναι τρία, τὸ τῆς νήσου Ἀγ. Γεωργίου ἐν τῇ κόλπῳ τῆς Σαλαμίνας, τὸ τῆς νήσου Γουδίνου ἐν Κερκύρα καὶ τὸ τῆς νήσου Δήλου. Καὶ τὰ τρία ταῦτα εἶναι ἀνεπαρκῆ, ὅπως θέσωσιν ἀποτελεσματικὸν φραγμὸν κατὰ τῆς ἐπελεύσεως τῶν νόσων τούτων. Κατάσκευασθέντα εἰς ἐποχὴν παρωχημένην δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστήμης, πλέον δ' ἢ ἀπαξ ἔδωκαν ἀφορμὴν εἰς παράπονα, ἅτινα ἐκλιέτουν αὐτὴν τὴν ὑπόληψιν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ Κράτους ἐνώπιον ὁμογενῶν καὶ ξένων, συντελοῦντα οὕτω μεγάλως εἰς ἀποτροπὴν τοῦ ρεύματος τῶν περιηγητῶν, ἰδίως τῶν ἐξ Αἰγύπτου. Ἐὐτυχῶς κατενοήθη ἡ ἀνάγκη τῆς ἰδρύσεως νέου λοιμοκαθαρητηρίου, χάρις δὲ εἰς τὴν δραστηρίαν ἐπέμβασιν τοῦ νῦν ὑπουργοῦ τῶν Ἰσωτερικῶν ἐγένοντο ἤδη αἱ ἀναγκαῖαι προκαταρκτικαὶ ἐργασίαι πρὸς ἰδρύσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς νήσου Σαλαμίνας. Ἐλπὶς ὑπάρχει ὅτι ἡ Βουλὴ δὲν θὰ διστάσῃ νὰ ψηφίσῃ τὸ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενον χρηματικὸν ποσόν, ἀναλογιζομένη τὸν κίνδυνον, εἰς ὃν ἐκθίεται τὴν χώραν πᾶσα βραδύτης περὶ τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ.

Πλὴν τὸ λοιμοκαθαρητήριον προῦρισται νὰ προφυλάξῃ ἡμᾶς ἐκ τῶν κατὰ θάλασσαν προελεύσεων. Ἄλλ' αὐταὶ δὲν ἀποτελοῦν τὸν μόνον κίνδυνον τῆς χώρας. Ἐἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ἡ ἔνωσις τῶν Ἑλληνικῶν μετὰ τῶν Τουρκικῶν σιδηροδρόμων θὰ διανοιῆξῃ νέαν ὁδὸν εἰς τὴν εισβολὴν τῆς χολέρας καὶ τῆς πανώλους. Ἐκτὸς ὅμως τούτου, ὅταν αἱ νόσοι αὐταὶ κατάλάβωσι τὰς Τουρκικὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Μεσογείου ἢ τὰς παραμεθόριους χώρας, μεγάλη πιθανότης ὑπάρχει ὅτι διὰ τῶν λαθρεμπόρων ἢ τῶν ὀπισσodήποτε κρύφα τὴν μεθόριον γραμ-

μὴν διέρχομένων ἢ εἰσδύσωσιν εἰς τὸ Κράτος εἴτε ἄνθρωποι εἴτε ἀντικείμενα μεμολυσμένα.

Πλὴν τούτου ὅμως εἶναι βέβαιον ὅτι καὶ αὐτὰ τὰ λοιμοκαθαρηθῆρια δὲν ἔχουν ἀπόλυτον προφυλακτικὴν ἀξίαν· διότι κατὰ τὰς τελευταίας ἐρεῦνας πολλοὶ ἄνθρωποι, ἂν καὶ φέρωσιν ἐν τῷ σώματι αὐτῶν μικροβιον μολυσματικῆς τινος νόσου, οὐδὲν ἐν τούτοις δεικνύουν σύμπτωμα, καὶ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν δὲ τῆς κανονικῆς αὐτῶν καθάρσεως διατηροῦν τὴν ἱκανότητα πρὸς περαιτέρω μεταφορὰν τοῦ νοσήματος τούτου. Ὁ ἐκ τῶν μικροβιοφόρων τούτων (ὡς ἐκλήθησαν οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι) κίνδυνος καθίσταται ἡμέρα τῆ ἡμέρα ἐμφανέστερος διὰ τῶν νεωτέρων ἐπιδημιολογικῶν ἐρευνῶν, προκειμένου περὶ τῆς μεταδόσεως οὐ μόνον τῆς χολέρας καὶ πανώλους, ἀλλὰ καὶ πλείστων ἄλλων μολυσματικῶν νόσων, ὡς τοῦ κοιλιακοῦ τύφου, τῆς διφθεριτιδος κλπ. Ὅταν λοιπὸν ἔνεκα οἰουδήποτε ἐκ τῶν προμνημονευθέντων λόγων ἀναπτυχθῶσιν εἰς μέρος τι τῆς χώρας ἡμῶν μεμονωμένα κρούσματα πανώλους καὶ χολέρας, τὸ Κράτος ὀφείλει τότε νὰ ἐπεμβῇ δραστηρίως καὶ νὰ καταπνίξῃ τὸν πρῶτον σπινθηρα τῆς νόσου, πρὶν ἢ προλάβῃ νὰ μεταβληθῇ εἰς πυρκαϊάν. Ἐν τούτῳ δ' ἔγκειται ἀκριβῶς ἡ ἀξία τῶν νεωτέρων προφυλακτικῶν μέτρων. Ἐγκαιρὸς διάγνωσις τῆς νόσου καὶ ταχίστη ἀπομόνωσις ὄχι μόνον τοῦ ἀρρώστου ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπόπτων ὅτι δύναται νὰ πάθωσιν ἢ νὰ μεταδώσῃ τὴν νόσον. Ἀλλ' εἶναι εἰς θέσιν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, ἐν τῇ σημερινῇ καταστάσει τῆς ὑγειονομικῆς αὐτοῦ ὑπηρεσίας, νὰ διεξαγάγῃ ἐπιτυχῶς τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ ν' ἀναλάβῃ νικηφόρως τὸν κατὰ τῆς πανώλους καὶ τῆς χολέρας ἀγῶνα; Δυστυχῶς ὄχι. Τοιαῦτα δυσχερῆ ἔργα δύνανται ν' ἀναλάβωσι μόνον κράτη ἔχοντα τελείως ὀργανωμένον σύστημα ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας, ἐν ᾧ ἡμεῖς ἀτυχῶς καταλεγόμεθα εἰς τὰ ὀλίγιστα ἐκεῖνα ἔθνη, ἅτινα στεροῦνται τοιαύτης ὑπηρεσίας.

Ὅτε κατὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ βασιλέως Ὀθωνος ὁ τόπος ἡμῶν διεμορφώθη εἰς Κράτος, οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι νομοθέται μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐφρόντισαν καὶ περὶ ὀργανώσεως ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας, ἀλλεπάλληλα δ' ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὰ 1833, 1834 καὶ 1835 Βασιλικὰ Διατάγματα, δι' ὧν συνεστάθη τὸ Βασιλικὸν Ἰατροσυνέδριον, διωρίσθησαν εἰς τοὺς νομοῦς

ναρχιακοὶ ἰατροί, εἰσῆχθη ὁ διὰ δαμαλίδος ἐμβολιασμός, ἐκαγονίσθησαν τὰ τῆς ἐπιβλέψεως τῶν τροφίμων, τὰ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν, τὰ τῆς ἐμποδίσεως τῆς μεταδόσεως τῶν μολυσματικῶν νόσων καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως ἐκείνης, ἦτοι ἀπὸ 70 καὶ πλέον ἐτῶν, παρὰ τὰς καταπληκτικὰς προόδους τῆς Ἰατρικῆς καὶ ἰδίως τῆς Ἰγυεινῆς, οὐ μόνον οὐδεμία ἰδιαιτέρα ὑγειονομικὴ νομοθεσία ἢ τοῦλάχιστον τροποποιήσις ἐγένετο (ἐκτὸς τοῦ ὑγειονομικοῦ νόμου τοῦ 1845), ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ Διατάγματα, τὰ ὁποῖα, καίπερ παλαιά, ἠδύναντο ἐν τούτοις ὡς ἐκ τῶν διατάξεων αὐτῶν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπιφελῶς καὶ σήμερον ἔτι, ὡς τὸ περὶ συστάσεως ἰατρῶν κατὰ νομοῦς καὶ τὸ περὶ ἐμβολιασμοῦ τῆς δαμαλίδος, πρὸ πολλοῦ περιέπεσαν εἰς ἀχρηστίαν, ἴσως ἔνεκα κακῶς ἐννοουμένης καὶ ἀσημάντου ἄλλως οἰκονομίας. Καὶ ταῦτα, καθ' ἣν ἐποχὴν καὶ αὐτὰ ἔτι τὰ μικρὰ ἔθνη τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου ἔχουν ἄρτιον σύστημα ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας.

•••

Οὔτε ὁ χρόνος οὔτε ὁ τόπος ἐπιτρέπει σήμερον νὰ ἐκταθῶμεν ἐπὶ τῶν μεγίστων ζημιῶν, ἃς ἐπιφέρει εἰς τὸ Κράτος ἡ παράλειψις αὕτη. Ἄν ὄχι ἔνεκα τῆς μεγάλως ηὔξημένης ἐν τῇ χώρᾳ ἡμῶν νοσηρότητος καὶ θνητότητος, αἵτινες ἀνυπολόγιστους ἐπιφέρουν ἠθικὰς καὶ οἰκονομικὰς βλάβας, ἂν ὄχι δι' ἄλλους σπουδαιότατους λόγους, οὐς παραλείπομεν, τοῦλάχιστον πρὸς ἀποτροπὴν τῆς ἀναποφεύκτου εἰσβολῆς τῆς χολέρας καὶ τῆς πανώλους, πρέπει ἡ Κυβέρνησις νὰ φροντίσῃ ὡς τάχιστα καὶ ἀνευ ἀναβολῆς περὶ ὀργανώσεως ὑγειονομικῆς ὑπηρεσίας. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον προθύμως δύναμαι νὰ παράσχω συμβολὴν τινα. Ἐπὶ πενταετίαν ἐργασθεὶς καὶ ἐπισκεψάμενος πολλὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἔθνῶν χάριν ἐπιτοπίου μελέτης τοῦ ζητήματος κατήρτισα πλήρη ὑγειονομικὴν νομοθετικὴν ἐργασίαν, περιλαμβάνουσαν ἀπάσας τὰς νεωτέρας προόδους τῆς ἐπιστήμης, ἀρμόζουσας δὲ εἰς τοὺς τοπικοὺς ὄρους τῆς χώρας ἡμῶν. Διὰ ταύτης ὀρίζεται εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν νομῶν καὶ τῶν δήμων καὶ εἰς τοὺς κυριωτέρους λιμένας τοῦ κράτους ἴδιον ὑγειονομικὸν προσωπικὸν (νομῖατροί, ἀστιάτροι, δημοτικοὶ ἰατροί, ὑγειονόμοι, λιμενικοὶ ἰατροὶ κλπ.), ἀποτελούμενον ἐξ ἐπιστημώ-

νων ειδικῶς περὶ τὴν ὑγιεινὴν καὶ τὰς σχετικὰς ἐπιστήμας ἐκπαιδευομένων καὶ διὰ διαγωνισμοῦ διοριζομένων, ἰδρύνονται ἐργαστήρια ὑγιεινῆς πρὸς πᾶσαν μικροβιολογικὴν καὶ χημικὴν ἔρευναν καὶ καθορίζονται ἐπακριβῶς τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ λαμβάνωνται ἐπὶ ἐμφανίσεως πάσης μὲν μολυσματικῆς νόσου, ἰδιαίτερος δὲ τῆς χολέρας καὶ τῆς πανώλους. Κρίνω περιττὸν νὰ εἰσέλθω εἰς λεπτομερεστέραν ἀνάλυσιν τῶν νομοσχεδίων τούτων, ἅτινα ἐν καιρῷ τῇ δέοντι θὰ ἴδωσι τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος. Διὰ τῆς ἐπιψηφίσεως καὶ ἐφαρμογῆς αὐτῶν τὸ Κράτος θὰ καταστῆ ἱκανὸν νὰ καταπολεμῇ ἐπιτυχῶς ὄχι μόνον τὴν πανώλην καὶ τὴν χολέραν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἄλλην μολυσματικὴν νόσον, τὰ δ' ἐκ τούτου εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα εἶναι τοσοῦτον κατάδηλα, ὥστε θεωρῶ περιττὸν νὰ ἐνδιατρίψω ἐκτενέστερον περὶ αὐτοῦ.

Ἡ ἴδρυσις τοῦ νέου λοιμοκαθαρτηρίου καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου τούτου τοῦ ὑγειονομικοῦ νόμου τοῦ Κράτους θ' ἀπαιτήσωσι βεβαίως δαπάνας. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ Βουλὴ δὲν θὰ διστάσωσι νὰ ἐγκρίνωσι τὸ ἀπαιτηθησόμενον, ἄλλως οὐχὶ μέγα, χρηματικὸν ποσὸν πρὸς διαφύλαξιν τῆς πολυτίμου ὑγείας τῆς χώρας, διότι γνωρίζουν ὅτι ἐγκατάστασις τῶν νόσων τούτων ἐν Ἑλλάδι ἰσοδυναμεῖ πρὸς μεγάλην οἰκονομικὴν καὶ ἔθνικὴν καταστροφὴν. Εἰς χώραν ἀνίκανον ν' ἀμυνθῇ κατὰ τοιούτων φοβερῶν μαστίγων, εἰς χώραν ἐνθα ἔμελλε νὰ ἐκλείψῃ ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ Κράτους πρὸς προστασίαν τῆς ὑγείας τῶν ἀτόμων, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπαναληφθῶσιν αἱ φοβεραὶ σκῆλαι, οἷας εἶδεν ὁ μεσαίων, ὅταν ἐπεδήμει ὁ μέλας θάνατος, ὡς ἐκαλεῖτο τότε ἡ πανώλης. Ὁ ἀμετρος πολλαπλασιασμὸς τῶν θανάτων καὶ ἡ ἀπειρία τῶν ἀσθενῶν, ἡ πλήρης διακοπὴ τῆς προσελεύσεως τῶν ξένων, ἡ τελεία παῦσις τοῦ ἐμπορίου καὶ ἰδίως τῆς ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος (προϊόντος, ὅπερ δυνατόν νὰ ἐκληφθῇ παρὰ τῶν ξένων ὡς ἱκανὸν νὰ μεταδώσῃ τὴν χολέραν), εἶναι λόγοι ἐπὶ πλεόν, ὧν καὶ μόνη ἡ κατὰ διάνοιαν ἀναπαράστασις δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι θὰ πείσῃ τὴν τε Κυβέρνησιν καὶ τὴν Βουλὴν νὰ λάβωσι ταχέως ὅσα μέτρα ἀνωτέρω ὑποδεικνύομεν πρὸς ἀποτροπὴν τοῦ νέου τούτου κινδύνου τῆς χώρας ἡμῶν ἐκ τῆς πανώλους καὶ τῆς χολέρας.

ΚΩΝΣΤ. ΣΑΒΒΑΣ

ΟΔΗΓΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ¹

ΥΠΟ ΑΔΟΛΦΟΥ ΦΟΥΡΤΒΑΙΓΓΛΕΡ

Πρὸς τῇ μνημειακῇ πλαστικῇ ἐγεννήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν ἑβδομον αἰῶνα καὶ ἡ μνημειακὴ ἀρχιτεκτονικὴ.

Ἄλλ' αὕτη δὲν εἶχε πλεόν νὰ ὑπηρετήσῃ ἡγεμόνας οὔτε ἀντικείμενόν της ἡδύνατο τῶρα νὰ εἶναι ἡ κτίσις ἀνακτόρων καὶ πολυτελῶν μαυσωλλείων, ὅπως κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρητομυκηναϊκὸν αἰῶνα. Διότι ἐν τῇ μεταξὺ εἶχεν ἐπέλθει ἤδη ἡ μεγάλη μεταβολὴ εἰς τὴν Ἑλλάδα, καθ' ἣν ἀντικατεστάθησαν οἱ ἀνακτες ὑπὸ τῶν πόλεων. Ἦν ἀρχὴν τῶρα διέπει ἡ πόλις πόλις καὶ πολιτεία εἶναι πλεόν ταυτόσημοι ἔννοιαι². Καὶ αὐτοὶ οἱ τύραννοι τῆς ἐποχῆς εἶναι ὑπηρέται τῆς πόλεως-πολιτείας, καθόσον θεωροῦν ἑαυτοὺς ἀπλῶς ἡγέτας τῆς πολιτείας, εἰς τὴν ὁποῖαν καὶ οἱ ἴδιοι ὑποτάσσονται. Οἱ δὲ τύραννοι δὲν ἔκτισαν ἀνάκτορα, ἀλλὰ ναοὺς καὶ συνάμα κοινῆς ὠφελείας κτίρια.

Τὸ ὑψιστον τῆς πολιτείας μέλημα εἶναι οἱ θεοὶ της, καὶ πρῶτον αὐτῆς καθῆκον ἡ λατρεία τῶν προστατίδων, «πολιούχων», ἰδίων ἑαυτῆς θεοτήτων. Διὰ τοῦτο μνημειακὰ κτίρια ἡδύναντο τῶρα ν' ἀνεγερθοῦν μόνον χάριν τῆς λατρείας ταύτης τῶν θεῶν. Καὶ ἐνῷ τὸ ἀρχαῖον ἀνάκτορον ὤφειλε τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὴν ἀτομικὴν τοῦ ἀνακτος θέλησιν, ὅστις μόνος ἐφρόντιζε διὰ τὴν εἰς τοὺς θεοὺς προσφερομένην λατρείαν, ὁ βωμὸς δέ, τὸ ἄλσος καὶ τὸ παρεκκλήσιον ἐξήρκουν δι' αὐτὴν καὶ ἡ τέχνη ὑπηρετεῖ μόνον τὸν βασιλέα, ὄχι δὲ τὸν λαόν, τῶρα τὰ πράγματα μετεβλήθησαν ὅλως διόλου. Διότι ἡ τέχνη εἶχε νὰ ὑπηρετήσῃ τῶρα μόνον τὴν πολιτείαν, ὥστε ὑψιστον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μέλημα ἀπέβη ὁ οἶκος τῶν θεῶν, ὁ ναός, ὁ οἶκος

¹ Συνέχεια ἐκ σελίδος 174.

² Εἶναι γνωστὸν πῶς ἕως σήμερον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τὴν πόλιν ὀνομάζει πολιτείαν καὶ πολίτην τὸν κάτοικον τῆς πολιτείας ἤτοι πόλεως. Σ. Μ.

τῶν προστατίδων τῆς πολιτείας θεοτήτων, διὰ τὸν ὅποιον ἐξ ἴσου ἐνδιεφέρετο πᾶν τῆς κοινότητος μέλος. Τοιοῦτοτρόπως κατὰ τὸν ἑβδομοῦ αἰῶνα ἐγεννήθη ὁ ὑπηρετῶν τὴν κοινότητα ναός, ἐνιαχοῦ μάλιστα ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως, ὅπου πρωτίτερα ἴστατο τὸ ἀνάκτορον τοῦ δυνάστου.

Ἄλλ' ἡ πολιτεία ἀπῆτει καὶ ἔξω τοῦ θρησκευτικοῦ κύκλου κτίρια. Ὅπως ἡ παλαιὰ μυκηναϊκὴ ἀκρόπολις, τοῦλάχιστον εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, περιεβλήθη ἰσχυρὰ τεῖχη, τοιοῦτοτρόπως ἡ πόλις ἐζήτησε καὶ τώρα ὁμοίαν διὰ τειχῶν προφύλαξιν. Καὶ τινὲς μὲν πόλεις δὲν ἠκολούθησαν τὸν νέον συρμόν, ἀλλὰ κατὰ τόπους ἄλλαι κατελήφθησαν τὸν ἑβδομοῦ αἰῶνα μέχρι τοῦ ἔκτου ὑπὸ τρελλῆς ὀριμῆς πρὸς ἀπόκτησιν ἰσχυρῶν μνημειακῶν περιβόλων. Δὲν ἤρκοῦντο ὅμως πάλιν ἀπλῶς εἰς τὴν χρῆσιν ἀκατεργάστων λίθων πρὸς οἰκοδομίαν τῶν τειχῶν, ὅπως εἰς τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους κατὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν «κυκλωπέων» τειχῶν, ἀλλ' ἐφεῦρον τὸ πολυγωνικὸν λεγόμενον σύστημα, τὸ ὅποιον εἶναι αὐτὸ τοῦτο δημιούργημα ἀρχαῖκόν ἐλληνικόν¹. Κατ' αὐτὸ οἱ οἰκοδομήσιμοι λίθοι ἀρμόζονται πρὸς ἀλλήλους κατὰ ποικίλας ἐναλλασσούσας εἰς τὰς γωνίας ἀρμογὰς, τουτέστι πολυγωνικῶς, ὅταν δὲ ἡ ἐργασία αὕτη γίνεται ἐπιμελῶς, ἡ θέα τοιοῦτου τείχους παρέχει ἰδιαιτέραν τινὰ αἰσθητικὴν ἀπόλαυσιν· πῶς μία ἀρμογὴ παρεμβάλλεται μεταξὺ ἄλλων, πῶς ἡ μία ὑποστηρίζει καὶ ἡ ἄλλη πιέζει, ταύτην τὴν παίζουσιν ἐναλλαγὴν τῶν δυνάμεων θέτει ὁ τεχνίτης πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν διὰ σαφειστάτων γραμμῶν. Συμβολίζεται λοιπὸν ἐδῶ ὄχι ἡ ἠρεμία τοῦ θλίβοντος βάρους, ἀλλ' ἡ κίνησις στηρίξεως ὁμοῦ καὶ πιέσεως, καὶ διὰ τοῦτο κανὲν ἄλλο εἶδος τειχοδομίας δὲν γεννᾷ ὅσον τοῦτο τὴν ἰδέαν τῆς στερεᾶς τῶν μελῶν συναρμογῆς².

¹ Τοῦτο δὲν φαίνεται ὅτι εἶναι ἀληθές. Τοῦλάχιστον εἰς τεμάχιον κρητικῆς τοιχογραφίας παρατηρήθη ὀχύρωμα, τοῦ ὅπου οἱ πύργοι μόνον εἶναι κατὰ τὸ ἰσοδομικὸν σύστημα κτισμένοι, ἐνῶ τὸ τεῖχος εἶναι προδήλως πολυγωνικόν. Σ. Μ.

² Τοιαύτην τειχοδομίαν βλέπει τις π. χ. εἰς πολλὰ κρηπιδιώματα τῶν τάφων τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ εἰς τὸ τεῖχος τῆς πόλεως αὐτόθι κατὰ τὴν νοτιαν τοῦ Διπύλου πλευρᾶν, τὸ ὅποιον ἀπετέλει τὴν κρηπίδα τοῦ ἀνωθεν

Καὶ ἄλλα πρὸς τούτοις κοινῆς ὠφελείας κτίρια, μάλιστα δὲ ὑδραγωγεῖα καὶ κρηνῶν κατασκευαί, ἀνεγείρονται τώρα, τῆς κοινότητος ὡσαύτως ὑπηρετικά. Κατὰ τύχην δὲ μανθάνομεν, ὅτι ἀκριβῶς τινὰ τῶν περιφῆμων τοιοῦτου εἶδους κτισμάτων εἶναι τῶν τυράννων ἔργα¹.

Ἄλλὰ κύριον ἔργον ἔμειναν πάντοτε οἱ ναοὶ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἡρώων. Εἰς αὐτοὺς διεμορφώθησαν οἱ στερεοὶ καλλιτεχνικοὶ τύποι τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, οἱ ὅποιοι μετεβιδάσθησαν ἔπειτα καὶ εἰς τὰ ποικιλώτατα ἄλλα κτίσματα.

Ὁ ναός, τουτέστι ἡ κατοικία τοῦ θεοῦ, δὲν ἦτο ἀναπόφευκτον συστατικὸν ἀρχαίου ἐλληνικοῦ ἱεροῦ, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ ἀγαλμα τοῦ θεοῦ. Εἶναι μάλιστα ἀναμφίβολον ὅτι ἡ θρησκευτικὴ λατρεία τῶν Ἑλλήνων ἀρχικῶς ἠγγόει ταῦτα ἐντελῶς. Ὅτε δὲ εἰσῆχθησαν τὰ λατρευτικὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν, ἐπὶ μακρὸν ἔτι χρόνον ἐξήρουν πρὸς στέγασιν αὐτῶν μικρὰ ναΐδια. Πρὸς ἀνέγερσιν ὅμως μνημειακῶν ναῶν ἀπητείτο ἔξωθεν ποθεν νὰ δοθῆ ἡ ὠθησις. Ἐκ τοῦ ἀνθρωπομορφισμοῦ δηλονότι δὲν ἀνεπτύχθησαν οὔτοι, ὡς ἐνομιζέτο ἄλλοτε, διότι ἀκριβῶς ὅτε ἤρχισαν ἀνεγειρόμενοι, ἡ ἐλληνικὴ θρησκεία εἶχε γίνει σοβαρωτέρα καὶ αὐστηροτέρα, τὸ δὲ ἀκατάληπτον μεγαλεῖον τῶν θεοτήτων εἶχεν ἐντυπωθῆ εἰς τὰς ψυχὰς πολὺ βαθύτερον παρὰ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀκμῆς τοῦ ἔπους, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ ἄοιδοι οἱ ψάλλοντες τὰ ἄσματά των εἰς τοὺς οἴκους τῶν ἀνάκτων εἶχον φθάσει τὰ ὄρια τῆς ἀσεβείας ὡς πρὸς τὴν ἐξανθρώπισιν τῶν θεῶν.

Τὴν ἐξωτερικὴν ἐκείνην ὠθησιν ἔδωκε πάλιν ἡ Αἴγυπτος, ὅπου ἀρχαιότερον συνήθης ἦτο ὁ μνημειακὸς οἶκος τῶν θεῶν. Ἐκ τῆς Αἴγυπτου εἰσῆλθεν, ὅπως καὶ εἰς τόσα ἄλλα, ἡ συνήθεια εἰς τὴν Συρίαν. Ἐπομένως παντοῦ παρουσιάσθησαν ἀντιμέτωποι πρὸς αὐτὴν οἱ Ἕλληνες.

ἐκ πλίνθων ὠμῶν συνισταμένου ἀρχαίου τείχους. Καὶ ὑστέρων χρόνων τεῖχη πόλεων (τοῦ τέλους τοῦ τετάρτου καὶ τοῦ τρίτου ἀκόμη αἰῶνος) π. χ. εἰς τὴν Αἰτωλίαν παρουσιάζουν σύμμικτον τὸ πολυγωνικὸν τοῦτο πρὸς τὸ ἐπικρατήσαν ἀπὸ τοῦ τετάρτου αἰῶνος ἰσοδομικὸν σύστημα. Σ. Μ.

¹ Π. χ. ἡ κατασκευὴ τῆς Ἐννεακροῦνου τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ ὑδραγωγείου τῶν Παισιστρατιδῶν, τοῦ ὑδραγωγείου τῶν Μεγάρων, τοῦ θαυμαστοῦ ὑδραγωγείου τῆς Σάμου. Σ. Μ.

Τοιουτοτρόπως ἤρχισαν εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ κτίζουν μνημειακὸν οἶκον διὰ τὴν θεότητα—ἀλλὰ διὰ τὴν θεότητα καὶ ἔχι διὰ τὸ ἄγαλμα αὐτῆς. Διότι πεπλανημένη εἶναι ἡ διαδεδομένη γνώμη, ὅτι οἱ ναοὶ ἐγεννήθησαν ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς στεγάσεως τοῦ ἀγάλματος τοῦ θεοῦ, ἡτις δῆθεν ἦτο καὶ ὁ οὐσιώδης αὐτῶν σκοπός. Ὁ ναὸς εἶναι μᾶλλον κατοικία τῆς θεότητος, ἡτις κατοικεῖ εἰς αὐτὸν καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχη ἐντὸς ἄγαλμα. Ὅ,τι χρειάζεται, εἶναι μόνον ἡ καθιέρωσις τοῦ κυρίου εἰς τὴν θεότητα, ἡτις τότε γίνεται κάτοχος αὐτοῦ, ὥστε ὁ σκοπὸς ἦτο νοητὸς μόνον, ἰδεώδης, ἐλεύθερος πρακτικῆς ἀνάγκης. Πρὸς ἐναπόθεσιν δὲ τοῦ λατρευομένου εἰδώλου τοῦ θεοῦ ἤρκει μικρὸν ναΐδιον, ἄρα δὲν ἦτο ἀναγκαῖος μνημειακὸς οἶκος. Ἀλλ' ἀντιστρόφως πάλιν ἡ ὑπαρξίς μεγάλου οἴκου τοῦ θεοῦ συνετέλεσεν ὥστε νὰ ἐναποτεθῆ εἰς αὐτὸν καὶ μέγα λατρευτικὸν ἄγαλμα. Ὅχι ὅμως πάντοτε· ὁ περίφημος π. χ. μέγας τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Δελφοῖς ναὸς δὲν ἀπέκτησεν, ὡς φαίνεται, ποτὲ λατρευτικὸν ἄγαλμα καὶ ὁ ναὸς δὲ τοῦ Διὸς ἐν Ὀλυμπίᾳ ὑφίστατο ἐπὶ πολλὰ ἔτη, πρὶν γίνῃ ἡ ἀπόφασις ν' ἀνεγερθῆ εἰς αὐτὸν τὸ μέγα ὑπὸ τοῦ Φειδίου ποιηθὲν ἄγαλμα.

Ὅπως δὲ ὁ αἰγυπτιακὸς ναὸς οὐσιωδῶς ἔγινε κατὰ τύπον καὶ ὑπογραμμὸν τοῦ αἰγυπτιακοῦ οἴκου, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἑλληνικὸς ναὸς ἠκολούθησε τὸ σχέδιον τῆς παλαιοευρωπαϊκοῦ τύπου οἰκίας, τὴν ὁποῖαν ἐγνωρίσαμεν εἰς τὴν Τριβάδα καὶ εἰς τὰ μυκηναϊκὰ ἀνάκτορα τῆς Πελοποννήσου. Ὁ τύπος οὗτος βεβαίως διετηρήθη ὑπὸ τὴν ἀπέριττον μορφήν του εἰς τὰ ἄπλα ναΐδια τῆς μετὰ τὸν μυκηναϊκὸν αἰῶνα ἐποχῆς. Εἶναι δηλονότι πανταχόθεν περίκλειστος τετράπλευρος αἶθουσα, εἴσοδον ἔχουσα κατὰ τὴν ἐτέραν τῶν στενῶν πλευρῶν, πρὸ τῆς ὁποίας συνήθως προβάλλεται μικρὸς πρόδομος ἀνοικτὸς πρὸς τὰ ἔμπροσθεν διὰ τῶν μεταξὺ τῶν προεκβαλλομένων τοίχων (παραστάδων) ὑψουμένων κίονων. Ὁ τύπος οὗτος τοῦ ἀρχαίου «μεγάρου» εἶναι καὶ ὁ θεμελιώδης τύπος πάντων τῶν ἑλληνικῶν ναῶν¹.

Εἰς τὴν θέσιν ὅπου εἰς τὴν ἀρχαίαν οἰκίαν ἔκειτο ἡ ἐστία, παρὰ τὴν ὁποῖαν ἐκάθηντο ὁ οἰκοδεσπότης καὶ ἡ οἰκοδέσποινα, ὅπου καὶ τοὺς προστάτας θεοὺς ἐφαντάζοντο διαιτωμένους καὶ διὰ τοῦτο ἐνταῦθα τὴν λατρείαν εἰς αὐτοὺς προσέφερον, εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἐστήνετο καὶ τὸ λατρευτικὸν εἶδωλον, ὅταν ὑπῆρχε τοιοῦτον, ἢ τὸ τῆς λατρείας σύμβολον¹, καθὼς καὶ ἡ ἱερά τράπεζα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐτίθεντο αἱ εἰς τὸν θεὸν γινόμεναι προσ-

πάντων) ὡς τὸν πολυτελέστερον τύπον, τοῦ ὁποῖου διακρίνει ἄλλον ἀπλούστερον περιγραφόμενον ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου εἰς τὴν Ὀδυσσειᾷ ὡς τὸν τύπον τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ὀδυσσεύς. Ἐκ τούτου λοιπὸν παράγει τὸ σχέδιον τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ καὶ ἔχι ἐκ τοῦ πολυτελεστέρου τῆς Ἴριυνθος, τῶν Μυκηναίων, τοῦ Μενελάου καὶ τοῦ Ἀλκινόου. Εἰς τὸ ἀνάκτορον τῆς Ἴριυνθος οἱ τέσσαρες τὴν ὄροφὴν ὑποβαστάζοντες κίονες κείνται εἰς τὸ μέσον τοῦ μεγάρου καὶ μεταξὺ αὐτῶν κείται ἡ ἐστία· ἀλλ' ἐκ τῆς θέσεως ταύτης τῶν κίωνων δὲν ἐξηγεῖται ἡ διπλῆ σειρὰ τῶν ἐσωτερικῶν κίωνων, οἵτινες χωρίζουν τὸν ἑλληνικὸν ναὸν εἰς μίαν μεσαίαν στοᾶν πλατυτέραν καὶ εἰς τὰς δύο ἑκατέρωθεν στενωτέρας (ὅπως ἐν γένει καὶ εἰς τὸ σχέδιον τῶν χριστιανικῶν βασιλικῶν). Τοῦναντίον τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τῆς περιγραφῆς τοῦ Ὀμήρου περὶ τοῦ μεγάρου τοῦ Ὀδυσσεύς τ 37, υ 333, ἐξ ὧν χωρίων (καθὼς καὶ ἐκ τοῦ χ 126 ε) ἐρμηνεύει τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχαιοτάτου ἑλληνικοῦ ναοῦ τῆς Ὀλυμπίας, καὶ τοῦ ναοῦ τῆς Φιγαλίας μετὰ τὸ ἰδιαιτέρον αὐτοῦ ναΐδιον καὶ τὴν μικρὰν πρὸς αὐτὸ ἐκ τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ θύραν. Σ. Μ.

¹ Πρὶν γίνῃ συνήθης ἡ ἀπεικόνισις τῶν θεῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, οἱ Ἕλληνας προσέφερον τὴν λατρείαν τῶν ἐνώπιον λίθων, λιθίνων στύλων ἢ ξυλίνων πασσάλων· ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν εἰδώλων τοιαῦτα σύμβολα ἐχρησίμευσαν εἰς τινὰ ἱερά ὡς κέντρα τῆς λατρείας. Ἐν γένει ἡ λιθολατρεία ἦτο εἰς τῶν ἀρχεγόνων τύπων τῆς θρησκείας. Οἱ λίθοι οὗτοι ἐκαλοῦντο βαϊτύλια ἢ βαϊτυλοὶ· ἡ λέξις εἶναι σημιτικῆ· heith - El σημαίνει κατοικίαν τοῦ θεοῦ. Οἱ ἀερόλιθοι (π. χ. εἰς τὴν Μένικαν ὁ μαῦρος λίθος) ἦσαν τοιαῦτα ἱερά σύμβολα, καθὼς μάλιστα οὐρανοπετεῖς. Ἡ ἄμορφος πέτρα (τὸ Isisli τοῦτο) λαξευομένη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον χονδροειδῶς ἐλάμβανεν, ὡς κῶνος π. χ., μορφήν κανονικὴν συμβολισμοῦ ἀπλουστάτου. Καὶ ὁ ὀμφαλὸς τῶν Δελφῶν ἀρχήθεν θὰ ἦτο τοιαύτη πέτρα, τοιοῦτον Isisli. Εἰς τὴν Κρήτην βαϊτυλος ἐκλήθη ἡ πέτρα, ἣν κατέπειν ὁ Κρόνος (φαιακικῶς θὰ ἦτο, ὡς πιστεύεται, ὁ El, θεός, οὐρανὸν τὸν υἱὸν του), ἴσως καὶ αὐτὴ οὖσα ἀερόλιθος λατρευόμενος ὡς ἡ εἰκὼν τοῦ Διὸς ἢ ὁ Ζεὺς αὐτός. Καὶ τὰ δένδρα ἐλατρεύθησαν εἰς τὴν ἀρχεγονοὺς θρησκείαν ὡς κατοικίαι τῶν θεῶν (πρβλ. τὴν δρῦν τοῦ Διὸς, τὴν ἐλαίαν τῆς Ἀθηνᾶς), τὰ ὅποια καὶ ὡς ἱερά περιεβάλλοντο διὰ τοίχου ἢ φράκτου κατόπιν, ὥστε νὰ μὴ βεβηλώνωνται, ἢ περιεκλείοντο εἰς ἱερὸν οἶκημα (ὡς ἢ παρὰ τὸ Ἐρέχθειον ἐλαία). Σ. Μ.

¹ Ἄν καὶ τοῦτο θεωρεῖται ἐν γένει ἀληθές, ἐσχάτως ὅμως ὁ κ. Dörpfeld διέκρινε δύο εἴδη μεγάρων μυκηναϊκῶν, τὸν δὲ ἑλληνικὸν ναὸν ἐξήγησε βασιζόμενον εἰς τὸν ἕνα ἐκ τῶν δύο τούτων τύπων. Θεωρεῖ δηλονότι ὁ κ. Δαῖρπφελδ τὸ μέγαρον τῆς Ἴριυνθος π. χ. (τὸ γνωστότατον καὶ εὐδιακριτώτατον

φοραί. Ἐννοεῖται ἕμως ὅτι τὰ σφάγια προσεφέροντο ἔξω ἐν ὑπαίθρῳ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ὅστις ἠγείρετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν προέκτασιν τοῦ καταμεσῆς ἄξονος τοῦ ναοῦ.

Τὸ ἀνεξιχνίαστον κράτος τῶν θείων δυνάμεων ἀρέσκεται εἰς τὸ σκότος ἐντὸς τῆς κατοικίας των. Ἰῶν αἰγυπτιακῶν ναῶν — εἰς τὴν Αἴγυπτον σώζονται ἀκόμη ναοὶ μὲ ἀκεραίαν τὴν στέγην — τὰ κύρια μέρη ἦσαν σχεδὸν ἐντελῶς σκοτεινὰ καὶ μόνον διὰ στενωτάτων σχισμάτων τῆς ὀροφῆς ἢ τοῦ τοίχου εἰσῆρχετο ὀλίγον τι φῶς. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα θὰ ἦτο πιθανῶς ὁμοία, διότι ἂν καὶ δὲν ἐσώθη ἑλληνικὸς ναὸς μὲ στέγην, ἀλλὰ καὶ τίποτε δὲν παρατηρήθη εἰς τὰ λείψανα τῶν κτιρίων ὑποδηλοῦν κατασκευὴν φεγγιτῶν. Ὄταν ἡ θύρα ἦτο κλεισμένη, ὁ ἑλληνικὸς ναὸς ἦτο βεβαίως ἐντελῶς σκοτεινὸς ἢ τὸ πολὺ ἐδέχετο διὰ μικρῶν σχισμάτων ὀλίγον τι φῶς. Μόνον ὅταν αἱ δίφυλλοι ὑψηλόταται θύραι ἠνοίγοντο, ὅπως εἰς ὄλας τὰς ἐορτάς, τότε εἰσῶμα πλεον τὸ μέγα ρεῦμα τοῦ φωτὸς εἰς τὸν σκοτεινὸν θάλαμον.

Ὁ ἑλληνικὸς ναὸς εἶναι μόνον τοῦ θεοῦ οἶκος καὶ ὄχι τόπος ἀθροίσεως τῶν πιστῶν. Αὐτοὶ συνηθροίζοντο ἔξω. Ὅσον δὲ κραταιότερος καὶ πλουσιώτερος ἦτο ὁ θεός, ἢ μᾶλλον ἡ λατρεύουσα αὐτὸν καινότης, τόσον μεγαλείτερος ἐκτίζετο καὶ ὁ οἶκος τοῦ θεοῦ. Χωρὶς ἄλλο ἐστήνετο τότε καὶ τὸ ἀνάλογον μέγα λατρευτικὸν ἄγαλμα ἀναγκαῖον ἕμως δὲν ἦτο τοῦτο. Μέγα ἄγαλμα τῆς θεότητος δὲν εἶχε πᾶς μέγας ναὸς καὶ τὰνάπαλιν κάμποσα μεγάλα λατρευτικὰ ἄγάλματα ἴσταντο εἰς σχετικῶς μικροὺς ναοὺς.

Ὅπως εἰς τὴν Τριβάδα καὶ εἰς τὸ μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον τοῦ Γουλᾶ τῆς Κωπαίδος¹ βλέπομεν τύπον κατοικίας, τῆς ὁποίας τὸ μέγαρον ἔχει μίαν μέσην σειρὰν στύλων, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ πλατυτέρα ἢ αἰθουσα, ὁμοίως εὐρίσκομεν τὴν καταμεσῆς ταύτην σειρὰν κιόνων καὶ εἷς τινὰς ἀρχαιοτάτους ἑλληνικοὺς ναοὺς².

¹ Τὸ μέγαρον τοῦτο τῆς μεγάλης παρά τὰς Κώπας ἀκροπόλεως τῶν Μινυῶν (Ἄρνης πιθανῶς) κεῖται κατὰ τὸ μέσον περιπέου αὐτῆς καὶ εἶναι ἄλλο παρά τὸ εἰς τὸ τεῖχος τοῦ περιβόλου ἐρειθόμενον, ὅπερ ἀναφέραμεν ἄνωτέρω σελ. 154 σημ. 2.

Σ. Μ.

² Τοιοῦτος εἶναι ὁ ἀρχαῖος ναὸς τοῦ Θέρμου τῆς Αἰτωλίας, πολὺ στενόμακρος σηκός, ἐκ τοῦ ἕκτου πρὸ Χρ. αἰῶνος.

Σ. Μ.

Ἄλλ' ἡ διάταξις αὕτη εἶχε τὸ μειονέκτημα, ὅτι ὁ χώρος ἐδιχάζετο, ἐνῶ ἡ ἔννοιά του ἦτο ἐνιαία, καὶ ὅτι ἡ καταμεσῆς κιονοσειρὰ ἐπιπτεν εἰς τὸ μέσον ἀκριδῶς τῆς θύρας, ἐὰν αὕτη ἔκειτο εἰς τὸ μέσον τῆς στενῆς πλευρᾶς ὅπως συνήθως¹. Διὰ τοῦτο εἰς ἀρχαίους χρόνους κατεσκεύασαν τὸν σηκὸν μεγάλων ναῶν πολὺ ἐπιμήκη, ὥστε ἡ ὀροφή νὰ σχηματίζεται μὲ μονήρεις δοκοὺς ἀνευ μεσαίων ὑποστηριγμάτων. Ἀργότερα προέβησαν εἰς νέον μέτρον διατάξεως ἐσωτερικῆς, τὸ τῆς διπλῆς κατὰ μῆκος κιονοσειρᾶς πρὸς σχηματισμὸν μιᾶς πλατείας μεσαίας στοᾶς καὶ δύο ἐκατέρωθεν στενῶν. Τοῦτο ἀπέβη κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα ὁ κανονικὸς μεγάλων ναῶν τύπος.

Ἐνίοτε εὐρίσκεται εἰς ἀρχαίους ναοὺς, μάλιστα τῆς Σικελίας, εἰς τὸ τέλος τοῦ σηκοῦ χωριστὰ ἀπὸ τὸν λοιπὸν χώρον τὸ ἄδυτον λεγόμενον. Εἰς τοῦτο πρέπει ἴσως νὰ ἴδωμεν λείψανον τῆς αἰγυπτιακῆς καὶ φοινικικῆς λατρείας, διότι εἰς τὰς χώρας ταύτας τελευτᾷ ὁ ναὸς πάντοτε εἰς ἓν ἢ περισσότερα χωριστὰ δωμάτια.

Ὅτι μέχρι τοῦδε ἐθεωρήσαμεν, εἶναι ὁ πυρῆν τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ, ἦτοι ὁ σηκὸς αὐτοῦ. Ὁ σηκός, ὅπως καὶ ὁ παλαιὸς ἐκεῖνος κατοικίας τύπος, τὸ μέγαρον, εἶναι ἐν ὄλον περικλειστον πανταχόθεν, τὸ ὁποῖον δὲν χρειάζεται τίποτε ἄλλο οὔτε ἀποτελεῖ μέρος συστήματος συμπλόκου αἰθουσῶν, προστάδιων καὶ αὐλῶν, ὅπως συνήθως βλέπομεν εἰς τοὺς αἰγυπτιακοὺς ναοὺς. Ὁ θεμελιώδης δὲ οὗτος τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ ἔδωκεν ὀριστικὸν χαρακτήρα καὶ εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν του διαμόρφωσιν· διότι ἡ ἰδέα τῆς πανταχόθεν περικλειστοῦ ἐνότητος ἀπέβη ἢ δεσπόζουσα τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ, δι' αὐτῆς δὲ ὑπερέβη οὗτος τὸν αἰγυπτιακὸν καλλιτεχνικῶς κατὰ πολὺ.

Ἄλλ' ἡ πλήρης καλλιτεχνικὴ ἔκφρασις τῆς ἰδέας ταύτης τῆς περικλειστοῦ ἐνότητος εὐρέθη διὰ τῆς εἰς τὸν σηκὸν προσθήκης τῆς τῶν κιόνων περιορισέως ἦτοι τοῦ πτεροῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει τίποτε νὰ κάμῃ μὲ τὸν πρακτικὸν σκοπὸν τοῦ κτιρίου,

¹ Εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θέρμου πρὸς ἑκάτερον ἡμισυ τοῦ σηκοῦ φέρει ἰδιαίτερα θύρα ἐκ τῆς αὐτῆς στενῆς πλευρᾶς, ὥστε αἱ δύο θύραι ἦσαν ἐκατέρωθεν ἐρείσματος, ὡς τελευταίου εἰς τὴν σειρὰν τῶν κιόνων (οἵτινες ἐδῶ ἦσαν ξύλινοι στῦλοι).

Σ. Μ.

ἀλλὰ μόνον καλλιτεχνικήν σημασίαν ἔχει. Ἡ δημιουργία αὕτη δὲν ἐγεννήθη ὄλως διόλου ἀνευ ξένου παραδείγματος, ἀλλὰ πάντως ὁμῶς εἶναι μία τῶν μεγαλοφυεστάτων τῆς ἐλληνικῆς τέχνης¹.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον δηλονότι ὑπῆρχον καὶ μονήρεις μικροὶ ναοί, συνιστάμενοι ἐκ σηκοῦ περιβαλλομένου ὑπὸ στύλων. Ἐδῶ λοιπὸν ἦτο δεδομένη πλέον ἢ ἰδέα τοῦ περιπτόρου ναοῦ. Ἀλλ' ὁ Αἰγύπτιος τοὺς εἰς τὰς γωνίας τοῦλάχιστον στύλους δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ἄλλως παρὰ ὡς γωνιώδεις, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰς γωνίας πάντως, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ, θέτει ὡς ἐπὶ τὸ

¹ Καὶ ἡ γένεσις τῆς περιστάσεως δύναται νὰ ἀναχθῇ εἰς τὸν ἀρχέγονον τύπον τῶν παναρχαίων περιφερῶν κατοικιῶν, αἵτινες ἄλλως καὶ σήμερον ἀκόμη παρατηροῦνται εἰς ἡμιθαυράτους λαοὺς, καὶ εἰς πολιτισμένους ἀκόμη ὡς λείψανα παμπάλαιων συνηθειῶν. Ἡ προεκβολή τῆς κωνοειδοῦς ὀροφῆς καθ' ὄλον τὸν γῦρον τῆς περιφεροῦς κατοικίας (ὅπως π. χ. τῆς ἀφρικανικῆς) καὶ ἡ διὰ στύλων ὑποστήριξις τῆς προεξοχῆς ταύτης εἶδει τὸν θεμελιώδη τύπον τῆς περιστάσεως, ὅστις τοιοῦτοτρόπως θὰ ἐνεφανίσθη τὸ πρῶτον διὰ πρακτικὰ σκοποὺς εἰς τὰς περιφερῆ κτίρια, ἐκ τούτων δὲ φυσικὰ θὰ μετέβη καὶ εἰς τὰ ἰσοειδῆ ἢ ἐλλειψοειδῆ. Εἰς ἓν στρώμα τοῦ ναοῦ τοῦ Θέρμου εὐρέθη τοιαύτη ἐλλειψοειδῆς περίστασις. Ἐκ τοιούτων ὁμῶς δεδομένων δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐξηγηθῇ ἔπειτα ὁ μεταβιβασμός τῆς περιστάσεως καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ τετραπλεύρου δωρικοῦ ναοῦ. Ἐξ ἀφορμῆς τῶν εἰς τὸν Ὀρχομενὸν εὐρεθέντων περιφερῶν κτιρίων εἶδει τὰς ἐξηγήσεις ταύτας ὁ συνεργάτης τοῦ Φουρτβαγγλερ καθηγητῆς Bülle εἰς τὸ βιβλίον του *Orchomenos*, 1907 σελ. 51. Ἐννοεῖται ὁμῶς ὅτι πρόκειται μόνον περὶ τῆς πρώτης ἀρχιτεκτονικῆς ἀφορμῆς, μὲ τὴν ὅποιαν πιστεύω σχεδὸν τίποτε πλέον δὲν ἔχει νὰ κάμῃ ἢ καλλιτεχνικὴ ἰδέα τῆς χρήσεως ἐνός σχήματος τεκτονικοῦ. Τοιοῦτον σχῆμα δύναται νὰ ζῆσῃ χιλιάδας ἐτῶν μὲ μόνον τὸν πρακτικὸν σκοπὸν, δι' ὃν ἐγεννήθη, καὶ νὰ διέλθῃ διὰ χιλιάδων χειρῶν τεκτόνων χωρὶς νὰ λάβῃ ὑψηλοτέραν ἀρχιτεκτονικὴν σημασίαν οὔτε καθ' ἑαυτὸ οὔτε ἐν σχέσει πρὸς τὸ σύνολον τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ δεδομένου. Εἰς μόνην δὲ τὴν μεγαλοφυῆ ἐμπνευσιν ἀπόκειται νὰ ἑρμηνεῖται ἐξ αὐτοῦ εἰς τινα καλλιτεχνικὴν ἰδέαν, ἣτις εἶναι αὕτη εἰς ἑαυτὴν ἐξηγήσις καὶ ὄχι παραγόμενον ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τύπων. Διὰ τοῦτο δύναται τις, νομίζω, νὰ εἴπῃ ὅτι τόση ἀκριβῶς εἶναι ἢ μεταξὺ τῆς περιπτόρου ἀφρικανικῆς καλύβης καὶ τοῦ περιπτόρου ἐλληνικοῦ ναοῦ ἀπόστασις, ὅση ἢ μεταξὺ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀφρικανοῦ πῆκτου καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀρχιτέκτονος τοῦ ἐλληνικοῦ ναοῦ. Ἡ ἱστορικὴ ἐξηγήσις εἶναι ἐνδιαφέρουσα, ἀλλὰ τὸν αἰσθητικὸν ἀνθρώπον ἱκανοποιεῖ μόνον ἢ ἀντίληψις τῆς καλλιτεχνικῆς ἰδέας, ἣτις εἶναι τὸ γέννημα τῆς καθαρᾶς, αὐθορμήτου καλλιτεχνικῆς ἐμπνεύσεως, τῆς ἐμπνεύσεως τῆς μεγαλοφυΐας.

πολὺ γωνιαῖα ἐρείσματα περὶ τὸν μικρὸν σηκόν. Εἶναι ἐπομένως πολὺ πιθανόν, ὅτι ἐκ τοιούτων αἰγυπτιακῶν κτιρίων ἐδόθη εἰς τοὺς Ἕλληνας ἡ πρώτη ἰδέα διὰ τὸν ἰδικόν των περίπτερον ναόν. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐξέλεξαν τὸν στρογγύλον κίονα ὡς στήριγμα καὶ τὸ ὄλον διεμόρφωσαν πρὸς μνημειακὴν ἐντύπωσιν. Ἡ συνεχῆς σειρὰ τῶν περὶ τὸν σηκόν κίωνων ἐνίσχυε τὸν χαρακτῆρα τῆς περικλείστου ἐνότητος, ἣτις ἀνυψώνετο τοιοῦτοτρόπως εἰς μεγαλόηχον συγχορδίαν· τὸ ἀκαμπτον δὲ καὶ σκληρὸν τῆς αἰγυπτιακῆς σειρᾶς τῶν ἐρεισμάτων μετεμορφώθη ἐδῶ εἰς τὸ παλλόμενον ἐκ τῆς ζωῆς στρογγύλον σχῆμα.

Κατ' ἀρχὰς ἀντελήφθησαν οἱ ἀρχιτέκτονες τὴν περίστασιν ὡς ἐξωραϊστικὴν προσθήκην τοῦ σηκοῦ καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔθεσαν αὐτὴν εἰς ὠρισμένην πρὸς τὸν σηκόν σχέσιν, ἀλλ' ἐλευθέρως καὶ χαλαρῶς περιέθεσαν γύρω αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ὕψος ἀκόμη τῶν ἐπιστυλίων τῆς περιστάσεως καὶ τὸ τοῦ σηκοῦ ἦτο πολλάκις διάφορον. Ἀλλ' εὐθὺς μετὰ ταῦτα συνῆψαν ἀμφοτέρω τὰ μέρη στενώτερον καὶ συνέδεσαν αὐτὰ δι' ἀκριβοῦς ἀντιστοιχίας καὶ ἀμοιβαίας συναρτήσεως τῶν μορφῶν.

Ὁ περίπτερος ναὸς βεβαίως ἐγεννήθη ἐντὸς τῆς δωρικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ὄχι τῆς ἰωνικῆς. Διότι μόνον τὸ πάντοθεν ὁμοίμορφον δωρικὸν κιονόκρανον ἦτο κατάλληλον πρὸς τοποθέτησιν εἰς ἐλευθέραν γωνίαν, ἐνῆ τὸ ἰωνικόν, εἰς τὸ ὅποιον διακρίνονται αἱ πρόσθια ὄψεις ἀπὸ τῶν πλευρικῶν, δὲν ἠδύνατο ἄλλως νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τὰς γωνίας παρὰ διὰ τινος μεταποιήσεως, ἢ ὅποια ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν φύσιν του καὶ κάμνει τὴν ἐντύπωσιν ἀσχήμου ἀναγκαίου ἐπιχορηγήματος. Οἱ δὲ μεγάλοι ἰωνικοὶ ναοί, οἱ κτισθέντες εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κατὰ τὸν ἔκτον αἰῶνα ὡς περίπτεροι (ὡς ἐν Ἐφέσῳ, ἐν Σάμῳ), ὑφίσταντο πλέον τὴν ἐπίδρασιν τοῦ δωρικοῦ ναοῦ, ὅστις ἤδη προηγουμένως εἶχε διαμορφωθῆ μνημειακῶς καὶ διὰ τῆς δημιουργίας τῆς περιστάσεως.

Ὁ δωρικὸς κίων εἶναι προδήλως συναφῆς πρὸς τὸν κίονα τῆς παλαιᾶς κρητομυκηναϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Καθὼς ἐκεῖνος τοιοῦτοτρόπως καὶ αὐτός, ἀντιθέτως πρὸς τὸν αἰγυπτιακόν, εἶναι καθαρὸν τεκτονικὸν μῶρφωμα, τὸ ὅποιον τίποτε δὲν θέλει νὰ παραστήσῃ, ἀλλ' ἐκφράζει ἀπλῶς μίαν λειτουργίαν. Ὡσαύτως,

καθώς εκείνος, τοιοῦτοτρόπως καὶ αὐτὸς διὰ τὴν μετάδασιν ἀπὸ τοῦ στρογγύλου κορμοῦ πρὸς τὸν τετραγωνικὸν ἄβακα ἔχει στρογγύλον προσκεφάλαιον συστελλόμενον πρὸς τὰ κάτω ἢ συστολή δὲ αὕτη ἔχει εἰς τινὰ ἀρχαῖα κιονόκρανα μεγάλην ὁμοιότητα πρὸς τὴν συστολήν τοῦ μυκηναϊκοῦ κίονος καὶ ὁμοίως ὅπως αὕτη στολίζεται μὲ ὀρθὰ φύλλα. Τὸ προσκεφάλαιον ὅμως διαφέρει, δὲν εἶναι δηλαδὴ ὁμοιομόρφως στρογγύλον, ἀλλ' ἀνέρχεται λοξῶς καὶ ἐπάνω ἀποκόπτεται ἰσοπέδως. Τοῦτο εἶναι ὁ «ἐχλινός» τοῦ δωρικοῦ κιονοκράνου. Ἀλλὰ παρὰ τὴν διαφορὰν ταύτην ἡ συνάφεια εἶναι πρόδηλος.

Ἀλλὰ πάλιν ἐξ ἄλλου ὄχι μόνον ὁ κίων, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄλον διαμορφωμένον πλέον ἀρχαῖκόν δωρικὸν κτίριον ἀποτελεῖ μεγάλην ἀντίθεσιν πρὸς τὸ μυκηναϊκόν. Οἱ κίονες τούτου ἐλεπτόνοντο ὡς πάσσαλοι πρὸς τὰ κάτω, εἰς τὴν ὄψιν ἐπομένως προσέπιπτον ἰσχυροὶ καὶ ἐλαφροὶ πρὸς δὲ τούτοις ἐπ' αὐτῶν ἐκάθηντο ὄχι βαρέα ἐπιστύλια, ἀλλ' ἀμέσως ὑπὲρ αὐτὰ ἠκολούθουν αἱ ἐλαφραὶ στρογγύλαι δοκοὶ τῆς ὀροφῆς. Ὡστε ἡ ὄλη οἰκοδομὴ πρέπει νὰ προσέπιπτεν ὅλως διαφορετικὴ εἰς τὴν ὄψιν, ἐκεῖ μὲν ἐλαφρὰ καὶ χαρμωσύνως στολισμένη, ἐδῶ δὲ βαρεῖα καὶ πλήρης δυνάμειος σοβαρᾶς, καταθλιπτικῆς.

Πῶς λοιπὸν δύναται νὰ ἐξηγηθῇ τοῦτο;

Ἡ μυκηναϊκὴ στυλοδομία ἦτο οὐσιωδῶς ξυλίνη, ἐνῶ ἡ δωρικὴ, τὴν ὁποίαν παραβάλλομεν πρὸς ἐκείνην, εἶναι λιθίνη, καὶ εἰς τοῦτο βεβαίως κεῖται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἐξήγησις τῆς διαφορᾶς ἐκείνης, διότι λίθινοι κίονες δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεπτόνωνται πρὸς τὰ κάτω¹. Ἀλλ' ἡ τεχνουργικὴ διαφορὰ δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἐξήγησιν ἐκείνης τῆς διαφορᾶς τοῦ ρυθμοῦ. Καὶ τὴν ἰωνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν γνωρίζομεν μόνον εἰς τὴν ἐπὶ λίθου ἐκτέλεσιν, καὶ ὅμως εἰς τὸν ἐλαφρὸν καὶ χαλαρὸν χαρακτῆρά της, εἰς τοὺς λεπτοὺς καὶ ἐν πολλῇ ἀποστάσει ἐγειρομένους κίονάς της βλέπομεν, ὅτι διετήρησε τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τῆς ξυλοδομίας. Πρέπει δὲ ὅλως διόλου ν' ἀποκρούσωμεν τὴν θεωρίαν τινῶν, οἵτινες ἐζητήσαν νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἐντύπωσιν τοῦ βάρους καὶ τῆς κατα-

θλίψεως τῆς δωρικῆς ναοδομίας διὰ τῆς δῆθεν βαρείας ὀριζοντίας πηλοχρίστου ἀχυρίνης ὀροφῆς, ἣτις ὑπέθεσαν ὅτι ἐσκέπαζε τὸ κτίριον. Διότι διὰ τὴν βαρεῖαν δωρικὴν οἰκοδομὴν γνωστὴ εἶναι μόνον ἡ ἀμφικλινῆς στέγη, ἀκριβῶς δὲ ἡ μυκηναϊκὴ οἰκοδομὴ, ἡ ὁποία ἴσως μόνον τὴν ὀριζοντίαν στέγην ἐγνώρισε, ἐβαστάζετο ὑπὸ τῶν ἐλαφρῶν, πρὸς τὰ κάτω λεπτυνομένων ξυλίνων στύλων. Ἡ θεωρία ἐκείνη βασίζεται καὶ ἐπὶ τῆς πεπλανημένης προϋποθέσεως, ὅτι ὑπῆρξέ ποτε δωρικὴ ξυλίνη οἰκοδομὴ μὲ τὰς ἐκφραζούσας τόσον βάρος καὶ κατάθλιψιν ἀναλογίας τῶν εἰς ἡμᾶς σωθέντων ἐκ λίθου κτιρίων. Βεβαίως δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ κίονες καὶ ἐπιστύλια καὶ γείσα ξύλινα τοῦ εἶδους τῶν διασωθέντων κραταιῶν λιθίνων¹.

Τούτου μάλιστα εὐρίσκομεν καὶ τὴν ἀπόδειξιν εἰς τὸν ἐτρουσκικὸν ρυθμὸν, ὅστις προφανῶς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν βαθμίδα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς οἰκοδομῆς, πρὶν ἢ αὕτη γίνῃ μνημειακὴ λιθίνη καὶ πρὶν εἰσαχθῆ ἡ περίστασις. Ὁ ἐτρουσκικὸς ρυθμὸς, μόνον διὰ τὴν καθαρὰν ξυλοδομίαν ὠρισμένος, ἀναμφιβόλως δὲν εἶναι ἰταλικὴ ἀὐθυπόστατος ἐφεύρεσις, ἀλλὰ δάνειον ἐξ Ἑλλάδος. Καὶ εἶναι μὲν οὕτως ἡ συνοχὴ τοῦ ἐτρουσκικοῦ πρὸς τὸν μυκηναϊκὸν καὶ δωρικὸν κίονα προφανῆς, ἀλλ' εἶναι καὶ φανερόν ὅτι ὁ ἐτρουσκικὸς κίων πολὺ περισσότερον συγγενεῦει πρὸς τὸν μυκηναϊκὸν παρὰ πρὸς τὸν διαμορφωμένον πλέον λιθινὸν δωρικόν. Τὰ μορφώματα τοῦ θριγκοῦ, τρίγλυφον καὶ γείσον, δὲν ἦσαν ἀκόμη ἀνεπτυγμένα κατὰ τὸν χρόνον τῆς μεταδιβάσεως τοῦ ρυθμοῦ εἰς τὴν Ἑτρουρίαν, διότι ἡ ξυλοδομία ἐπρο-

¹ Ὅχι ἐντελῶς ἀσχέτως πρὸς τὸ οὕτω τιθέμενον ζήτημα, πρέπει νὰ παρατηρήσω ὅτι οἱ κολοσσαῖοι βαρύτεροι καλυπτῆρες κέραμοι καὶ τὰ ἀκρωτήρια καὶ τὰ τρίγλυφα (ὄλα πῆλινα) τῶν ἀρχαιοτάτων κτιρίων τοῦ θέρμου (ἀρχαιοτέρων τοῦ ναοῦ τοῦ ἐκτοῦ αἰῶνος), δίδουν ἰδέαν περὶ βαρυτάτων μάλιστα ξυλίνων δωρικῶν οἰκοδομιῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐπειτα καὶ μία βᾶσις ὀγκωθεστάτη τοιοῦτου ξυλίνου κίονος, εὑρεθεῖσα παρὰ τὸν ναόν, μαρτυρεῖ περὶ πολὺ μεγάλων ἀναλογιῶν τῆς ἀρχαιοτέρας ἐκείνης ξυλοδομίας. Τὸ ἀσυγκρίτως βαρύτερον τοῦ ξυλίνου λιθινὸν κατόπιν ὄλικὸν καθίστα βεβαίως ἀπείρως μεγαλειτέραν τὴν ἐντύπωσιν περὶ τῆς ῥύμης καὶ τοῦ βάρους τοῦ κτιρίου· ἀλλ' ἡ ιδιότης αὕτη παρουσιάζεται εἰς τὴν δωρικὴν οἰκοδομὴν εὐθὺς ἅμα τῇ γενέσει της ἐπὶ ξύλου, πάντως μὲ στέγην ἀμφικλινῆ, κεραμοσκεπῆ, ὅπως παρατηρεῖται εἰς τὸν θέρμον. Σ. Μ.

¹ Ἀλλὴν ἐξήγησιν τούτου δίδει ὁ Δαϊρπφελδ' ἴδε κατωτέρω σελ. 226 σημ. 1.

φυλάσσετο διὰ πολὺ προεξεχούσης ἀμφικλινοῦς στέγης¹. Καὶ αὐτῆς τῆς κατοικίας τοῦ θεοῦ ἡ διαίρεσις εἰς τρία κελλία ἐξηγεῖται πιθανῶς ἐξ αἰγυπτιακῆς ἐπιρροῆς, ἥτις εἰς τὴν Ἐτρούριαν πολλαχῶς διασταυρῶνεται μετὰ τὴν ἑλληνικὴν· διότι εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸ ἄδυτον διαιρεῖται συνήθως εἰς τρία κελλία. Ἡ μεταβίβασις τῆς ἐτρούρικῆς οἰκοδομικῆς ἐξ Ἑλλάδος θὰ συνέβη ἔνωρις κατὰ τὸν ἑβδόμον αἰῶνα, καθόσον ἡ μνημειακὴ δωρικὴ ἐκ λίθου οἰκοδομὴ ἤρχισεν ἐκεῖ μόλις περὶ τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος ἐκείνου. Ὅπως δὲ πολλὰ ἐκ τῶν παραληφθέντων, καὶ ἐκείνους τοὺς πρώτους οἰκοδομικοὺς τύπους οἱ Ἐτρούσκοι διατήρησαν ἐπιμόνως, τοιοῦτοτρόπως δὲ διηυκόλυναν ἡμᾶς εἰς τὸ νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὴν γένεσιν τοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ.

Ὡστε ὁ χαρακτήρ τῆς κραταιᾶς δυνάμεως, τὸν ὁποῖον τόσον ἐπιδλητικῶς αἰσθανόμεθα εἰς τὴν παλαιοδωρικὴν οἰκοδομήν², εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν τὸ πρῶτον διὰ τῆς λιθίνης ναοδομίας. Ἐνώπιον αὐτοῦ ὅμως δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ποῖαν ἀποφασιστικὴν ῥοπὴν πρὸς τοιαύτην δημιουργίαν ἔσχε κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον ἡ ὑπὸ τῆς αἰγυπτιακῆς τέχνης εἰς τὴν ἑλληνικὴν δοθεῖσα ὠθησις. Ὅπως ἡ μνημειακὴ στρογγυλόμορφος πλαστικὴ, οὕτω καὶ ἡ μνημειακὴ λιθίνη οἰκοδομὴ προεκλήθη τότε κατὰ πρῶτον λόγον ὑπὸ τοῦ αἰγυπτιακοῦ προτύπου. Κραταιοί, βαρεῖς, συμπακνωμένοι λίθινοι κίονες ἦσαν ἀρχαῖόθεν συνήθεις

¹ Ἡ ἀνάπτυξις αὕτη τοῦ συγγραφέως περιέχει εἰς τὰς λεπτομερείας δυσδιαλύτους ἀπορίας. Πῶς νὰ ἠξεύρωμεν πότε εἰσῆλθη ἡ περίστασις, ἀφοῦ αὕτη πιθανῶς ἀνέκαθεν προϋπῆρξε τυπολογικῶς; Ἀλλὰ τὸ σπουδαῖον εἶναι ὅτι βεβαίως προϋπῆρξεν αὕτη τῆς μνημειακῆς λιθίνης ναοδομίας· διότι προϋποθέτουν αὐτὴν τὰ ἀρχαιότατα ξύλινα κτίρια τοῦ Θέρμου ἔνεκα τῶν παρατηρουμένων αὐτόθι πηλίνων τριγλύφων. Εἶναι δὲ τὰ κτίρια ταῦτα ὄχι νεώτερα τοῦ ἑβδόμου τοῦλάχιστον αἰῶνος, περὶ τὰ τέλη τοῦ ὁποίου μόλις, κατὰ τὸν συγγραφέα, εἰσῆλθη ἡ λιθίνη ναοδομία. Ἐπομένως ἡ αἰχρονολογήσεις αὗται δὲν εἶναι διόλου ἀσφαλεῖς ἢ τὸν οὐσιώδη χαρακτήρα τοῦ βάρους καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἀρχαίας δωρικῆς λιθίνης ναοδομίας πρέπει νὰ θεωρήσωμεν συνυπάρξαντα ἤδη μετὰ τὴν ἀναμφισβητήτως προηγηθεῖσαν αὐτῆς ξυλίνην ναοδομίαν. Σ. Μ.

² Τοιαῦτα σοβαρά, αὐστηρὰν μεγαλειότητα ἀποπνέοντα κτίρια εἶναι οἱ ἱκανῶς σωζόμενοι ναοὶ τῆς Ποσειδωνίας (Paestum) καὶ τὰ λείψανα τοῦ ἐν Κορίνθῳ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Σ. Μ.

εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τοὺς παρατηρητικοὺς δὲ Ἕλληνας βεβαίως δὲν ἐλείψαν οὗτοι νὰ κάμουν τὴν πρέπουσαν ἐντύπωσιν.

Ἄλλ' ὅμως εἰς τὴν διάπλασιν τῶν μνημειακῶν δωρικῶν μορφμάτων τὴν κρίσιν δὲν ἐπέφεραν ἀπλῶς ἐξωτερικαὶ ἐπιδράσεις καὶ τεχνουργικὴ μάθησις, ἀλλ' ἡ ἐγγενὴς καλλιτεχνικὴ θέλησις, διὸ καὶ ἡ αὐτὴ ἐποχὴ παρήγαγεν εἰς τὸν ἰωνικὸν ρυθμὸν κατὰ τι ὅπως διαφορετικόν.

Ἡ βαρύτης τῶν πρὸς τὰ κάτω πολὺ παχέων, πυκνῶς τοποθετημένων κίωνων μετὰ τὸ συμπεπιεσμένον καὶ πολὺ προεξέχον ἐπίκρανον, ὁ μέγας καὶ βαρὺς ὄγκος τοῦ ἐπικαθημένου θριγκοῦ, αἱ μεγαλομερεῖς ἀναλογίαι τοῦ ὄλου, πάντα ταῦτα τὰ διακρίνοντα τὴν παλαιοδωρικὴν λιθίνην ναοδομίαν, προέρχονται οὐσιωδῶς ἐκ τῆς καλλιτεχνικῆς ἐπιβολῆς τῶν δημιουργησάντων αὐτά, οἵτινες ἐξ ἀρχῆς ἔρρεπον πρὸς τὴν μνημειακὴν ἐντύπωσιν.

Καὶ ἡ ἰδέα τοῦ περιπτέρου ναοῦ, ἥτις εἶναι ἰδέα τοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ, κατ' ἀνάγκην ἔπρεπε νὰ φέρῃ πρὸς ἐκεῖνο τὸ τέρμα· διότι, ἐὰν ὁ σκοπὸς ἦτο νὰ δεῖξῃ ἡ οἰκοδομὴ μόνον τὴν κατὰ σειράν ἐπαναλαμβανομένην εἰκόνα τοῦ κίονος, ὅστις τοιοῦτοτρόπως ἀπέβαινε τὸ κύριον ἀρχιτεκτονικὸν στοιχεῖον τῆς ἐξωτερικῆς οἰκοδομῆς, τότε ἀνάγκη ἦτο πρὸς τὴν τοιαύτην ἐντύπωσιν νὰ φαίνωνται οἱ κίονες ὄχι λεπτοὶ καὶ χαλαρῶς ἀπ' ἀλλήλων διεστῶτες, ἀλλὰ συμπεπυκνωμένοι καὶ ὄγκηροί.

Καὶ ἐὰν πάλιν ἤθελον νὰ ἐπιθέσουν ἐπὶ τῶν κίωνων βαρῶν καὶ ὑψηλῶν λίθινον θριγκόν, ὥστε δι' αὐτοῦ νὰ καταστήσουν ἐπιδλητικὴν τὴν ἐντύπωσιν, τότε ἐκ τεχνικῶν ἤδη λόγων ἔπρεπε νὰ τοποθετήσουν πυκνῶς τοὺς κίονας, διότι τοιαύτας βαρείας λιθίνας δοκοὺς δὲν ἠδύναντο νὰ κατασκευάσουν εἰς μῆκος μέγα. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἐπενήργησαν ἐξωτερικοὶ καὶ ἐσωτερικοὶ λόγοι, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ ὁ κραταιὸς ἐκεῖνος λίθινος παλαιοδωρικὸς ναὸς παντελῶς διάφορος τοῦ ξυλίνου.

Ὅπως δὲ ἤδη τὸ ἀρχαῖον ὄνομα «δωρικὸς» ρυθμὸς ἐμφαίνει, ἐγεννήθη οὗτος μεταξὺ Δωριέων καὶ πιθανῶς μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Καὶ ἡ συνάφεια πρὸς τὴν μυκηναϊκὴν μορφήν τοῦ κίονος συμφωνεῖ πρὸς τοῦτο, ἀφοῦ τὸ βορειοδυτικὸν τῆς Πελοποννήσου ὑπῆρξεν ἐστία τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἐδῶ

δὲ ἔκειντο καὶ αἱ πόλεις, αἵτινες τώρα, τὸν ἑβδόμον αἰῶνα, ἔγιναν τὰ κέντρα τῆς ἑλληνικῆς καλλιτεχνίας καὶ τοιαῦτα ἐπὶ πολὺ ἔμειναν, ἦτοι τὸ Ἄργος, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Σικυών. Ἐδῶ λοιπὸν πρέπει νὰ υποθέσωμεν, ὅτι ἐγεννήθη ἡ δωρική μνημειακὴ ναοδομία καὶ ἀπ' ἐδῶ διεδόθη ἐπὶ τὰ ἔξω.

Εἰς ταύτας τὰς χώρας ὀδηγοῦν ἡμᾶς καὶ τὰ μικρὰ λείψανα τῆς παραδόσεως· τὸ Ἡραῖον π. χ. τοῦ Ἄργους ἐθεωρεῖτο ὡς ὁ ἀρχαιότατος δωρικός ναός. Ὅτι δὲ ἐκ τῆς Κορίνθου προῆλθε σπουδαία τις ἐφεύρεσις ἀναφερομένη εἰς τὴν ναοδομίαν, μαρτυρεῖ ὁ Πίνδαρος, ὃν καὶ τοῦ αὐτῆ ἔγκειται δὲν δυνάμεθα καλῶς νὰ ἐννοήσωμεν ἕνεκα ἀμφιβολίας περὶ τὴν ἐξήγησιν τῶν λεγομένων του. Ὁ Πίνδαρος δηλαδὴ ἐγκωμιάζει τοὺς Κορινθίους ὡς ἐφευρέτας τοῦ διθυράμβου καὶ προσέτι ὡς ἐφευρέτας τοῦ χαλινοῦ· περὶ τῆς τρίτης δὲ γνωστῆς καὶ ὁμολογουμένης ἐφευρέσεώς των λέγει τὰ ἑξῆς: «τίς... θεῶν ναοῖσιν οἰωνῶν βασιλέα δίδυμον ἔθηκε;» Ἄετος ὅμως σημαίνει τὸ κατὰ τὴν πρόσοψιν ἀέτωμα, ὅχι ἀπλῶς τὴν ἀμφικλινῆ στέγην. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὴ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς κατοικίας ἦτό τι πανάρχαιον καὶ σύνηθες¹, μαρτυρεῖται δὲ καὶ διὰ τὸν κρητομυκηναϊκὸν πολιτισμὸν δι' ἐγγλύφων λίθων καὶ πηλίνων σαρκοφάγων, ἄρα εἰς τὸ χωρίον τοῦ Πινδάρου πρέπει νὰ τονίσωμεν ἰδιαιτέρως τὴν λέξιν «δίδυμον» ὃ ἐστὶ διπλοῦν. Οἱ Κορινθιοὶ δηλονότι ἔδωκαν εἰς τὸν ναὸν διπλοῦν ἀέτωμα.

Ἄλλὰ τοῦτο ἦτο ἄμεσος ἀκολουθία τῆς περαιτέρω κατασκευῆς. Ἐπειδὴ πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς περιστάσεως οἱ ναοὶ εἶχον μόνον μίαν πρόσοψιν καὶ ἐπομένως ἓν μόνον ἀέτωμα, ἐνῶ ὁ περίπτερος κατέστησεν ὁμοιομόρφους τὰς δύο προσόψεις. Ἄμεσος δὲ πάλιν ἀκολουθία τῆς προσθήκης τῆς περιστάσεως καὶ τῶν δύο ἐπομένως ἀετωμάτων ἦτο ἡ προσθήκη δωματίου εἰς τὸ ὀπισθεν τοῦ σηκοῦ κατ' ἀντιστοιχίαν πρὸς τὸ ἔμπροσθεν αὐτοῦ· ὁ «ὀπισθόδομος» λοιπὸν γεννᾶται ἐκ τῆς κατασκευῆς τῆς περιστάσεως καὶ εὐρίσκεται ἤδη εἰς τὸ Ἡραῖον τῆς Ὀλυμ-

¹ Τὰ βόρεια κλίματα ἀπαιτοῦν τοιαύτην στέγην· ἐνῶ ἡ ὀριζοντία, ὅπως σήμερον εἰς τὰς ἰδικὰς μας νήσους, ἀρμόζει εἰς τὰ μεσημβρινά, ὅπου διόλου δὲν χιονίζει καὶ ὀλίγον βρέχει.

πίας, ὅπερ ἐπίσης, ὅπως τὸ τοῦ Ἄργους, θεωρεῖται ἀρχαιότατος δωρικός ναός.

Ὅστε ὁ Πίνδαρος φαίνεται ὑποδηλῶν, ὅτι τὴν γένεσιν τοῦ περιπτέρου ναοῦ οἱ Ἕλληνες ἀπέδιδον εἰς τὴν Κόρινθον.

Ἄλλὰ καὶ ἄλλο λείψανον τῆς παραδόσεως ἀνάγει ἡμᾶς εἰς τὴν αὐτὴν χώραν. Διότι λέγεται ὅτι ὁ Σικυώνιος κεραμεὺς Βουτάδης ἐφευρὲν εἰς τὴν Κόρινθον τὴν διὰ προσωπείων κόσμησιν τῶν ἡγεμόνων ἦτοι ἀκρων κεράμων. Ἐκ τούτου λοιπὸν πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ ἐπένδυσις τῆς στέγης διὰ κεραμουργημάτων ἐφευρέθη περὶ τὴν Σικυῶνα καὶ τὴν Κόρινθον. Ἄλλ' ἐν γένει ἡ εἰσαγωγή τῆς κεραμοσκεπτοῦς στέγης ἦτο μεγίστης σημασίας ἔργον διὰ τὴν ναοδομίαν. Ἡ διὰ κεράμων δηλαδὴ στέγασις εἶναι ἀναγκαῖος ὅρος τῆς μνημειακῆς ἀμφικλινοῦς στέγης — ἐννοεῖται ὅχι τῆς ἀμφικλινοῦς στέγης ἀπλῶς, διότι αὕτη ἠδύνατο νὰ στεγασθῆ με διάφορα ἀπλᾶ ὑλικά, ἐπὶ αἰῶνας δὲ καὶ χιλιετηρίδας ὑπῆρξαν ἀμφικλινεῖς στέγαι, πρὶν οἱ ἄνθρωποι μάθουν νὰ σκεπάζουν τὰς στέγας με ὀπτοὺς κεράμους· — αἱ κεραμοσκεπεῖς στέγαι ἐπομένως ἐγεννήθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα συγχρόνως με τὴν μνημειακὴν ναοδομίαν καὶ τὴν περίστασιν.

Ἡ κεραμοσκεπτῆς στέγη ἔλαβεν ἀμέσως καλλιτεχνικὴν διάπλασιν· διότι ναὶ μὲν οἱ ἀκροκέραμοι ἐκοσμήθησαν με προσωπεῖα σχετικῶς ἀργότερα τὸν ἕκτον δηλαδὴ αἰῶνα¹, ἀλλὰ τῆς προσωποτυπίας προηγῆθη βεβαίως κατὰ πολὺ ἡ κοσμηματοτυπία. Εὐτυχῶς δὲ ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν γνωρίζομεν τὴν κεραμοσκεπτῆ στέγην τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας, ἀναμφιβόλως ἐνὸς τῶν ἀρχαιοτάτων περιπτέρων ναῶν· ἐδῶ οἱ καλυπτῆρες ἀκροκέραμοι καὶ τὸ ἀκρωτήριον τῆς κορυφαίας ἔχουν ἀκόμη ἀπλοῦν στρογγύλον σχῆμα με κοσμήματα. Τὸ κόσμημα λοιπὸν τοῦ μεγάλου τούτου ἀκρωτηρίου συμφωνεῖ κατὰ τὴν τεχνουργίαν καὶ τὴν κόσμησιν τόσον ἀκριβῶς πρὸς τινὰ ἤδη ἀγγείων ἐξάπαντος κορινθιακῶν καὶ σικυωνικῶν, ὥστε ὅλην τὴν στέγην ἐπιτρέπεται νὰ θεωρήσωμεν ὡς σικυωνικὴν καὶ κορινθιακὴν

¹ Οἱ βαρύτεροι καλυπτῆρες ἀκροκέραμοι τῶν ἀρχαιοτέρων κτιρίων τοῦ θέρμου δεικνύουν προσωπεῖα «αἰγυπτιαζουσῶν» μορφῶν, προδήλως πολὺ ἀρχαιότερων τῶν ἀρχαϊκῶν τοῦ ἕκτου αἰῶνος. Ἡ ἐφεύρεσις ἐπομένως τοῦ Βουτάδου δυσκόλως ἔδ' ὑπέθετέ τις ὅτι εἶναι νεωτέρα τοῦ ἑβδόμου αἰῶνος. Σ. Μ.

ἐργασίαν καὶ μάλιστα τῶν ὑστέρων ἐτῶν τῆς ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος¹. Εἰς τοῦτον δὲ τὸν χρόνον ἀνάγουσι τὸ Ἡραῖον καὶ ἄλλα εὐρήματα. Οἱ κίονες δηλονότι αὐτοῦ ἦσαν ἀκόμη ξύλινοι, μόλις δὲ κατόπιν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀντικατεστάθησαν διὰ λίθινων. Καὶ ἐθεωρεῖτο μὲν τὸ Ἡραῖον ὡς ἀνάθημα τῆς γειτονεύουσης πρὸς τὴν Ὀλυμπίαν πόλεως Σκιλλοῦντος· ἀλλ' εἶναι

¹ Ἄλλοι σοφοὶ θεωροῦν τὸν ναὸν τοῦτον πολὺ ἀρχαιότερον. Ἐν γένει εἰς τὸ κείμενον ἐνταῦθα ἀπαντοῦν ἰδέαι ἐκ διαμέτρου ἀντίθετοι πρὸς τὰς μετ' ἴσης δυνάμεις καὶ ἐμβριθείας ὑπὸ ἄλλων ἐξενεχθείσας γνώμας. Σπουδαιότατα μάλιστα εἶναι ὅσα περὶ τούτων ἀνέπτυξε κυρίως ὁ Δαῖρπφελδ ἀπὸ τοῦ χρόνου τῶν μεγάλων ἀνασκευῶν τῆς Ὀλυμπίας. Ὁ σοφὸς οὗτος λαμβάνει τὰς ἀποδείξεις του περὶ τῆς ἀρχαιοτάτης ἡλικίας τοῦ Ἡραίου συμφώνως πρὸς τὴν παρὰ Πausanias (V 16) παράδοσιν καὶ ἀλλαχόθεν καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ, πρὸ πάντων μάλιστα ἐκ ταύτης. Οἱ κίονες ἦσαν ξύλινοι πάντοτε, ἀντικατασταθέντες μικρὸν κατὰ μικρὸν διὰ λίθινων ὁ τελευταῖος ξύλινος ἐσώζετο ἐπὶ Πausanias (150 περίπου ἔτη μετὰ Χριστόν). Πάντες οἱ λίθινοι κίονες τῆς περιστάσεως διαφέρουν ὁ εἰς τοῦ ἄλλου, καὶ αἱ ῥαβδώσεις διαφέρουν κατὰ τὸν ἀριθμὸν· κατὰ τὸ ὑλικὸν διαφέρουν οἱ κίονες ὁμοίως, διότι ἄλλοι μὲν συνίστανται ἐκ δύο σπονδύλων, ἄλλοι δὲ ἐκ πολλῶν καὶ ἄλλοι εἶναι μονόλιθοι. Ἐὰ δεκαοκτὼ σωζόμενα κιονόκρανα διαφέρουν ἀλλήλων. Οὐδὲν λίθινον τεμάχιον τοῦ θριγκοῦ εὐρέθη, ἀρα ὁ θριγκὸς ἦτο πάντοτε ξύλινος. Οἱ ξύλινοι κίονες βεβαίως ἦσαν λεπτότεροι τῶν λίθινων, ὄντες ἴσως παχεῖς ὅσον ὁ λεπτότερος αὐτῶν, τουτέστι ἐνὸς μέτρου. Ἄλλ' ἴσως ἀπετελοῦντο ἕκαστος ἐκ πολλῶν κορμῶν δρυῶν. Εἰς τὸ Ἡραῖον δὲν ἐλεπτύνοντο οἱ κίονες πρὸς τὰ κάτω, διότι ἦσαν κορμοὶ δρυῶν· μόνον οἱ κρητικοὶ ἔχουν τοῦτο τὸ γνῶρισμα ἕνεκα τῆς ἀνατολικῆς των καταγωγῆς (ἀπομίμησις τοῦ κορμοῦ φοινίκων). Καὶ τὰ κιονόκρανα τῶν ξυλίνων στύλων τοῦ Ἡραίου θὰ ἦσαν «θωρικά», ἀφοῦ γνωρίζομεν τὰ ἐξ ὧν προήλθον ταῦτα ἤδη ἐκ τῶν προθωρικῶν χρόνων, ἦτοι τῶν μυκηναϊκῶν. Ἐὰ σωζόμενα λίθινα κιονόκρανα διδάσκουν ὅτι ἡ ἀντικατάστασις τῶν ξυλίνων κιόνων ἤρχισεν ἀπὸ τὸν ἑβδόμον αἰῶνα, διότι τότε μόλις ἤρχισαν οὗτοι νὰ φθείρωνται· ἐκ τούτου ἤδη δῆλον πόσον πολὺ ἀρχαιότερος ἦτο ὁ ναὸς, διότι δρυῖνοι κίονες βεβαίως ἐπὶ αἰῶνας δύνανται νὰ διατηρηθοῦν. Βέβαιον δὲ εἶναι ὅτι μόνον ἡ φθορὰ τῶν δρυῖνων κιόνων προεκάλει τὴν ἀνάγκην τῆς ἀντικαταστάσεως αὐτῶν διὰ λίθινων, διότι οἱ ὁμοιοὶ λίθινοι κίονες εὐρίσκονται εἰς διαφόρους θέσεις. Ἐκ τούτων τῶν σπουδαίων δεδομένων καταρτίζει τὰς ἀποδείξεις του ὁ Δαῖρπφελδ. Ἐὸ ἐσωτερικὸν σχῆμα τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας μὲ τοὺς ἐγκαρσίους του τοίχους κατὰγει ὁ αὐτὸς σοφὸς ἐκ τοῦ μεγάρου τοῦ Ὀδυσσεῶς, ὡς περιγράφει αὐτὸ ὁ Ὅμηρος.—Μικρὸν, κομψὸν βιβλιᾶριον περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ ἔγραψεν ὁ Lechat, le temple grec. Paris, 1902.

φανερὸν ὅτι οἱ τύραννοι τῆς Κορίνθου Κυφελίδαι ἔδειξαν πολλὴν ὑπὲρ αὐτοῦ φροντίδα. Ἐδῶ, εἰς τὸ Ἡραῖον, εἶχε στηθῆ ὁ χρυσοῦς πρόστιπος κολοσσιαῖος Ζεὺς, ἀνάθημα τῶν Κυφελιδῶν καὶ πιθανῶς τοῦ Περιάνδρου (629—585 πρὸ Χριστοῦ), ἐδῶ ὡσαύτως ἡ περίφημος καταστόλιστος μὲ μυθικὰς παραστάσεις λάρναξ τοῦ Κυφέλου. Ἐὸ κτίριον λοιπὸν ἐκτίσθη πιθανῶς ὑπὸ Κορινθίων καλλιτεχνῶν. Εἰς αὐτὸ παρατηροῦνται ἤδη ἰδιορρυθμῆσαι τινὲς τοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ, αἵτινες βραδύτερον ἀνεγνωρίσθησαν γενικῶς καὶ ἔγιναν κανονικαί, ἦτοι ἡ συμπλησίαις τοῦ γωνιαίου κίονος, ἣτις συνέχεται πρὸς τὴν διάταξιν τῶν τριγλύφων, ἡ τελεία ἀντιστοιχία τῆς περιστάσεως πρὸς τὸν σηκὸν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ οἰκοδομήν καὶ ἡ μνημονευθεῖσα προσθήκη τοῦ εἰς τὸν πρόναον ἀντιστοιχοῦντος ὀπισθοδόμου. Τούτους τοὺς κανόνας δὲν ἀναγνωρίζουν οἱ ἀρχαιότεροι δωρικοὶ ναοὶ τῆς Σικελίας καὶ κάτω Ἰταλίας, οἵτινες ἀργότερα μόλις ἤρχισαν ν' ἀκολουθοῦν αὐτούς. Τέλος πανταχοῦ εἰσεχώρησεν ὅτι προτύπως εἶχεν ἐφαρμόσει εἰς τὸ Ἡραῖον τῆς Ὀλυμπίας κατὰ τὸν ἑβδόμον αἰῶνα ὁ Κορίνθιος πιθανῶς ἢ Σικυώνιος ἀρχιτέκτων.

Ἡ κεραμοσκεπῆς στέγη μετεβιβάσθη πολὺ ταχέως ἐξ Ἑλλάδος εἰς τὴν Ἐτρουρίαν, ὅπου καὶ πλουσίως διεμορφώθη. Ἡ ἐδῶ συνειθιζομένη πολὺ προεκβάλλουσα ξυλίνη στέγη περιεβλήθη καθ' ὀλοκληρίαν τὸν κέραμον καὶ αὐτὸς δὲ ἔτι ὁ θριγκὸς ἐνεδύθη προστατευτικὸν κατὰ τῶν ἐπιδράσεων τῆς ἀτμοσφαιρας, πλουσίως τὸν ναὸν κοσμοῦντα πήλινον μανδύαν. Πιθανῶς δὲ ἐξ ἔτρουςικῆς ἀφορμῆς παρεκινήθησαν ἀρχιτέκτονες τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας νὰ ἐφαρμόσουν τὴν αὐτὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸν λίθινον θριγκόν· ἐδῶ ἐνέδυσαν ἐνλίτε δλον τὸ γείσον μὲ πολυχρῶμους πηλίνας πλάκας. Ἡραῖον τοιοῦτον παράδειγμα διεσώθη εἰς τὸν ἐν Ὀλυμπίᾳ ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς ἐν Σικελίᾳ πόλεως Γέλας κτισθέντα θησαυρόν¹.

¹ Καὶ πάλιν πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ὀλίγον διάφορα περὶ τούτου διδάσκει ἡμᾶς ὁ θέρμος. Οἱ Αἰτωλοὶ δὲν ἔλαβαν βεβαίως τὰ πρῶτα μαθήματα παρὰ τῶν Ἐτρούσκων τῆς Ἰταλίας. Ἄλλ' εἶναι ἐντελῶς φανερόν ὅτι τὴν ἐν Σικυῶνι καὶ Κορίνθῳ ἀναπτυχθεῖσαν τέχνην μετέφεραν οἱ αὐτόθεν ἀρχιτέκτονες εἰς τὴν Αἰτωλίαν, εἰς τὰ παράλια τῆς ὁποίας τὰ πρακτορεῖα

Ἡ δωρική λοιπὸν οἰκοδομὴ προῆλθεν οὐσιωδῶς ἐκ τοῦ καλλιτεχνικῶς δραστηριωτάτου καὶ πολὺ παραγωγικοῦ κύκλου τῆς βορειανατολικῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἀρχαιοτέρα ἀνάπτυξις αὐτῆς δεικνύει μεγάλην ἀστάθειαν εἰς τὰ ἀρχιτεκτονικὰ σχήματα· μάλιστα εἰς τὰ κτίρια τῶν δυτικῶν ἀποικιῶν ὑπάρχουν πολλαὶ παρεκκλίσεις ἀπὸ τοῦ συνήθους. Ἀλλ' ὅμως μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐπῆλθε συνεννόησις περὶ τινῶν σχημάτων, τὰ ὅποια ἀπέβησαν τοιοῦτοτρόπως κανονικά. Τὰ οὐσιώδη ἐξ αὐτῶν παρεῖχεν ὡς πρότυπα ἤδη τὸ ἀρχαῖον ἱερὸν τοῦ Ἡραίου τῆς Ὀλυμπίας.

Ἐπεται τὸ τέλος

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ¹

Κυρίαὶ καὶ κύριοι,

Ἐκαλέσαμεν ὑμᾶς ἐνταῦθα, διὰ νὰ πανηγυρίσωμεν τὴν εἰκοστὴν πέμπτην ἀμφιετηρίδα "Ἕλληνας συγγραφῆως, εἰς τὸν ὅποιον δικαιότερον ἢ εἰς πάντα ἄλλον δύναται νὰ ἀποδοθῆ ὁ τίτλος συγγραφῆως "Ἕλληνας, διότι ἐξεκόνισε καὶ ἀπέδωκεν ἐναργῶς μίαν ἀπὸ τὰς πολυμερεῖς ἀπόψεις, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ὁ Ἕλληνικὸς λαός, ὅπως κάθε λαός, καὶ μετουσίωσεν εἰς τὸ ἔργον του ἓνα σπινθῆρα ἀπὸ τὴν ψυχὴν του. Ἡ ψυχὴ τοῦ λαοῦ εἶναι παντοῦ καὶ πάντοτε τὸ κέντρον, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἀπορρέει, καὶ ἡ ἐστία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θερμαίνεται ὅ,τι πρόκειται νὰ ὑπάρξῃ, νὰ ζήσῃ ζωὴν αὐτοτελεῆ καὶ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὴν ψυχρότητα τῆς λήθης. Ὁ ἀξίος τοῦ ὀνόματος συγγραφεύς, ποιητῆς ἢ πεζογράφος, εἶναι ὁ Προμηθεὺς ὁ ἐρχόμενος εἰς τὴν φλόγα τῆς ἐστίας αὐτῆς ν' ἀνάψῃ τὴν λαμπάδα του, μικρὰν ἢ μεγάλην. Ὅ,τι δὲν προέρχεται ἐκεῖθεν, ὅ,τι δὲν ἔλαβε τὴν πρώτην ὑπαρξίν εἰς τὸ ἀφθαρτὸν αὐτὸ κέντρον τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐνεργείας, ὅ,τι δὲν ἀπέρρευσε ἀπὸ τὸ αἶσθημα ἢ τὴν συνείδησιν τοῦ αὐτοφώτου αὐτοῦ πυρῆνος εἶναι τυχαῖον, τεχνητὸν καὶ πρόσκαιρον. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ φιλολογία — ἡ ἀληθῆς ἐθνικὴ φιλολογία, (δύο λέξεις, τὰς ὁποίας δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω χωριστά) — εἶναι ἄνθος, τὸ ὅποιον φύεται καὶ θάλλει μόνον, ἀφ' οὗ τὸ ἔθνος ἀποδοθὲν εἰς ἑαυτὸ λάβῃ πλήρη συνείδησιν τῶν εὐγενεστέρων ἐνεργειῶν τῆς ἰδίας ψυχῆς. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ συγγραφεῖς, οἱ μέλλοντες νὰ διαρκέσουν περισσότερο ἀπὸ τὴν γενεάν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκουν, καὶ ν' ἀποτελέσουν οἶονεῖ μέρος τῆς ὑποστάσεως καὶ τῆς παραδόσεως τοῦ ἔθνους των, ἔρχονται ὡς οἱ καρποί, τοὺς ὁποίους παρασκευάζουν οἱ γενναῖοι

των εἶχον μετὰ τῶν Χαλκιδῆων καὶ οἱ Κορινθιοὶ κατὰ τὸν ἑβδομὸν αἰῶνα καὶ πρωτίτερα πιθανῶς ἀκόμη. Εἰς τὸν Θέρμιον λοιπὸν εὐρίσκομεν, ὡς προαναφέραμεν, τὴν χρῆσιν καὶ τῆς κεραμοσκεποῦς στέγης καὶ τῶν προσωπῶν ἀκροκεράμων καὶ ἀκρωτηρίων καὶ τῶν πηλίνων γείσων καὶ τρίγλυφων. Οἱ αὐτοὶ δὲ Κορινθιοὶ μετέφεραν βεβαίως καὶ εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν τὴν τέχνην ταύτην. Κυρίως «ἐπενδύσεις» τῶν ξύλων δὲν παρατηρήθησαν εἰς τὸν Θέρμιον, ὅπως εἰς τοὺς λιθίνους (πωρίνους) ναοὺς τῆς κάτω Σικελίας καὶ Ἰταλίας, καὶ εἰς τὸν θησαυρὸν τῶν Γελφῶν, ἀλλὰ μόνον γείσα καὶ τρίγλυφα πῆλινα· ἀλλ' ἡ ἀρχὴ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς τῆς αὐτῆς τέχνης παραμένει ἐν γένει ἢ αὐτῇ καὶ εἰς τὸν Θέρμιον, ὅπου ὡς φαίνεται τὸ ξύλινον ὑλικὸν θὰ ἐπροστατεύετο μόνον διὰ χρώματος παχέος. Ἀδιστακτικῶς λοιπὸν πρέπει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι προῦπῆρχεν εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, προῦπῆρχεν ἐπομένως εἰς τὴν πελοποννησιακὴν μητρόπολιν τῶν ἐκεῖ ἀποικιῶν Κόρινθον ὡς δημιουργήμα καθαρῶς ἑλληνικόν ὅ,τι ἐν τῇ κειμένῃ ὑποτίθεται μεταφεροθὲν τὸ πρῶτον ἐξ Ἐτρουρίας εἰς τοὺς Ἕλληνας τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Ὁ δρόμος τὸν ὅποιον ἠκολούθησεν ἡ τέχνη εἶναι ἀκριδῶς ὁ ἀντίθετος. Ἐὰν ἤμεθα τόσο εὐτυχεῖς, ὥστε περὶ τὴν Κόρινθον νὰ εὐρίωμεν κτίρια παλαιὰ ὅπως τὰ ἐν Θέρμῳ, βεβαίως προσλήματά τινά σπουδαία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ κεραμεικῆς θὰ ἐλύοντο ἀσφαλέστερον καὶ ταχύτερον. Σ. Μ.

¹ Ἀπηγγέλοθι εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ «Παρνασσοῦ» τὴν 18 Μαρτίου ἐ. ἔ. πανηγυριζομένης τῆς 25ετηρίδος τοῦ κ. Α. Παπαδιαμάντη.

χυμοί του δένδρου, του αναπτυχθέντος φαιδρῶς εἰς τὸν ἀέρα καὶ εἰς τὸ φῶς, τοῦ ἀνδρωθέντος, τοῦ δείξαντος ποῖα ζωὴ σφύζει ἐντὸς αὐτοῦ.

* *

Ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης ὑπῆρξε μεταξὺ τῶν πρώτων συγγραφέων τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, ὅστις ἤκουσε τὴν μεγάλην κραυγὴν τοῦ Βίκτωρος Οὐγκώ: «Εἶναι καιρὸς πλέον ἢ φιλολογία νὰ παύσῃ νὰ εἶνε τέχνη τῶν αἰθουσῶν, διὰ νὰ γίνῃ τέχνη τοῦ λαοῦ». Ὑπῆρχεν ἐποχὴ, καὶ οὐχὶ πολὺ μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶχον τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἀπέναντι τῆς φιλολογίας. Ὑπῆρχον πατρῖοι καὶ πληθεῖοι καὶ διὰ τὰ γράμματα. Ἡ φιλολογικὴ πολιτογράφησις ἀπενέμετο προνομιακῶς καὶ ἡ ἀναπαράστασις τῆς ζωῆς, τῶν αἰσθημάτων, τῶν παθῶν, τῶν ὀδυνῶν, τῶν χαρῶν τῆς ἐσταμάτα ἔμπρὸς εἰς τὴν καλύβην ἢ τὸ χαμόσπητον. Αἱ ψυχαὶ οὕτως ἦσαν διηρημέναι εἰς τάξεις καὶ ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐτόλμα νὰ ἐκλέξῃ τοὺς ἥρωας τοῦ ἔργου του μεταξὺ τῶν ἀπλῶν καὶ ἀνωνύμων ἀνθρώπων, τοὺς ὁποῖους ἕκαστος ἐξ ἡμῶν διαγκωνίζει κάθε στιγμὴν εἰς τὸν δρόμον. Δὲν εἶναι σήμερον ἡ στιγμὴ ν' ἀναφέρω τοὺς ἐργάτας τῆς μεγάλης φιλολογικῆς ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ἀπέδωκε δικαιώματα ἰσοπολιτείας εἰς ὅ,τι ζῆ, πάλλεται, αἰσθάνεται. Ὁ συγγραφεὺς, τὸν ὁποῖον χαιρετίζομεν σήμερον μετὰ τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἐκτίμησίν μας, εἶναι εἰς ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐξέτειναν τὴν μεταπολίτευσιν μέχρις ἡμῶν. Εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς λύσαντας τὰ δεσμὰ τῶν δουλοπαροίκων τῆς δημιουργικῆς φιλολογίας καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἰσήγαγε τὸν ἀφελῆ ἀγρότην, τὸν ἀπλοῖκόν ἀλιέα, τὴν εὐπιστον καὶ εὐλαβῆ γραῖαν, τὸ ἀθῶν παιδίον εἰς τὴν ζωὴν τῆς φαντασίας καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα τῆς εἰσόδου εἰς τὸν κόσμον τῆς ποιήσεως καὶ τοῦ αἰσθήματος.

Δὲν εἶνε αὐτὴ ἡ μικροτέρα δόξα τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ μετὰ τὸ ἀνεπίδεικτον ἦθος καὶ τὴν ἀφελῆ ψυχὴν. Ἄν μεγάλοι ἡγεμόνες ἠῦρυναν καὶ ἀνεπέτασαν τὴν ζωὴν τοῦ ἴδιου ἔθνους πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δύναμιν, ἐλευθεροῦντες καὶ χειραφετοῦντες ἑκατομμύρια δούλων, ἀλλὰ δὲν εἶνε ὅμοιον τὸ ἔργον ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δι' ἀναλόγου κινήματος εὐρύνουν τὴν ἠθικὴν ζωὴν

τοῦ ἔθνους των καὶ καλοῦν εἰς τὸ φῶς τῆς ποιητικῆς ὑποστάσεως—τῆς μόνης ἀθανάτου—τοὺς κάμνοντας, τοὺς μοχθοῦντας, τοὺς ἀποκλήρους, τοὺς λησμονημένους—τὸν μέγαν ἀριθμὸν—εἰς μίαν λέξιν; Τὸ γλυκὺ φῶς τῆς ἀγάπης, τῆς ἀληθείας καὶ τῆς δικαιοσύνης ἀκτινοβολεῖ τὸ ἔργον τῶν δημιουργῶν αὐτῶν καὶ φέροντες πρὸς τοὺς πολλοὺς τὴν πιστὴν ἀπεικόνισιν τῆς ψυχῆς καὶ τῶν αἰσθημάτων, τῶν διαρκεστέρων θλίψεων καὶ τῶν βραχυτέρων ἀνατάσεών των πρὸς τὸ γλαυκὸν τῆς εὐτυχίας, φέρουν πρὸς αὐτοὺς τὴν αὔραν παρηγορίας, ἡ ὁποία κρατύνει καὶ ἐνισχύει εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, διότι ἐξυψώνει μέχρι τῆς ἐλπίδος καὶ ἐξαίρει μέχρι τοῦ ἰδανικοῦ.

* *

Ὅταν ὁμιλοῦμεν περὶ τοῦ Παπαδιαμάντη οὕτω καὶ οὕτω τὸν χαρακτηρίζομεν, μοιραίως ἢ σκέψις μας φέρεται πρὸς τὸν μέγαν πραγματιστὴν τῆς ρωσικῆς φιλολογίας, τὸν βαθὺν ζωγράφον τῆς ρωσικῆς λαϊκῆς ζωῆς, τὸν Μάξιμ Γόρκυ. Ἀδύνατον εἶνε νὰ μὴ ἀναγνωρίσωμεν τὴν ὁμοιότητα μερικῶν χαρακτηριστικῶν μεταξὺ τοῦ βορείου καὶ τοῦ μεσημβρινοῦ συγγραφέως. Ἡ ὑπόθεσις ἑκάστου ἔργου καὶ ἐκείνου καὶ αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον κατὰ προτίμησιν εἶνε ὁ μικρόκοσμος τοῦ διηγήματος, εἶνε ἀπλή. Τὰ πρόσωπα εἶνε ὀλιγάριθμα. Τὰ συνήθη καὶ ἀσήμαντα ἐπεισόδια, ἡ μεγαλοφυΐς κοινοτοπία, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ εἶπω, τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, ἀποτελοῦν τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἔργου. Ἦν οὐσίαν αὐτοῦ ὅλην συνοψίζει ἡ μικρογραφικὴ ἐξεικόνισις τῶν χαρακτήρων, ἐπιτυγχανομένη διὰ τῆς λεπτομεροῦς παρατηρήσεως τῶν λόγων, τῶν κινήματων, τῶν πράξεων τῶν προσώπων, αἱ ὁποῖαι ὀλοκληρούμεναι δίδουν πλήρη τὴν εἰκόνα τοῦ ἥρωος. Ἐλλείπουν ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ εἴδους τούτου ἡ τεχνικὴ, — ἢ ἡ τεχνικὴ δὲν διαφαίνεται διότι εἶνε αὐτὴ ἡ φύσις—αἱ συνειθισμέναι μέθοδοι, τὰ φιλολογικὰ τεχνάσματα. Αἱ σελίδες αὐταί, αἱ ὁποῖαι εἰς τὸν Ρῶσον συγγραφέα φθάνουν μέχρις ἐντάσεως δραματισμοῦ καὶ ἐκτυφλωτικοῦ πραγματισμοῦ, ἐνῶ εἰς τὸν Ἑλληνα περιβάλλονται ἀπὸ τὸ βαυκάλημα μιᾶς ἰλαρᾶς ποιήσεως καὶ ἐνὸς φυσικοῦ μέθους, εἶνε ἀπλάι, ἀγναὶ καὶ ἀφελεῖς ὅσον αἱ ὑπάρξεις αἱ κινούμεναι ἐντὸς αὐτῶν—εἶνε ἀπλάι, ἀγναὶ καὶ ἀφελεῖς, ὅπως

οί συγγραφείς, εἰς τὰς διαυγεῖς ψυχὰς τῶν ὁποίων ἔρχονται νὰ κατοπτρισθοῦν αἱ ὑπάρξεις αὐταί—εἶνε ἀπλαῖ, ἀγναὶ καὶ ἀφελεῖς ὄσον ἢ ἀλήθεια. Ἡ λιτή, ἡ ἀνεπίδεικτος, ἡ σχεδὸν φυσικὴ αὐτὴ τέχνη, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ φράσις ἐφαρμόζεται ἐπὶ τῆς ἰδέας ὅπως ὁ διαφανῆς χιτῶν, ὁ διαγράφων τὸ πλαστικὸν κάλλος τοῦ ἀγάλματος, φέρει ἡμᾶς πλησιέστερα πρὸς τὸ ἑλληνικὸν ἰδεῶδες. Κουρασθέντες ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴν, τὴν διαστροφὴν, τὴν ἀσυμμετρίαν, ἀναζητοῦμεν μὲ δίψαν κατακόπου ὁδοιπόρου τὸ κρυστάλλινον νᾶμα τῆς αἰωνίας ἑλληνικῆς πηγῆς. Καὶ ἀφίνοντες τὸν βωμὸν τῶν Ἐρινύων, εἰς τὸν ὁποῖον ἐθυσιάσαμεν μέχρι κόρου, σπεύδομεν καὶ πάλιν πρὸς τοὺς ἀνθοστεφεῖς βωμοὺς τῶν Χαρίτων, διὰ νὰ καταθέσωμεν εἰς τοὺς πόδας των τοὺς καρποὺς ἐλευθέρας, ἀρμονικῆς καὶ ἀπροσποίητου σκέψεως.

* *

Ἦκουσα ἐνίοτε ὑποτιμωμένην καὶ ἀδικουμένην τὴν φιλολογικὴν αὐτὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν ἐξέλεξεν ὁ Παπαδιαμάντης—ἡ ὁποία μᾶλλον ἐξέλεξε τὸν Παπαδιαμάντην. Ὁ συγγραφεὺς, πράγματι, ζῆ φιλολογικῶς τὴν ἔμφυτον καὶ πρωτογενῆ ζωὴν τῶν μορφῶν, αἱ ὁποῖαι γεμίζουν τὰς σελίδας τοῦ ἔργου του καὶ θροοῦν μέσα εἰς τὸ βαθὺ καὶ παρθένον δάσος τῶν συλλήψεών του. Ὅλα εἰς αὐτὸν εἶνε αὐτόματα, φυσικὰ καὶ ἄκοπα, ὅπως τὸ ἀνάβλυσμα πηγῆς ἐλευθέρας ἢ τὸ θάλας θάμνου τοῦ ἀγροῦ. Αὐτὴ ἢ συνείδησις τῆς ἰδιοφυΐας του δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν συνείδησιν τοῦ δένδρου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου χνοάζει τὸ βελουδοῦν ὠραίου καρποῦ. Λησμονοῦν οἱ ὑποτιμῶντες τὴν φιλολογικὴν αὐτὴν μορφήν καὶ παραγωγὴν, ὅτι τὸ διήγημα, μακρὸν ἢ σύντομον, περιλαμβάνει ὁμοῦ τὸ ἔπος καὶ τὸ δράμα, εἰσέρχεται δ' ἀκόμη καὶ εἰς τὸ βασιλείον τῆς λυρικῆς ποιήσεως, ἐνῶ ἀφίνει εἰς τὸν δημιουργὸν ὅλας τὰς ἐλευθερίας, τὰς ὁποίας τοῦ ἀποκλείουν ἄλλα ἀκριβέστερον καθωρισμένα φιλολογικὰ εἶδη. Ἀρκεῖ ἡ ἀληθὴς ἰδιοφυΐα νὰ ἐμπνέῃ τὸν συγγραφέα. Ἀρκεῖ νὰ μὴ ἐλλείπουν ἀπὸ τὸν διηγηματογράφον αἱ κύριαι βάσεις πάσης ἰδιοφυΐας, αἱ ὁποῖαι, κατὰ τὸν κλασικὸν ὀρισμὸν, εἶνε ἡ δημιουργικὴ δύναμις, ἡ παρατήρησις καὶ ἡ πρωτοτυπία—τρεῖς ἀρεταί, τὰς ὁποίας κανεὶς δὲν δύναται νὰ ἀρνηθῆ εἰς τὴν πρώτην τυχοῦσαν σελίδα τοῦ Παπα-

διαμάντη. Ἐν διήγημα εἶνε ἔργον τέχνης, ὅμοιον πρὸς τὰ μικρὰ ἐκεῖνα ρωπογραφήματα τῆς Ὀλλανδικῆς Σχολῆς, τῶν ὁποίων ἡ ἀρμονία καὶ ἡ χάρις δὲν σκιαάζεται οὔτε ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν ἐνὸς μεγάλου πίνακος ὑψηλῆς συλλήψεως, διότι ἡ ἀναλαμπὴ τῆς ἀληθείας τὰ φωτίζει καὶ ἡ ἀλήθεια εἶνε τὸ ἀφθορον ζώπυρον τῆς τέχνης.

Ὁ φωτογράφος αὐτὸς τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ χρώματος, ὅταν θὰ ἔλθῃ ἡ στιγμή τῆς κατατάξεως τῶν συγγραφέων, ὄχι κατὰ τὴν ἐμπορικὴν καὶ πρόσκαιρον ἐπιτυχίαν των, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀξίαν καὶ πρωτοτυπίαν ἐκάστου, θὰ καταλάβῃ θέσιν ἐξέχουσαν. Διὰ νὰ παρακολουθήσω τὸν χαρακτηρισμὸν εὐφροῦς τοῦ ἔργου του κριτικοῦ, ὁ Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης εἶναι διηγηματογράφος μὲ ἀρετὰς σπανίας. Τὸν διακρίνουν φυσικότης καὶ ἀφέλεια, τὴν ὁποίαν ἐξαίρει ἀτυκίζουσα χάρις, ἀπαλὴ μελαγχολία, τῆς ὁποίας τὰ ἐλαφρὰ σύννεφα φωτίζει ὁ ἥλιος φιλομειδοῦς εἰρωνείας, δὲν παρατηρητικόν, τὸ ὁποῖον πεπλώνει κάποτε ἀβρός, κάποτε βαθὺς ὁ συμβολισμὸς ποιήσεως ὑπερτέρας, περιγραφαὶ σύντομοι, τὰς ὁποίας κάποιον ἐλαφρὸν θέλγητρον κάμνει ἐλκυστικωτέρας, λιτὴ καὶ σεμνὴ συγκλίησις, λέξεις ἐξεικονίζουσαι ζωηρῶς τὰ πρόσωπα, τέλος τὸ αἶσθημα μιᾶς ἐσωτέρας ψυχικῆς ζωῆς, ἐξικνουμένης ἐνίοτε μέχρι μυστικισμοῦ. Πρέπει νὰ λεχθῇ ἀκόμη, ὅτι αἱ μεγάλαι δυνάμεις καὶ αἱ μεγάλαι εἰκόνες τῆς φύσεως εὐρίσκουν πιστὸν ἑρμηνέα τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ Παπαδιαμάντη. Ὁ λαός, ἡ θάλασσα, τὸ βουνόν, τὸ δάσος—ἡ φύσις εἰς μίαν λέξιν—ἐμψυχώνονται εἰς τὸ ἔργον του κατὰ τρόπον ἀπλοῦν καὶ μεγαλοπρεπῆ, ἐξαιρούνται δὲ συνήθως μέχρι συμβόλων, τῶν ὁποίων τὴν αἰωνιότητα μᾶς φανερώνει τὸ πνευματικὸν ρίγος ποῦ μᾶς ἐμπνέουν.

* *

Ὁ ἄνθρωπος δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸ ἔργον του. Καὶ ὁ χαρακτήρ του εἶναι ἡ ἰδιοφυΐα του. Πῦτυχῆς διὰ τὴν συνέπειαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὸν ἠθικὸν νόμον τοῦ βίου του! Διέρχεται διὰ τῆς ζωῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἄλλοι φέρουν τὸν πυρετὸν τῶν φιλοδοξιῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν, τὴν ἔντασιν τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν συμφερόντων, τὴν προσπάθειαν τῆς ἀναδείξεως καὶ τῆς ἐπιδείξεως,

χωρίς φιλοδοξίας, χωρίς ανάγκας, χωρίς συμφέροντα και χωρίς ἄλλην προσπάθειαν, πλὴν τῆς καλλιτεχνικῆς. Γαλήνη, ἡρεμία ἀπόλυτος τὸν περιβάλλει. Ἡ κοινοφημία τοῦ εἶναι ἀδιάφορος. Καὶ τὴν πραγματικὴν καὶ φυσικὴν μετριοφροσύνην του δὲν ταρασσεύει οὔτε ὁ ἔπαινος, οὔτε ἡ ἀδικία, οὔτε ἡ ἄγνοια. Ἐάν ὑπῆρξε βαθύς μελετητῆς τῆς νεοπλατωνικῆς φιλοσοφίας—διότι ὁ ἀπλοῦς καὶ ὁ ἀνεπίδεικτος καὶ ὁ πρωτογενῆς αὐτὸς εἶναι καὶ ὀλίγον σοφός—καὶ ἔγραψεν ἄλλοτε ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Πλήθων ἢ Γεμιστός ἐμφανίζεται ὡς δρῶν πρόσωπον, ἀναλῶν μετὰ περιπαθοῦς εὐγλωττίας τὰς θεωρίας τοῦ ἑκστατικοῦ ἰδανισμοῦ, ἀλλ' ἡ φιλοσοφία τῆς ζωῆς του εἶναι ὁ στωϊκισμός. Ἀποδέχεται τὰς φάσεις καὶ τὰς περιπετείας τῆς ἀτάραχος καὶ ἀσυγκινητος. Δὲν ὀργίζεται οὔτε ἐναντίον τῆς ζωῆς, οὔτε ἐναντίον τοῦ κόσμου, πλανᾶται εἰς τὴν μυστικὴν ἑκστασιν τῶν ὀνείρων, ποῦ καλλύνουν κάθε πραγματικότητα καὶ ζῆ τὴν ἀπλήν, ἀλλὰ σταθερὰν εὐτυχίαν τῶν ὀλιγαρχῶν.

Διὰ τῆς ὕλικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτῆς ἀυταρκείας, ὁ Παππαδιαμάντης ἔφθασεν εἰς τὴν ἀπειρον ἐκείνην ἀπλότητα, ἡ ὁποία μᾶς συγκινεῖ καὶ μᾶς γοητεύει εἰς τὰ παιδία. Εἰς τὴν ἀφελῆ αὐτὴν ἀναβάπτειν ὀφείλεται καὶ ἡ βαθεῖα καὶ εἰλικρινῆς προσήλωσις πρὸς τὴν θεότητα καὶ τὴν θρησκείαν, ἡ χαρακτηρίζουσα μὲ περιπαθῆ τινὰ μυστικισμόν τόσα ἔργα τοῦ Παππαδιαμάντη—μυστικισμόν ἀποπνέοντα ὡς εὐωδία λιθανωτοῦ καὶ ἐξαιρόμενον ἀπὸ ἐσωτέραν τινὰ πνευματικὴν ὑπόστασιν. Ἐάν ἀγαπᾷ τόσον συχνὰ νὰ καταλαμβάνῃ τὸ στασίδιον τοῦ ψάλτου, ἂν εἶναι ἐμπαθῆς θαυμαστῆς τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς, ἂν αἱ θρησκευτικαὶ τελεταὶ ὁμιλοῦν πρὸς τὴν ψυχὴν του, ὅπως εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ ἢ τῶν παιδίων, δὲν πρόκειται περὶ ἰδιοτροπίας ἢ ἐπιδείξεως. Ἡ πρὸς τὸ θεῖον ἀνάτασις, ἡ ἐπικοινωνία πρὸς τὰς ὑπεράνω καὶ πέριξ ἡμῶν πνευματικὰς δυνάμεις, ἡ πίστις πρὸς τὸ ὑπεράνθρωπον ἰδεῶδες, εἶναι δι' αὐτὸν ἀνάγκη ἐγγενῆς τοῦ πνεύματός του.

Διὰ τῆς ἐξάρσεως, διὰ τῆς ἐκστάσεως αὐτῆς ζῆ τὴν ζωὴν, τὴν ὁποίαν τόσον ἁρμονικὰ ἐξύμνησεν ὁ στίχος τοῦ Σέλλεϋ, ὁμιλῶν περὶ κόσμου «ὅπου μουσική, σεληνόφως καὶ ἀγάπη συγχέονται».

Ὁμιλητῆς ἄλλος, κριτῆς βαθύτερος καὶ ἀναλυτικώτερος ἐμοῦ, τοῦ ἀπλοῦς χαρακτηριστοῦ, θὰ δώσῃ πρὸς ὑμᾶς πληρεστέραν ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου τοῦ Παππαδιαμάντη. Τὸ ἔργον τοῦτο, ἐνομίσαμεν, ὅτι ὁ μικρὸς φιλολογικὸς κόσμος μας εἶχε καθήκον νὰ πανηγυρίσῃ, προκαλῶν πέριξ αὐτοῦ τὴν ἐκτίμησιν καὶ τὴν συμπάθειαν. Ἐπρεπεν ὁ συγγραφεὺς μὲ τὴν βαθέως καὶ ἀφελῶς ἑλληνικὴν ἰδιοφυίαν νὰ χαιρετισθῆ, ὅχι μόνον διὰ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτοῦ ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ ὁδὸς ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐβάδισε, καὶ τὴν ὁποίαν στοιχοῦν τὰ ἀπλᾶ, ἀλλ' εὐώδη ἀνθὴ τῆς λαϊκῆς ἀγράμπελης καὶ τοῦ αἰγοκλήματος, ὁδηγεῖ πρὸς τὸν φωτεινὸν ναὸν τῆς γνησίας ἑλληνικῆς ψυχῆς. Ἄλλοι θὰ φθάσουν μέχρις αὐτοῦ φέροντες τὰ δῶρα πνεύματος πλουσίου, ἐμπνεύσεων ὑψηλῶν, συλλήψεων, τὰς ὁποίας ἐμψυχώνει τὸ τέλειον κάλλος καὶ ἡ ὑπέροχος δύναμις. Ὁ Παππαδιαμάντης φέρει εἰς αὐτὸν τὰ δῶρα ἀφελοῦς χάριτος, ἀπλότητος, μέσα εἰς τὴν ὁποίαν ἀπηχοῦν αἱ θλίψεις καὶ αἱ χαραὶ τῶν πολλῶν, φυσικοῦ τινος καὶ ἀδιάστου θελγῆτρου,—κάτι ὡς εὐοσμα ἀγριολούλουδα, τὰ ὁποῖα καλαίσθητος χεὶρ διέθεσεν ἐντὸς ἀγγείου εὐγενοῦς μορφῆς. Τὸ ἔργον του στολίζει ἡ χάρις—ἡ χάρις, ἡ ὁποία ἐνίοτε εἶναι πλέον εὐμορφη καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν εὐμορφίαν. Τὸ εἶπε καὶ ὁ ποιητῆς!

Δ. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

Τὸ κατωτέρω διήγημα τοῦ Γάλλου ἀκαδημαϊκοῦ Αἰμ. Γεβάρ (Emile Gebhart) μεταφράσθη ἐκ τῆς σειρᾶς τῆς ἐπιγραφομένης «Au Son des Cloches», ἣ ὁποία περιλαμβάνει δεκαεπτὰ διηγήματα, ἅπαντα θρησκευτικῶν ὑποθέσεων. Κατὰ σύμπτωσιν, ἐνῶ ἡ παροῦσα μετάφρασις εὑρίσκετο ὑπὸ τὰ πιεστήρια, ἀνηγγέλη ἐκ Παρισίων ὁ θάνατος τοῦ συγγραφέως εἰς ἡλικίαν 69 ἐτῶν.

Σ. τ. Σ.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΝΥΞ ΤΟΥ ΙΟΥΔΑ

ΔΙΗΓΗΜΑ ΑΙΜ. ΓΕΒΑΡ

Ὁ Ἰούδας ἔμενε πολλὴν ὥραν ἀκίνητος εἰς τὸ δάσος τῶν Ἐλαιῶν, ἀκριβῶς ἐκεῖ ὅπου εἶχε δώσει τὸ προδοτικὸν φίλημα εἰς τὸν Ἰησοῦν. Μὲ τὸ βλέμμα παρηκολούθει τὴν σπεῖραν τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι ἔσυραν τὸν Ἰῖδον τοῦ Ἀνθρώπου πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ὑπὸ τὴν αἵματηρὰν λάμψιν τῶν φανῶν καὶ τῶν δαυλῶν, περικυκλωμένη ἀπὸ λόγχας καὶ ξίφη γυμνά, ἡ συνοδεία, σιωπηλῆ, μὲ βήματα γοργά, ὡς συμμορία νυκτοκλεπτῶν, ἐξηφανίσθη εἰς τὸ σκότος. Τότε ὁ Ἰούδας ἐτυλίχθη ἡσύχως μὲ τὸν μακρὸν του κόκκινον μανδύαν καὶ στηριχθεὶς εἰς τὸν κορμὸν ἐλαίας, μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν πόλιν, ἐπερίμενε.

Τὸ μεσονύκτιον εἶχε παρέλθῃ. Ἡ σελήνη ἔλουε μὲ φῶς κυανόλευκον τοὺς ἀκάρπους ἀγρούς, τὰ τείχη καὶ τοὺς πύργους τῆς Ἱερᾶς Πόλεως. Ὑπόκωφος ὀχλοδοῆ ἀνήρχετο ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον συγκεχυμένη πρὸς τὸ ὕψωμα ὅπου ὁ Ναός. Εἰς τὴν ἔρημίαν ἀντήχουν αἱ φωναὶ τῶν γλαυκῶν. Πελωρία νυκτερὶς ἔρράπισε μὲ τὴν ψυχρὰν τῆς πτέρυγα τὴν παρεῖαν τοῦ Ἰούδα. Ἐκεῖνος ἀνέσυρεν ἐπὶ τοῦ μετώπου του τὴν ἄκραν τοῦ μανδύου καὶ ἀνέμενε.

Αἴφνης ἐστράφη πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ κήπου μὲ σκίρτημα χαρᾶς καὶ ἔτρεξεν εἰς προὑπάντησιν ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος ἐφάνετο ἀναζητῶν τινα εἰς τὰ σκότη τοῦ Γεθσημανῆ. Ἦτο ὁ θησαυροφύλαξ τοῦ Ἀρχιερέως, γέρων Ἰουδαῖος μὲ κατάλευκον γενειάδα, στηριζόμενος εἰς τὴν βακτηρίαν του, καὶ προχωρῶν

μὲ βήματα δειλὰ. Ὅταν ὁ Ἰούδας ἐπλησίασεν, ἔρριψε πρὸς αὐτὸν δερμάτινον βαλλάντιον, καὶ ἔπειτα, χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν, ἀπεμακρύνθη, ταχύτερα ἢ ὅτε ἦρχετο.

— Καὶ εἰς σκύλλον ἀκόμη θὰ ἔρριπταν κόκκαλον μὲ καλλίτερον τρόπον, ἐψιθύρισεν ὁ Ἰούδας.

Ἐσήκωσε τὸ βαλλάντιον καὶ ἐμειδίασεν. Ἦτο βαρὺ καὶ ὁ ἦχος του τὸν ηὐχαρίστησεν. Ὄρμησεν ἔξω ἀπὸ τὸ δάσος, ἤνοιξε τὸ βαλλάντιον ὑπὸ τὸ ὠχρὸν φῶς τῆς σελήνης καὶ ὅταν εἶδε τὰ λάμποντα ἀργύρια, ἔμεινεν ἔκθαμβος. Ἐμέτρησε τὰ νομίσματα ἐν πρὸς ἓν, τὰ ἐζύγισεν εἰς τὴν δεξιὰν παλάμην, παρετήρησε μὲ ἀνησυχίαν εἰς ἓν ἐξ αὐτῶν τὴν κεφαλὴν τοῦ αὐτοκράτορος ὀλίγον τριμμένην.

— Τὸ νόμισμα αὐτὸ εἶναι τοῦ Αὐγούστου, εἶπεν, ἐνὸς ἀποθαμένου. Προτιμῶ τὰ ἄλλα, τοῦ Τιβερίου, τὰ δλοκαίνουργα. . . . Οἱ ἱερεῖς ἐκράτησαν τὸν λόγον των· καλὰ!

Ἐκρυψε τὸ βαλλάντιον εἰς τὴν ζώνην του καὶ ἐβάδισε πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ ἐλαφρὸς καὶ εὐχαριστημένος. Διὰ νὰ ἡσυχάζῃ τὴν συνείδησίν του ἀνεκάλει εἰς τὴν μνήμην του τὴν πονηρίαν τοῦ Καϊάφα κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς ἀτίμου συμφωνίας. Δὲν εἶχε παραδώσῃ τὸν Προφήτην, ὁ ὅποιος ἀνήγγελλε τὴν κατάλυσιν τοῦ νόμου, τὸν περιφρονητὴν τοῦ Μωϋσέως, τὸν ψευδῆ Βασιλέα τοῦ Ἰσραήλ, τὸν Μεσσίαν τὸν ἀπατεῶνα, ὁ ὅποιος ἐδίωξε τοὺς ἐμπόρους ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Σολομῶντος καὶ ἀπέκλειε τοὺς πλουσίους ἀπὸ τὴν Βασιλείαν τῶν Οὐρανῶν; Ἐνῶ αὐτὸς ὁ ταπεινὸς Ἰσακρυώτης, ἀνεδεικνύετο ἐκδικητὴς τοῦ Θεοῦ, τοῦ Δαυὶδ καὶ τῆς Ρώμης. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν, ἐν ἣ ὁ ἥλιος θὰ φωτίζῃ τὸ μαρτύριον τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ἀληθὴς λαὸς τοῦ Θεοῦ, Λευῖται, Διδάσκαλοι, Γραμματεῖς, Φαρισαῖοι καὶ ὅλοι οἱ φίλοι τοῦ Καίσαρος, καὶ ὁ Πιλάτος, ὁ ἀλαζῶν τοποτηρητὴς τοῦ Καίσαρος, θὰ τὸν προσηγόρευαν ὡς ἐργάτην ἔργου μεγάλου.

— Τὸ ὄνομά μου, ἐσυλλογίζετο, θὰ ζήσῃ ὅσον καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Ἰακώβ, τοῦ Δανιήλ καὶ τοῦ Ἡλία.

Ἡ πόλις ἦτο σιωπηλὴ καὶ κατηφής. Ὁ Ἰούδας ἐσκέφθη ὅτι ἐκείνην τὴν ὥραν ὁ Καϊάφας θὰ ἀνέκρινε τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐπο-

ρεύθη πρὸς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχιερέως. Ἀπὸ μακρὰν διέκρινε τὰ παράθυρα κατάφωτα· εἰς τὰ περιστύλια, ὑπὸ τὰς στοὰς σκιαὶ ἐκινουῦντο ἄνω καὶ κάτω καὶ ἀπὸ τὴν αὐλὴν ἀνῆρχετο κοκκινωπὴ ἀναλαμπή. Ἡ ὁδὸς ἦτο ἔρημος. Ἦκούσθη λάλημα πετεινοῦ.

— Κοντεύει νὰ ἐξημερώσῃ, εἶπεν ὁ Ἰούδας.

Ἐστάθη εἰς τὸ κατώφλιον τῆς οἰκίας. Εἰς τὸ μέσον τῆς αὐλῆς ἐσπινθήριζε μεγάλη πυρά. Εἰς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ Πέτρος, καθήμενος εἰς σκαμνίον ἐθέρμαινε τὰς χεῖρας καὶ συνωμίλει μὲ νεαρὰν θεραπαινίδα. Ὁ Πέτρος ἐφαίνετο στενοχωρημένος καὶ ὠμίλει μὲ ἀνυπομονησίαν. Ἐλεγεν εἰς τὴν παιδίσκην μεγαλοφώνως:

— Ὅχι, τὸ ὀρκίζομαι, δὲν τὸν γνωρίζω αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ πετεινὸς καὶ πάλιν ἐλάλησεν. Ἡ θεραπαινὶς ἀπεσύρθη. Ὁ Πέτρος ἦτο τόσον βυθισμένος εἰς σκέψεις πενθίμους, ὥστε δὲν ἀντελήφθη τὸν Ἰούδαν, ὁ ὁποῖος ἐπλησίαζεν εἰς τὴν πυράν. Ἀπὸ τὸν οἶκον τοῦ Καϊάφα ἐξήρχετο ἄλλοτε βοή συγκεχυμένη μὲ διαλείμματα σιωπῆς, ἄλλοτε ἀντήχει φωνὴ ὀργίλη καὶ τραχεῖα, καὶ ἄλλοτε ἠκούετο ψιθυρισμὸς φωνῆς σεμνῆς καὶ γλυκείας, ἣ ὁποῖα ἔκαμνε τὸν Πέτρον νὰ θρηνηῖ ὡς μικρὸν παιδίον πλησίον τῆς πυρᾶς, ὅπου ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο μόνος.

Τότε ὁ πετεινὸς ἐλάλησε καὶ τρίτην φοράν.

Ὁ Πέτρος ἀνεσκίρτησεν, ἀνύψωσε τὴν κεφαλὴν καὶ ὠρθώθη. Οἱ δύο ἀπόστολοι, ὁ ἀρνησίχριστος καὶ ὁ πατροκτόνος, εὐρέθησαν ἀντιμέτωποι.

Ἡ ὄψις τοῦ Πέτρου ἦτο τόσον φοβερά, ἔφερε μὲ τόσην ἀπόφασιν τὴν χεῖρα εἰς τὴν μάχαιράν του, ὥστε ὁ Ἰούδας τρέμων ἐκ φόβου ὑπεχώρησε πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἀρχιερέως.

Περιφερόμενος ἐκτὸς τοῦ περιδόλου τοῦ ναοῦ, ἀνέμενε τὸ ἀνοιγμὰ του κατὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Ἦθελε νὰ ἐκλέξῃ ἀμέσως, ἔξωθεν τοῦ ναοῦ, θέσιν διὰ νὰ στήσῃ τὴν τράπεζάν του πρὸς ἀγορὰν καὶ πώλησιν νομισμάτων.

Οἱ ἱερεῖς θὰ παραχωρήσουν βεβαίως μέρος κατάλληλον καὶ μετ' ὀλίγον θὰ παύσῃ εἰς τὰ δάκτυλά του τὰ ὠραῖα νομίσματα τῆς Αἰγύπτου, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἀσίας. Καὶ τότε θὰ ἐλεεινολογῇ ὅλους ἐκείνους τοὺς πειναλέους, ἐκείνους τοὺς ἀφωσιωμένους εἰς τὴν μετάνοιαν καὶ εἰς τὴν πτωχείαν, τοὺς

παλαιούς συντρόφους τῆς ἀθλιότητός του, τοὺς μαθητὰς τοῦ ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον ἀνέμενεν ὁ θάνατος. Ἐν τούτοις μερικοὶ Λευῖται ἤνοιγαν τὰς πύλας τοῦ ἱεροῦ περιδόλου ὑπὸ τὴν ἐπιβλεψιν ἑνὸς ραββίνου. Ὁ Ἰούδας ἐπροχώρησε πρὸς αὐτοὺς ὡς ἄνθρωπος ἐπιστρέφων εἰς τὴν κατοικίαν του, μὲ τὸ πρόσωπον γελαστόν, μὲ χειρονομίαν φιλικῆς χαιρετισμοῦ. Ἀλλ' ὁ ἱερεὺς συνωφρωμένος ἤπλωσε τὸν βραχίονα καὶ τοῦ ἔφραξε τὸν δρόμον.

— Μὴ προχωρῆς, φύγε ἀπ' ἐδῶ! Ὁ νόμος ἀπαγορεύει τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς μιαρούς. Φύγε! Ἐλαβες τὴν τιμὴν τοῦ αἵματος, τὰ τριάκοντα ἀργύρια σὲ ἐπλήρωσαν διὰ τὸν κόπον σου.

Ὁ Ἰούδας ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν ναόν. Ἐπορεύθη πρὸς τὸ δικαστήριον τοῦ Πιλάτου. Οἱ Ρωμαῖοι, ἐσυλλογίζετο, θὰ εἶναι καλλίτεροι ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς καὶ μάλιστα θὰ τὸν προστάτευσουν ἀπὸ τὴν Συναγωγὴν. Ὅσον διὰ τοὺς φανατικοὺς ραββίνους, αὐτοὺς τοὺς περιεφρόνει. Τὸ ἤξευρεν ὅτι κατὰ βάθος ἡ φυλὴ τοῦ Λευὶ ἐλάτρευε πάντοτε τὸν χρυσοῦν μόσχον καθὼς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Μωϋσέως, καὶ ὅταν θὰ ἔδλεπαν ὅτι ὁ Ἰσκαριώτης προστατευόμενος τοῦ Πραίτωρος, εὐνοούμενος τοῦ Καίσαρος, ἐθησαύριζεν, ὅτι ἐστοίβαζεν εἰς τὰς ἀποθήκας του τὰ χρυσὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα, ὅτι ἐσώρευε τὰ ἐλεφάντινα κομψοτεχνήματα, τὰ χρυσοχοϊκὰ εἶδη, τὰ ἀρώματα τῆς Ἀσίας, διὰ νὰ ἀκριβοπωλῇ ὅλα αὐτὰ εἰς τὴν Ρώμην, θὰ τὸν ἐθαύμαζαν, θὰ τὸν ἐκολάκευαν καὶ θὰ ἤρχοντο καθ' ἡμέραν νὰ τὸν λιθανίζουν μὲ θυμιάματα κλεμμένα ἀπὸ τὸν Ἰεχωβά των.

Εὐχαριστημένος ἀπὸ τὸ ὄνειρόν του ὁ Ἰούδας καθ' ὅλον τὸν δρόμον, ἀντέτασσε βλέμματα προκλητικὰ εἰς τὴν περιφρονητικὴν περιέργειαν τῶν συχνάζόντων εἰς τὴν Συναγωγὴν, γραμματέων ἢ φαρισαίων, ἐνῶ ἐκεῖνοι ἀπὸ μακρὰν τὸν ἐδακτυλοδείκτουσαν καὶ ὅταν ἐπλησίαζεν ἔφρευαν μὲ καταφρόνησιν καὶ τὴν σκιάν του ἀκόμη, ὡς ἐὰν ἦτο μολυσμένη.

Ἀλλὰ τὴν προσοχὴν του ἐπέσυρεν ὁ θόρυβος πολλοῦ πλήθους καὶ ἐπισπεύσας τὸ βῆμα εὐρέθη αἴφνης εἰς τὴν στροφὴν μιᾶς ὁδοῦ ἐνώπιον σκηνῆς φοβεραῆς.

Λαὸς μαινόμενος συνωθεῖτο πέριξ τοῦ μεγάρου τοῦ Πιλάτου.

Τὰ καθάρματα τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τῆς Ἰουδαίας, κλέπται, δολοφόνοι, κιβδηλοποιοί, λησται καταβάντες ἀπὸ τὰ ὄρη των, κακούργοι ἐξελθόντες ἀπὸ τὰ κρησφύγετά των, ὅλοι τείνοντες τὰς χεῖρας πρὸς τὸν Πραίτωρα, μὲ βλέμματα φλογερά, ὠρύνοντο :

— Ἰὸν Βαραβδᾶν! τὸν Βαραβδᾶν! δὸς ἡμῖν τὸν Βαραβδᾶν!

Ὁρθιος εἰς τὸ μέσον τῶν ἐκ πορφυρίτου στύλων, περιστοιχίζομενος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς, ὁ Πιλᾶτος, ἀσκεπής, φορῶν τὴν λευκὴν του τήβεννον, ἀπηύθυνε πρὸς τὸν ὄχλον λέξεις, τὰς ὁποίας ὁ Ἰούδας δὲν ἤκουεν· δσάκις δὲ ὁ Ρωμαῖος ἀρχὼν ἤνοιγε τὸ στόμα, τὸ φρικτὸν σκυλλολόγιον ἐδόξα :

— Ἰὸν Βαραβδᾶν, τὸν Βαραβδᾶν!

Ὁ Ἰούδας ἀνεμίχθη μὲ τὸ πλῆθος ἐκεῖνο, καὶ προχωρῶν ἐδέχετο φιλικοὺς χαιρετισμοὺς ἀπὸ τοὺς κακούργους καὶ μειδιάματα ἀπὸ τὰ γυναῖκα. Ὄταν ἔφθασεν εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν, εἰς τὸ κατώφλιον τοῦ Πραιτωρίου, ἡ ὄργη τοῦ πλῆθους ἐξερράγη ὡς θύελλα. Ἀπὸ χιλιάδας στομάτων ἐξεχύνετο ἄλλη κραυγὴ, ἡ τρομερὰ κραυγὴ!

— Σταυρωθήτω! Σταυρωθήτω!

Ὁ Πιλᾶτος κατηφῆς καὶ ἀπηυδημένος εἰσῆλθεν εἰς τὸ Πραιτώριον, ἀκολουθούμενος ὑπὸ τῆς συνοδείας του. Μεταξὺ δύο στύλων τῆς στοᾶς νεαρὸς ἑκατόνταρχος ἔμεινε παρατηρῶν τὸν ὄχλον. Πλησίον του γέρων νομοδιδάσκαλος, σεβάσμιος τὴν ὄψιν, ἐξετύλισσε πυρετωδῶς καὶ ἀνεγίνωσκε μὲ ἀγωνιώδη προσήλωσιν τὰς βίβλους τῶν μεγάλων προφητῶν.

Ἡ μανία τοῦ λαοῦ βαθμηδὸν κατηυγάσθη. Ἀντελαμβάνετο ἀορίστως πως ὅτι ἀποτρόπαιόν τι ἐτελεῖτο ἐντὸς τοῦ Πραιτωρίου. Αἴφνης ὁ γέρων διέκρινε τὸν ἀπόστολον μὲ τὸν κόκκινον μανδύαν. Ἐψιθύρισεν εἰς τὸν ἑκατόνταρχον. Ἔστρεψε καὶ ἐκεῖνος τὸ βλέμμα πρὸς τὸν Ἰσκαριώτην, ἔκαμε κίνημα ἀποστροφῆς καὶ ἀπεσύρθη μὲ βίαν.

Τότε ἡ βαρεῖα ὀρειχαλκίνη πύλη ἤνοιξε βραδέως καὶ ἐπιδητικῶς. Ὁ Πιλᾶτος ἐνεφανίσθη πάλιν μεταξὺ τῶν ἐκ πορφυρίτου στύλων. Νεκρικὴ σιγὴ ἐπεχύθη εἰς τὸ πλῆθος. Εἰς τὸ σκιδόφως, ὀπισθεν τοῦ περιστυλίου, κλονούμενος καὶ βασταζόμενος ὑπὸ δύο στρατιωτῶν, μὲ θρόμβους αἵματος εἰς τὸ μέτωπον

καὶ εἰς τὰς παρεΐας, μὲ στέφανον ἐξ ἀκανθῶν, καὶ κάλαμον ἔχων εἰς τὴν χεῖρα, μὲ βράκος πορφύρας ἐπὶ τοῦ στήθους ἐφάνη ὁ Ἰησοῦς βαδίζων πρὸς τὸν περιούσιον λαὸν τοῦ Θεοῦ.

Τὸ πλῆθος κατάπληκτον, ἀλαλον ἔβλεπε προχωροῦσαν τὴν αἵματοστάλακτον ὀπτασίαν. Ὁ Ἰούδας ἔκφρων ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον. Ὁ Πιλᾶτος κύψας πρὸς τὰ ἔμπρός, διὰ τῆς χειρὸς ἑποῦ ἔλαμπεν ὁ δακτύλιος, μὲ τὸν ὁποῖον ἐσφράγιζε τὰς διαταγὰς τοῦ Καίσαρος, ἔδειξε τὸν Ναζωραῖον καὶ εἶπε μὲ φωνὴν ἠχηράν :

— Ἴδε ὁ ἄνθρωπος!

Καὶ ἡ τρομερὰ κραυγὴ τοῦ ὄχλου ἀντήχησε πάλιν πλεοντραχεῖα καὶ ἐπιτακτικῆ :

— Σταυρωθήτω! Σταυρωθήτω!

Θρῆνοι καὶ λυγμοὶ γυναικῶν ἠκούσθησαν, ἐνῶ εἰς ἐκ τοῦ πλῆθους ἑξαλλος περιεπτύχθη τὸν ἀνδριάντα τοῦ Τιβερίου κραυγάζων :

— Ἀλλοίμονον εἰς αὐτόν! ἀλλοίμονον εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ! ἀλλοίμονον εἰς τὸν Θεόν! ἀλλοίμονον εἰς ἐμέ!

Ὁ ἑκατόνταρχος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν σωματοφυλάκων, μὲ προτεταμένας τὰς λόγχας, ἀπώθησε βιαίως τὸ πλῆθος δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ἤνοιξε διόδον εἰς τὴν πένθιμον συνοδείαν. Ὁ Ἰούδας ἐκρύπτετο μεταξὺ τοῦ πλῆθους διὰ νὰ μὴ ἀντικρύσῃ τὸ βλέμμα τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ Πιλᾶτου τὸν ἐκτύπησε βαρέως εἰς τὸν ὦμον μὲ τὴν λαβὴν τοῦ ξίφους :

— Ἦλθες ἐδῶ διὰ νὰ ὀνειδίσης τὴν συμφορὰν ἑνὸς προφήτου Ἰουδαίου, ἢ διὰ νὰ ἐξυβρίσης διὰ τῆς παρουσίας σου τὸ μεγαλεῖον τῆς Ρώμης; Οἱ θεοὶ μας ἀποστρέφονται τοὺς προδότας. Φύγε ἀμέσως, πήγαινε νὰ εὔρης τόπον ἔρημον καὶ μακρινὸν διὰ νὰ κρύψῃς τὸ αἰσχὸς σου!

Ὁ ὄχλος, ὁ ὁποῖος συνωθεῖτο περὶ τοὺς Ρωμαίους στρατιώτας, παρέσυρε καὶ τὸν Ἰούδαν. Ἀλλὰ πολλοὶ ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πρὸ ὀλίγου ἐζήτησαν τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Βαραβδᾶ, ἐνόησαν τοὺς λόγους τοῦ ἑκατοντάρχου καὶ ἤρχισαν νὰ φιθυρίζουν κατὰ τοῦ Ἰούδα. Ἐκεῖνος τὸ ἀντελήφθη καὶ ὀπισθοχωρῶν ἐπιτηδελῶς ἐτρέπη πρὸς ἔρημον ὁρομίσκον.

Ἦθελε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ νὰ σκεφθῇ ἐκεῖ ἐν ἡσυχίᾳ διὰ τὸ παρὸν καὶ διὰ τὸ μέλλον. Ἀλλ' εὐρέθη ἐν τῷ μέσῳ ὄμιλου γυναικῶν καὶ παιδίων, τῶν ὁποίων τὰ βλέμματα τὸν ἐφόδισαν. Ἀνεγνώρισεν, ὅτι ἦσαν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἔστρωναν μὲ ἄνθη καὶ μὲ κλάδους φοινίκων τὴν ὁδὸν τῆς Βηθανίας ψάλλοντες: «Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαυὶδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις!»

Ἦλλαξε δρόμον καὶ διηυθύνθη πρὸς τὰ τεῖχη τῆς πόλεως. Τὰ παιδία ὁμῶς τὸν ἠκολούθουν καταρώμενα τὰ ὄνομά του.

Ἐπετάχυνε τὸ βῆμα, ἀλλὰ πάλιν τὰ ἤκουσε νὰ τρέχουν κατόπι του μὲ ὀνειδισμοὺς καὶ κραυγὰς. Διῆλθε διὰ τῆς ἀγορᾶς, ὅπου ἦσαν συνηθροισμένοι χωρικοὶ καὶ ποιμένες, ἐλθόντες τὴν πρῶταν ἀπὸ τὰ περίχωρα τῆς Γαλιλαίας.

—Ὁ Ἰούδας! ὁ Ἰούδας! ἐφώναζαν τὰ παιδία.

—Ὁ Ἰούδας! ἐπανελάμβαναν ἀπειλητικῶς οἱ Γαλιλαῖοι.

Οἱ λίθοι ἔπιπταν ὡς βροχὴ ἐναντίον του. Ἐτράπη εἰς φυγὴν μὲ τὴν κεφαλὴν κάτω ἀνασύρων τὰς πτυχὰς τοῦ μανδύου του, κυνηγούμενος ἀπὸ τοὺς σκύλλους. Ἦσθάνετο ὅτι θὰ τὸν ἐφθάναν, ὅτι θὰ ἀπέθνησκε μὲ θάνατον φρικτὸν, ὅτι θὰ τοῦ ἤρπαζαν καὶ τὰ τριάκοντα ἀργύρια. Ἐξαφνα εὐρέθη ἐμπρὸς του μία ἀπὸ τὰς πύλας τῆς Ἱερουσαλήμ ἀνοικτὴ καὶ ἀπηλπισμένος ὤρμησε νὰ ἐξέλθῃ. Οἱ Ῥωμαῖοι φρουροὶ ἐνόμισαν ὅτι ὁ ὄχλος ἔτρεχε πρὸς τὸν Γολγοθᾶν διὰ νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοὺς δημίους του τὸν Βασιλέα τῶν Ἰουδαίων καὶ προτείναντες τὰς λόγχας ἐσταμάτησαν τοὺς διώκτας του. Ἐφευγεν ὁ Ἰούδας εἰς τὴν φωτολουσμένην ἐξοχὴν. Ἐφευγε διατρέχων τὴν πετρώδη πεδιάδα, τὴν καίτην τῶν χειμάρρων, τὴν γυμνὴν βράχιν τῶν λόφων. Ἐφευγε χωρὶς οὔτε αὐτὸς νὰ ἤξεύρῃ ποῦ πηγαίνει, ἄλλοτε πρὸς τὰ βουνά, ἄλλοτε πρὸς τὴν θάλασσαν, ἄλλοτε πρὸς τὴν Τιθεριάδα ἢ τὴν Σαμάρειαν, ἄλλοτε πρὸς τὴν Βηθλεὲμ ἢ τὰ Σόδομα. Μία μόνη σκέψις ἐκυρίευε τὸν νοῦν του, ὅτι ἔφθασε τὸ τέλος του. Αὐτός, ὁ πιστὸς εἰς τὸν Καισαρα καὶ εἰς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως, κατεδίωκετο ὡς λυσσασμένον θηρίον. Ποῦ θὰ εὔρη σήμερον ἄσουλον δια νὰ κρυφθῇ; Ὅποια θὰ ἦτο αὔριον ἢ τύχη τῆς ζωῆς του;

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐκάθισεν εἰς τὴν σκιὰν ἐνὸς βράχου. Ἠπόρησε πῶς μετὰ τόσον δρόμον ἔβλεπεν ἀκόμη πλησίον του τὴν

ἀπειλητικὴν ὄψιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Εἰς τὴν κορυφὴν ἐνὸς λόφου ἐγγύτατα τῆς πόλεως ἐφάνη Ῥωμαϊκὸν ἵππικόν, μακρύτερα ὄμιλος ἀνδρῶν, γυναικῶν καὶ παιδίων πενθηφορούντων, καὶ τέλος λαὸς πολὺς. Ἐβλεπεν ὅλα ταῦτα συγκεχυμένα καὶ ἀόριστα. Ἀλλὰ ὑπὲρ τὰς λόγχας καὶ τὰ κράνη τῶν Ῥωμαίων τρεῖς σταυροὶ ἀνυψώθησαν συγχρόνως. Ἐπὶ ἐκάστου σταυροῦ ἐκρέματο ἀνὴρ μὲ καρφωμένας τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας. Ὁ Ἰούδας ἀνεγνώρισε τότε τὸν Γολγοθᾶν. Εἰς τὸν ὑψηλότερον τῶν σταυρῶν κλίνων τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὸν ἀκάνθινον στέφανον ὁ Ἰησοῦς ἐψυχορράγει. Καὶ ὅτε οἱ ἵππεις κατέβησαν πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὁ προδότης εἶδεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Βασιλέως τῶν Ἰουδαίων γυναῖκα γονυπετῆ· οἱ μαθηταὶ καὶ τὰ παιδία περίξ τοῦ σταυροῦ κατὰ γῆς ἠγγίζαν μὲ τὸ μέτωπον τὸ χῶμα. Τὸ θέαμα ἐνεθάρρυνε καὶ ἐπαρηγόρει τὸν Ἰούδαν. Ὁ Πιλάτος τὸν ἐξεδίκει. Μήπως οἱ προφῆται δὲν εἶχαν ὑποφέρει περισσότερον ἀπὸ τὰς ἕβρεις τοῦ λαοῦ, ἀπὸ τὴν ἀλαζονείαν τῶν ἱερέων, ἀπὸ τὴν σκληρότητα τῶν ἡγεμόνων; Τινὲς εἶχαν πληρώσῃ μὲ τὸ αἷμα τῶν τῆν πρὸς τὸν Θεὸν ἀφοσίωσιν. Θὰ ἐφευγεν ἀπὸ τὴν Ἰουδαίαν ἐξηυτελισμένος ἀλλὰ ζωντανὸς καὶ μὲ τὸ βαλλάντιον πληρές. Στρέψας τὴν βράχιν πρὸς τὴν ἀχάριστον συναγωγὴν ἐβάδιζε πρὸς τὴν Ἰόππην. Ἀλλ' αἴφνης τρομερὰ θύελλα ἐσάρωσε τὸν οὐρανόν, τοὺς λόφους καὶ τὴν κοιλάδα· ὁ ἥλιος ὠχρίασεν ὡς νὰ ἐσθύνετο· μαῦρον νέφος ἐκάλυψε τὴν Ἱερουσαλήμ· ὁ κεραυνὸς ἐσχίσε τὸν βράχον, πλησίον τοῦ Ἰσκαριώτου, ἐν ᾧ πέραν ἐκεῖ καταυγαζόμενοι ἀπὸ τὴν πορφυρᾶν λάμπιν τῆς ἀστραπῆς οἱ τρεῖς σταυροὶ ἐφαίνοντο γιγαντούμενοι καὶ μετακινούμενοι. Οἱ τρεῖς ἐσταυρωμένοι μὲ τοὺς βραχίονας ἀνοικτούς, μὲ τὰς χεῖρας αἱματωμένας, μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀπλανεῖς, ἐπροχώρουν πρὸς τὸν ἀποστάτην.

Ἀλλόφρων ἀπὸ τὸν τρόπον ὁ Ἰούδας ἔπεσε μὲ τὸ πρόσωπον κατὰ γῆς καὶ ἐκρύβη ὑπὸ τὸν μανδύαν του.

* *

Μόλις πρὸς τὴν ἐσπέραν ἀνηγέρθη. Σιγὴ νεκρικὴ ἐδάρυνε τὴν φύσιν ὅλην. Δὲν ἐτόλμα νὰ στραφῇ πρὸς τὸν Γολγοθᾶν. Ἦθελε νὰ συναντήσῃ ἄνθρωπον, νὰ ἀκούσῃ τὸν ἦχον ἀνθρω-

πίνης φωνῆς, νὰ ἀναζητήσῃ εἰς ἀνθρωπίνην μορφήν ἀκτῖνα εὐσπλαχνίας. Ἐτρόμαξε τὴν νύκτα, τὴν ἀπαισίαν νύκτα, ἣ ὅποια ἐπλησίαζεν. Ἐπέστρεψε πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐκάθισε συντετριμμένος εἰς τὴν ἄκραν μιᾶς ἀτραποῦ.

Οἱ ἀστέρες ἐσπινθήρισαν εἰς τὸ βάθος τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἡ σελήνη ἐφώτισε τὴν δροσόλουστον πεδιάδα μὲ πένθιμον φῶς. Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πόλεως ἀντήχησεν ὁ κρότος βακτηρίας ἐπὶ τῶν λίθων τοῦ δρόμου. Μία σκιά ἐφάνη. Ὁ διαβάτης ἐσπευδε τὸ βῆμα μὲ τοὺς ὤμους κυρτωμένους, ὡς νὰ τὸν ἐδίωκε κατάρα. Διὰ τοῦ βραχίονος, ὁ ὅποιος ἐκράτει τὴν βακτηρίαν, διέγραφεν εἰς τὸ σκιδόφως τῆς ἐρημίας κινήματα ἀλγεινῆς, ἀλλὰ σταθερᾶς ἀποφάσεως. Ὁ ὁδοιπόρος ἐπέρασεν ἔμπροσθεν τοῦ Ἰούδα χωρὶς νὰ σταθῇ.

— Ἀχάσθηρε! ἐφώνησεν ὁ ἀπόστολος, Ἀχάσθηρε!

Ἐκεῖνος δὲν ἀπεκρίθη καὶ ἐτάχυνε τὸ βῆμα.

Ὁ Ἰούδας ἔτρεξε κατόπιν του ἰκετεύων:

— Ἀχάσθηρε, ἄφες με νὰ σὲ ἀκολουθήσω! Ὅπου ὑπάγῃς, θὰ ὑπάγω, ὅπου ἀναπαυθῆς, θὰ ἀναπαυθῶ. Θὰ εἶμαι ὁ ὑπηρέτης σου, ὁ δοῦλός σου, ὁ πιστός σου σκύλλος. Μὴ μὲ ἀφήσῃς μόνον εἰς τὰ σκότη τῆς νυκτός!

— Πηγαίνω πολὺ μακρὰν, εἰς τὴν Συρίαν, εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου· πηγαίνω εἰς τὴν Ρώμην. Δὲν θ' ἀναπαυθῶ ποτέ, δὲν θὰ κοιμηθῶ ποτέ· ἐδειχθὴν σκληρόκαρδος πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ διὰ νὰ πληρώσω τὸ ἀμάρτημά μου θὰ περιπλανῶμαι χωρὶς τέλος καὶ χωρὶς ἐλπίδα. Ἀλλὰ τὸ αἷμα τοῦ δικαίου τούτου δὲν βαρύνει τὴν κεφαλὴν μου. Γνώριζε, Ἰούδα, ὅτι θὰ συντρίβω ὑπὸ τὸν πόδα μου ὅσας ἐχίδνας εὕρω εἰς τὸν δρόμον μου.

Ὁ ὁδοιπόρος ἐχάθη εἰς τὸ σκότος τῆς νυκτός. Ἀπὸ τὰ βλέμματα τοῦ Ἰούδα ἐξηφανίσθη ἡ σκιά τοῦ αἰωνίου ἐξορίστου. Ὁ κρότος τῆς σιδηρᾶς αἰχμῆς τῆς ράβδου ἐσθῆσθη κατὰ μικρόν. Ἐπλησίασε καὶ πάλιν δειλῶς πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ. Ἐξω τῶν τειχῶν, εἰς τὸ βάθος μιᾶς χαράδρας, ἦσαν τρῶγλαι, εἰς τὰς ὁποίας ἐσύχναζαν φαυλόβιοι καὶ κακοῦργοι. Ἴσως εἰς τὰ ἐρείπια ἐκεῖνα θὰ εὕρισκε καταφύγιον μέχρι τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου.

Ἀπὸ τὴν βωγμὴν μιᾶς θύρας διήρχετο ὀλίγον φῶς. Παρετήρησε καὶ διέκρινε, στηρίζοντα τὸν ἀγκῶνα πλησίον ἐνὸς λόχου, τὸν κακοῦργον ἐκεῖνον, τὸ φόβητρον τῆς Ἰουδαίας, τὸν ληστήν, τὸν ὅποιον ὁ Πιλάτος εἶχεν ἀποδώσῃ εἰς τὸν ὄχλον, τὸν Βαραβδᾶν. Ἐκρουσεν ἡ θύρα ἤνοιξε.

— Βαραβδᾶ! εἶμαι ἐλεεινός. Κρυώνω, πεινῶ, φοβοῦμαι. Ἄφησέ με νὰ κοιμηθῶ ἀπόψε κατὰ γῆς ὑπὸ τὴν στέγην σου.

Ὁ ληστῆς ὄρθιος εἰς τὸ κατώφλιον τῆς κατοικίας του, ἐσήκωσε τοὺς ὤμους γελῶν ἀπαισίως:

— Θέλεις λοιπὸν νὰ κάμῃς ἀτιμον τὸν Βαραβδᾶν; Ἄν σὲ φιλοξενήσω ἀπόψε, αὔριον θὰ μὲ λιθοβολήσῃ ὁ λαὸς τῆς Ἱερουσαλήμ. Ὅχι· ἄκουσε, Ἰούδα! Ἐφόνευσα πέντε ἢ ἕξ Ἰουδαίους καὶ δύο Ρωμαίους ἱππότας, ἔκλεψα τὸν χρυσὸν τοῦ Ναοῦ ἀπὸ τὰ ἱερὰ κιβώτια τοῦ ἀρχιερέως, ἀπέσπασα μίαν χρυσὴν πλάκα ἀπὸ τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης, ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐπώλησα πλάσμα ἀνθρώπινον καὶ ποτὲ δὲν ἐπρομήθευσα θύματα εἰς τοὺς δημίους. Σὲ πνίγω καλλίτερα παρὰ νὰ σὲ ἀφήσω νὰ ἔμβῃς. Ἐὰν νυστάξῃς, ὁ Γολγοθᾶς δὲν εἶναι μακρὰν. Δύνασαι νὰ κοιμηθῆς ἡσύχως στηρίζων τὴν κεφαλὴν εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου σου. Οὔτε ὁ Διάβολος θὰ τολμήσῃ νὰ σὲ πειράξῃ ἐκεῖ!

Ὁ Ἰούδας ἔφυγε συρόμενος ἄλλοτε εἰς τὴν σκιάν τῶν τειχῶν, ἄλλοτε μεταξὺ τῶν ἀμπέλων καὶ τῶν ἐλαιῶν. Ὁ σκαιὸς τρόπος τοῦ Βαραβδᾶ ὑπερέβαινε πᾶν ὄριον. Ὁ Ναός, ἡ Ρώμη, οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὁ λαὸς — καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ κατηραμένος ὁ περιπλανώμενος Ἰουδαῖος, ὑπομονή!... Ἀλλὰ νὰ διωχθῆ ἀπὸ ἓνα δολοφόνον! ἡ ἕβρις ἦτο πολὺ βαρεῖα.

Καὶ τὸ μῖσός του πρὸς τὸν Ναζωραῖον ἐκορυφοῦτο. Ἐκεῖνος ἦτο ὁ αἷτιος τῆς καταισχύνῃς! Ἐχαιρε διότι τὸν εἶχε προδώσῃ. Τὸν ἔτερπεν ἡ ἀνάμνησις τῶν βασάνων τοῦ Ἰησοῦ. Ἀναπαρίστα τὰς πληγὰς τῆς μαστιγώσεως, τὰ ραπίσματα τῶν δούλων τοῦ Πιλάτου, τὰς ἀκάνθιας τοῦ στεφάνου, τοὺς ἥλους τοῦ σταυροῦ.

Ἐπειτα ἐσκέφθη ὅτι ἦτο εὐτελεστάτη ἡ τιμὴ, ἀντὶ τῆς ὁποίας τὸν παρέδωκεν εἰς τοὺς ὄνυχας τῆς Συναγωγῆς.

— Ἡξίζε τοῦλάχιστον ἑκατὸν δηνάρια, ἐψιθύρισεν οἱ ἱερεῖς μὲ ἠπάτησαν.

Ἔψωσε τὸν γρόνθον τοῦ πρὸς τὸν ἀστροπληθῆ οὐρανόν. Ὁ πυρετός, ἡ δίψα ἔκαιαν τὰ σπλάγχνα του. Ἐδάδισε πρὸς μέρος σύνδενδρον, ἐλπίζων ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖ πηγὴ. Ἐλαφρὸς ἀνεμὸς ἐθρήνει διὰ μέσου τοῦ φυλλώματος τῶν δένδρων, καὶ ὁ Ἰούδας ἀνέπνεεν ἤδη ἡσυχώτερος. Ἐξαίφνης ἔρρηξε κραυγὴν ἀγρίαν, κραυγὴν πνιγομένου καὶ ἔπεσε κάτω γονυπετῆς ὑπὸ τὴν πίεσιν ἀοράτου χειρός. Ἀνεγνώρισε τὴν ἐλαίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν τὴν παρελθοῦσαν νύκτα, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὴν σπεῖραν τῶν στρατιωτῶν, εἶχεν ἀσπασθῆ εἰς τὸ μέτωπον τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐφυγεν ἔρπων ἀπὸ τὸν κῆπον τοῦ Γεθσημανῆ καὶ προσκόπτων ἀνὰ πᾶν βῆμα περιεφέρετο εἰς τὴν ἐρημίαν. Τίποτε πλέον δὲν ἐσκέπτετο, τίποτε δὲν ἠλπιζεν, ἠύχετο μόνον νὰ συναντήσῃ τὸν Σατανᾶν, τὸν ἐκπεσόντα ἀρχάγγελον, διὰ νὰ κινήσῃ τὸν οἰκτὸν του

Ἐκεῖ πέραν εἰς τὴν ἐρημίαν δύο φοίνικες ἤπλωναν τοὺς κλώνας τῶν ὑπεράνω φρέατος. Ἦτο τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ, τοῦ ὁποίου τὸ ἱερὸν ὕδωρ εἶχεν ἀγιασθῆ διὰ μιᾶς λέξεως τοῦ Ἰησοῦ. Ἀλλ' ὁ Ἰούδας δὲν εἶχε πλέον τὴν δύναμιν ν' ἀποφύγῃ τὴν ἀνάμνησιν αὐτῆν· ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ χείλους τοῦ φρέατος καὶ ἔκυψε πρὸς τὸ στόμιον διὰ νὰ δροσίση τὴν φλογισμένην του ὄψιν.

* *

Αἴφνης μεταξὺ τῶν δύο φοινίκων ἐφάνη ὡς ὀπτασία κόρη νεωτάτη λευκὸν φέρουσα ἔνδυμα καὶ πέπλον λευκὸν εἰς τὴν κεφαλὴν. Μὲ τὸν γυμνὸν βραχίονα ἐστήριξε πηλίνην ὕδριαν ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ της ὤμου.

Ὁ Ἰούδας ὕψωσε τὸ κατάκοπον μέτωπόν του καὶ εἶπε λιπόψυχος:

— Διψῶ! Ἡ κόρη ἀνεσκίρτησεν ἔντρομος.

— Διψῶ! ἐπανάλαβεν ὁ Ἰούδας.

— Καὶ ἐκεῖνος, ἀπεκρίθη ἡ κόρη, ὁ Προφήτης τὸν ὅποιον ἐπρόδωσες, ἀπὸ τὸν σταυρὸν τοῦ ἀνέκραξε «Διψῶ!» καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τῆς αἰχμῆς μιᾶς λόγχης ἔδωκαν εἰς αὐτὸν νὰ πῆ ὄξος μεμιγμένον μὲ χολήν.

Κατεβίβασε τὴν ὕδριαν εἰς τὸ φρέαρ, καὶ τὴν ἀνέσυρε πλήρη διαυγοῦς ὕδατος.

Ὁ Ἰούδας εἰσιῶπα· ἔτρεμεν ἐνώπιον τῆς παρθένου καὶ ἔτεινε πρὸς τὸ δροσερὸν ὕδωρ τὰ στεγνὰ χεῖλη του. Καὶ ἐκείνη ἐλεήμων, ἔκλινε μὲ χάριν πρὸς αὐτόν.

— Ἐν ὀνόματι τοῦ Ἰησοῦ λάβε καὶ πίε!

Ἄφ' οὗ ἔπιεν, ἡ κόρη ἐστήριξε πάλιν τὴν ὕδριαν ἐπὶ τοῦ ὤμου της καὶ ἀπεμακρύνθη κατάλευκος, μὲ βήματα ἡσυχᾶ ὑπὸ τὸ ὁωπευτικὸν φῶς τῶν ἀστέρων.

Τότε τὴν στυγεράν ψυχὴν τοῦ Ἰούδα ἐφώτισε, διὰ μιᾶς λάμψις φωτός. Ἀνεμέτρησεν ὄλην τὴν ἀτιμίαν του καὶ τὸ βάθος τῆς καταπτώσεώς του· σκοτοδινία θανάσιμος κατέλαβε τὴν συνείδησίν του. Ἡ ἀγαθότης τῆς παρθένου ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτόν τὸ μυστήριον, εἰς τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε ποτὲ πιστεύσῃ, καὶ τὸ βάρος τῆς ἱεροσυλίας κατεπλάκωνε τὴν ψυχὴν του.

— Τίς εἶναι λοιπὸν ὁ ἐσταυρωμένος αὐτός, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς χειρός μιᾶς παιδίσκης ἔχυσεν ἐπὶ κεφαλῆς μου τὸ βάλαμον τοῦ ἔλέου;

Ἐμεινεν ὦραν πολλὴν καθήμενος εἰς τὸ χεῖλος τοῦ φρέατος τοῦ Ἰακώβ. Ἡ αὐτὴ σκέψις ἐπανήρχετο ἀδιακόπως, ἀλλ' ἀντὶ νὰ τὸν παρηγορῆ τὸν κατεσπάρασσεν. Ἀπέναντί του, ἐπὶ λοφίσκου, ὑψοῦτο συκῆ ξηρανθεῖσα, καὶ ἐνεθυμήθη τὴν παραβολὴν τοῦ Κυρίου. Ἠγέρθη, ἔτρεξε πρὸς τὸ δένδρον, ἤπλωσε κατὰ γῆς τὸν κόκκινον μανδύαν του, ἔρριψεν ἐπ' αὐτοῦ τὰ τριάκοντα ἀργύρια, ἔλυσε τὸν κεφαλόδεσμόν του καὶ δι' αὐτοῦ ἐκρεμάσθη ἀπὸ τὸν χονδρότερον κλάδον τοῦ ἀκάρπου δένδρου.

ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ νεκροῦ ἀποστόλου ὁ μανδύας ἐφαίνετο ὡς μεγάλη κηλὶς αἵματος. Ἦν ζῆλον σαρκόβρον ἦλθε καὶ ἐκοιμήθη ἐπ' αὐτοῦ ἕως τὰ ἐξημερώματα, καί, μόλις ἐφάνη ἡ αὐγὴ· πελώριος γύψ μὲ ἀνοικτὰς τὰς πτέρυγας διέγραφε κύκλους εἰς τὰ ὕψη τοῦ οὐρανοῦ ὑπεράνω τοῦ νεκρικοῦ δένδρου.

Μετάφρασις * *

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Ο καθηγητής κ. Α. Ανδρεάδης, εξ άφορμής της τελευταίας άπογραφής του πληθυσμού της Ελλάδος, έδημοσίευσε συγκριτικόν πίνακα καταδεικνύοντα την από το 1856 μέχρι το 1907 ανάπτυξιν των κυριωτάτων έλληνικων πόλεων. Έκ του πίνακος τούτου φαίνεται, ότι αι Αθήναι είχαν, κατά το 1856, 30.969 κατοίκους, κατά δε το 1907, 167.479. Ο Πειραιεύς 6.057 κατά το 1856 και 73.579 κατά το 1907, αι Πάτραι 15.131 κατά το 1856 και 37.724 κατά το 1907, ή Ερμούπολις 16.830 κατά το 1856 και 18.132 κατά το 1907, αι Καλάμαι 3.526 κατά το 1856 και 15.397 κατά το 1907, ο Πύργος 3.875 κατά το 1856 και 13.690 κατά το 1907, ή Χαλκίς 4.086 κατά το 1856 και 10.958 κατά το 1907, ή Τρίπολις 7.271 κατά το 1856 και 10.789 κατά το 1907, ή Λαμία 3.376 κατά το 1856 και 9.685 κατά το 1907, το Άργος 10.351 κατά το 1856 και 8.828 κατά το 1907, το Μεσολόγγιον 4.890 κατά το 1856 και 7.718 κατά το 1907, το Ναύπλιον 4.260 κατά το 1856 και 5.404 κατά το 1907, ή Κόρινθος 1.331 κατά το 1856 και 5.340 κατά το 1907, ή Σπάρτη 1.443 κατά το 1856 και 2.895 κατά το 1907. Έκ του πίνακος τούτου μαρτυρείται, ότι την μεγαλειέραν ανάπτυξιν κατά το διάστημα της πενητηκονταετίας παρουσιάζει ο Πειραιεύς, του οποίου έδωδεκαπλασιασθη ο πληθυσμός. Είς στασιμότητα δε ή παρακμην εύρισκονται ή Ερμούπολις, το Άργος και το Ναύπλιον.

— Την 26 Μαρτίου ο καθηγητής κ. Ν. Γ. Πολίτης ώμίησεν εις την ένταύθα Γαλλικήν Αρχαιολογικήν Σχολήν περί των παρά τοίς Βυζαν-

τινοίς «Τελεσμάτων». Τελεσμάτα έθεωροῦντο τά άρχαία έλληνικά έργα τέχνης, τά όποια ένομιζόντο «στοιχειωμένα» και έφύλασσον κατά τινά τρόπον την πόλιν ή τόν τόπον από των άπειλουμένων δειων. Η λέξις παρελήφθη και υπό των Άράβων, παρά των όποίων οι Γάλλοι και κατόπιν και άλλοι εύρωπαϊκοί λαοί μαθόντες όνομάζουσι talismans τά φυλακτά.

— Οι κληρονόμοι του έν Αιγύπτω άποθανόντος Ν. Αμπετ διέθεσαν εκ της περιουσίας αυτού λίρας άγγλικάς έξ χιλιάδας υπέρ των έν Αθήναις φιλανθρωπικων ίδρυμάτων. Έκ τούτων τρείς χιλιάδες εδόθησαν εις τόν Οίκον Τυφλων προς άνέγερσιν Καταστήματος της Σχολής Τυφλων.

— Ο έν Συρράκου της Ήπειρου Σ. Μπαλατζής έσχάτως άποθανών έν Αθήναις, κατέλιπεν ελόκληρον την έξ έπτακοσίων χιλιάδων δραγμών περιουσίαν του υπέρ των σχολείων της ιδιαιτέρας αυτού πατρίδος.

— Είς την αίθουσαν του «Παρνασσου» παρεστάθη την έσπέραν της 16ης Απριλίου μία σκηνή των «Έπιτροπόντων», της άνευρεθείσης κωμωδίας του Μενάνδρου, κατά μετάφρασιν του κ. Έ. Εύστρατιάδου. Της παραστάσεως προηγήθη διάλεξις του κ. Γ. Σωτηριάδου περί του ποιητού και των έργων του.

— Απέθανεν έν Αθήναις ο Γεώργιος Μπουκουβάλας διευθυντής της έν Καίτη Αμπετείου Σχολής. Ο θάνατος άνδρός, ο όποιος επί σειράν έτών ειργάσθη μετ' άκαμάτου ζήλου ώς λειτουργός της Παιδείας εις την έλευθέραν Ελλάδα και εις την άλύτρωτον και έσχάτως εις την άκμάζουσαν έλληνικήν παροικίαν της Αιγύπτου, είναι άληθινή ζημία. Και ή ζημία είναι ακόμη μεγαλειτέρα, καθ' όσον ο άποθανών εξέλιπεν έν

πλήρει άκμής ηλικίας και ότε άκριθώς ή κτηθείσα γνώσις των πραγμάτων, προστιθειμένη εις τάς λοιπάς άρετάς του άνδρός, καθίστα αυτού τόν πολυτιμότεον παράγοντα εις την προσδοκωμένην αναγέννησιν της άγωγής και παιδεύσεως του Έθνους.

ΑΓΓΛΙΑ

Υπό του Άστεροσκοπείου του Greenwich άνεκαλύφθη νέος άστήρ πλησίον του πλανήτη Διός. Ο άστήρ αυτός είναι 16ου μεγέθους, δέν έξηκριώθη δε αν είναι δορυφόρος του Διός ή μικρότατος πλανήτης.

ΑΜΕΡΙΚΗ

Τεραστία είναι ή ανάπτυξις των Κυριακων έφημερίδων (Sunday papers) εις τάς Ηνωμένας Πολιτείας. Είς μόνην την Ν. Υόρκην εκδίδονται 15, ανά 11 δε εις τό Σικάγον και εις την Φιλαδελφίαν. Αι έφημερίδες αύται, έχουσαι μάλλον τόν τύπον περιοδικού, περιλαμβάνουν περί τάς 100 σελίδας, των όποίων αι 40 είναι άφιερωμένα εις άγγελίας. Αι περισσότεραι έχουσι κυκλοφορίαν πεντακοσίων χιλιάδων μέχρις ενός εκατομμυρίου φύλλων.

ΓΑΛΛΙΑ

Τη πρωτοβουλία του βουλευτού Ch. Couyba, εισηγητού του προϋπολογισμού της Δημοσίας Εκπαιδεύσεως και των Καλών Τεχνων, και του L. Ristoir, τεχνοκρίτου, συνήλθαν εις Παρίσιους τριάκοντα περίπου καλλιτέχναι, λόγιοι, ανώτατοι λειτουργοί της Παιδείας, και προέβησαν εις την ίδρυσιν εταιρείας προς ανάπτυξιν του καλλιτεχνικού αισθηματος εις τό σχολείον. Σκοπός της εταιρείας είναι από της παιδικής ηλικίας να έμφυτεύεται τό αισθημα του ώραίου, προς τούτο δε χρησιμοποιείται τό σχολείον. Η εταιρεία θα επιδιώξη την διαρρύθμισιν των σχολικων κτιρίων, ώστε να μή έχου την άνευ χάριτος όψιν στρατιώνων ή φυλακων, αλλά να είναι ώς κομφαί

έπαύλαις έντός κήπων, περιστοιχισμένα από δένδρα, με άνθοστάλιστα παράθυρα, και εις τοποθεσίας όχι μόνον υγιεινάς, αλλά και γραφικάς. Θα επέκτεινι δε την επίδρασιν της ή εταιρεία και εις την έσωτερικήν διακόσμησην των σχολείων διά καταλλήλων τοιχογραφίων και δι' αναρτήσεως εικόνων έξ αντιγραφής των κορυφαίων ζωγράφων, δι' άγαλμάτων και αναγλύφων εκ προτύπων των έπιφανεστάτων γλυπτων. Θα προσπαθήσθι επίσης να προσδώσι καλλιτεχνικόν χαρακτήρα εις πάν ό,τι σχετίζεται προς τόν σχολικόν βίον, εις τά έπιπλα και σκεύη, εις την τύπωσιν των διδακτικων πινακων, εις την εκδοσιν των βιβλίων, εις τά έξώφυλλα των τετραδίων, εις τούς ελέγχους άκόμη και τά ένδεικτικά και τά απολυτήρια των μαθητών.

ΔΑΝΙΑ

Απέθανεν εις την Κοπεγχάγην έννενηκοντούτης ο Ι. Μολδεγχάουερ, πρόην Διευθυντής της Βασιλικής Σχολής Τυφλων έν Κοπεγχάγη. Ο σεβάσμιος πρεσβύτες πρό ενός μόλις έτους εξέδωκε προς εύρυτέραν διάδοσιν γαλλικήν μετάφρασιν του τελευταίου συγγράμματός του φέροντος τόν τίτλον «Ιστορία της Βασιλικής Σχολής Τυφλων έν Κοπεγχάγη». Η Δανία ελόκληρος πενθει διά τόν θάνατον του Ι. Μολδεγχάουερ, όστις, επί τεσσαρακονταεπταετίαν άδιαλείπτως διευθύνων την Σχολήν Τυφλων της πατρίδος του, άνύψωσεν αυτήν, χάρις εις τόν πρακτικόν του νοϋν ώς παιδαγωγού και τόν ζήλόν του ώς φιλανθρώπου, μεταξύ των μάλλον διακεκριμένων όμοίων σχολων της ύψηλίου.

ΡΩΣΙΑ

Τόν προσεχή Σεπτέμβριον ο Τολστόη θα έορτάσθι την όγδοηκονταετηρίδα του. Από τουδε ήρχισαν να γίνωνται σκέψεις περί του μεγαλοπρεπεστερου πανηγυρισμού του σημαντικου τούτου γεγονότος διά την ιστορίαν των γραμμάτων.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΕΞΕΝΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Ἄγγλικά :

Review of Reviews (Λονδίνον, Φεβρουάριος). — Διάγραμμα συγκριτικῶν ἀπεικονίζον τὴν ἐμπορικὴν καὶ ναυτικὴν κίνησιν τῶν διαφόρων χωρῶν κατὰ τὴν δεκαετίαν 1897-1906. Τὸ ἐμπόριον τῆς Γερμανίας κατὰ τὸ 1897 ἀνῆρχετο εἰς 11.603.000.000 φρ. κατὰ δὲ τὸ 1906 εἰς 18.222.000.000. Τὸ ἀγγλικὸν ἐμπόριον κατὰ τὸ 1897 ἀνῆρχετο εἰς 25.304.000.000 φράγκ. κατὰ δὲ τὸ 1906 εἰς 47.656.000.000. Τὸ γαλλ. ἐμπόριον εἰς 10.782.150.000 κατὰ τὸ 1897 καὶ εἰς 14.480.750.000 κατὰ τὸ 1906. — (Μάρτιος). Ἡ νέα Θεολογία, πολὺκροτον ἄρθρον τοῦ αἰθεσίμου R. J. Campbell.

Nineteenth Century and After (Λονδίνον, Φεβρουάριος). — Σφοδρότατον κατηγορητήριον κατὰ τῆς ἀγγλικῆς δημοσιογραφίας ὑπὸ J. C. Collins. Τὰ δύο τρίτα τῶν γραφόντων εἰς ἐφημερίδας ἀποτελοῦν αἰσχρὸς διὰ τὸν τόπον. Τὸ δὲ χειρότερον εἶναι, ὅτι τὸ κοινὸν φαίνεται εὐχαριστημένον ἀπὸ τὴν πνευματικὴν τροφὴν, μετὰ τὴν ὅποιαν τὸ τρέφουν ὅσοι αὐτοὶ οἱ ἀμουντζουρωταὶ τοῦ χάρτου. — Ἐπίσης σφοδρὰ ἐπίθεσις τοῦ sir R. Anderson κατὰ τοῦ ἰσχύοντος παικτικῶν συστήματος, τὸ ὅποιον οὐδεμίαν προστασίαν παρέχει εἰς τὴν κοινωνίαν ἀπὸ τῶν ἐγκληματιῶν. Δεικνύεται ἐπιεικὲς πρὸς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος κακοποιούς, ἐνῶ ἐξ ἄλλου πατάσσει ἀνηλεῶς τοὺς ἀξίους οἴκτου καὶ ἠθικῆς προστασίας. — Ὁ Σαίξπηρ εἶναι ἠθικός; ἐρωτᾷ δὲ H. M. Statham καὶ ἀποκρίνεται καταφατικῶς. Ὑποστηρίζει ὅτι ἐκ τῶν δραμάτων τοῦ μεγάλου δραματικῶν δύναται ν' ἀποτελεσθῇ ἀπάνθισμα, χρησιμεῦον ὡς ἀρίστη κατήχησις τῶν καθηκόντων τοῦ ἀνθρώπου. (Μάρτιος). — Τὸ ζήτημα

τῆς ἐξαγορᾶς τῶν σιδηροδρόμων ὑπὸ τοῦ Κράτους ἐπασχολεῖ τὸν W. B. Edwards, ἀποκρούοντα ταύτην καὶ τὸν R. Macdonald συνηγοροῦντα.

Albany Review (Λονδίνον, Μάρτιος). — Ὁ Canham ζητεῖ τὴν κατάργησιν τῆς θεατρικῆς λογοκρισίας ἐν Ἀγγλίᾳ, ἣτις ἀσκεῖται κατὰ τὸν νόμον τοῦ 1843. — Ὁ Dewar θέτει τὰ ὄρια τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, ἣτοι καθορίζει κατὰ πόσον ἡ φύσις δύναται νὰ παραγάγῃ διὰ νέων συνδυασμῶν ὄντα διάφορα τῶν ὑπαρχόντων.

Fortnightly Review (Λονδίνον, Μάρτιος). — Περὶ τῶν πολιτικῶν σχέσεων τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῆς Τουρκίας ἐμιλῶν δὲ A. Stead, ὑποστηρίζει τὴν ἀνάγκην τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπως ἀντιταχθῇ πρὸς τὴν γερμανικὴν ἐπίδρασιν, καταλήγει δὲ προτείνων τὴν ἀποστολὴν ὡς πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας ἐνός. . . . μουσουλμάνου. — Τὸ μέλλον τῶν βασιλείων καὶ τοῦ μοναρχικοῦ πολιτεύματος ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἐν Πορτογαλίᾳ βασιλοκτονίας ἐξετάζει δὲ Calchas. Κρίνει ἀναγκαίαν τὴν δικτατορίαν πρὸς ἀναγέννησιν τῶν διὰ τῆς πολιτικῆς λίαν διαφθαρέντων ἐθνῶν. Δεικνύεται δὲ δόσιος πρὸς τὰ ἀγαθὰ τῆς δημοκρατίας προκειμένου περὶ λαῶν ἐχόντων ἀκόμη ἀνάγκην κηδεμονίας. Ἡ μοναρχία, λέγει, εἶναι εἰς ἐκ τῶν ὄρων τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος. Τὴν μοναρχίαν ὁμως θέλει ἔχι χαλινόν, ἀλλὰ δύναμιν κινητήριον, καὶ τοὺς βασιλεῖς συμμορφουμένους πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ πρὸς τοὺς νόμους τῆς προόδου.

Ἀμερικανικά :

North American Review (N. York, Μάρτιος). — Ὁ βαρῶνος Speck-Sternburg, πρέσβυς τῆς Γερμανίας ἐν Οὐάσιγκτον, ἀποκρούει τὴν ὑποδηλωθεῖσαν ὑπόνοιαν, ὅτι ἡ Γερμανία πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀποικιακῆς

ἐπεκτάσεώς της ἔχει βλέψεις ἐπὶ τῆς Ὀλλανδίας καὶ τοῦ βελγικοῦ λιμένος τῆς Ἀμβέρσης. — Τὸ μυθιστόρημα τοῦ ἀδάμαντος ὑπὸ Sir W. Crookes, ἦτοι ἐξιστόρησις τοῦ τρόπου τῆς ἐβρέσεως καὶ τῆς κατεργασίας τοῦ ἀδάμαντος καὶ τῶν ἐλπίδων περὶ κατασκευῆς αὐτοῦ διὰ χημικῶν μέσων.

Βελγικά :

Revue Psychologique (Βρυξέλλαι, Μάρτιος). — Ψυχολογικὴ μελέτη περὶ τοῦ Ἑλλήνου Π. Διαμάντη, τοῦ γνωστοῦ διὰ τὴν ἔκτακτον ἰδιοφυίαν εἰς τὴν λύσιν μαθηματικῶν προβλημάτων ὑπὸ τῆς Κας I. Ioteyko καθηγήτριας καὶ τῆς Κας V. Kiriiani διδάκτορος. — Ἐκθεσις περὶ τῶν Παιδολογικῶν Ἐργαστηρίων τῶν ἐπαρχιακῶν διδασκαλειῶν τοῦ Hainaut ὑπὸ τῆς Κας I. Ioteyko. — Ἡ ἐνεστώσα κατάστασις τῆς ἐφηρμοσμένης ψυχολογίας ἐν Βελγίῳ ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ C. Schuyten. [Τὸ περιοδικὸν τοῦτο ἐκδιδόμενον κατὰ τριμηνίαν, ἰδρύθη καὶ διευθύνεται ὑπὸ τῆς Κας I. Ioteyko, λίαν γνωστῆς ἤδη διὰ τὰς ψυχοφυσιολογικὰς ἐργασίας τῆς. Ὁ σκοπὸς τοῦ καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀνωτέρω συνόψεως τῶν περιεχομένων τοῦ 1ου τεύχους. Εἶναι προωρισμένον ν' ἀνοιξῇ νέους ὁρίζοντας εἰς τοὺς μελετητὰς τῆς ἀνθρωπίνης καὶ ἰδιαίτερον τῆς παιδικῆς ψυχῆς. Ἡ ἐτήσια συνδρομὴ τοῦ διὰ τὴν Ἑλλάδα φρ. χρ. 10].

Γαλλικά :

Hygiène Scolaire (Παρίσιος, Ἰανουάριος). — Ἡ τροφὴ τῶν μαθητῶν, λίαν ἐνδιαφέρουσα διάλεξις περὶ τοῦ σπουδαιστάτου τούτου ζητήματος γενομένη ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ P. Le Gendre. — Ἐπίσης ἀνδιαφέρον τὸ περὶ ἀνθρωπομετρικῆς τῶν παιδίων ἄρθρον τοῦ ἱατροῦ L. Dufestel.

Revue Pédagogique (Παρίσιος, 15 Φεβρουαρίου). — Διάλεξις τοῦ A. Croiset περὶ τῆς ἰδέας τῆς πατρῆδος. Σκοπὸς αὐτῆς εἶναι κυρίως ἡ ἀντικρουσις τῶν φιλειρηνικῶν καὶ ἀντιστρατιωτικῶν κηρυγμάτων, τὰ ὅποια ἀπὸ τίνος συνταράσσουν τὴν Γαλ-

λίαν. Ὡς ἀφετηρίαν τοῦ λόγου τοῦ λαμβάνει τὸ ῥητόν «Εἰς οἰωνὸς ἀριστος ἀμύνεσθαι περὶ πατρῆος». — Ἰταλικά σχολικά ζητήματα ἐξ ἀφορμῆς τῆς Διεθνoῦς Σχολικῆς Ἐκθέσεως τοῦ Μιλάνου κατὰ τὸ 1906 καὶ τῶν συναφῶν Ἐκπαιδευτικῶν Συνεδρίων, ὑπὸ M. Roger.

Revue Internationale de l'Enseignement (Παρίσιος, 15 Φεβρουαρίου). — Ἱστορία τῆς λατινικῆς ἀπὸ τοῦ βου αἰῶνος μέχρι τοῦ 7ου μ. Χ. ὑπὸ H. Goelzer.

Education Physique (Παρίσιος, 29 Φεβρουαρίου). — Οἱ Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες τοῦ Λονδίνου κατὰ τὸ 1908. Περιγραφή τοῦ Σταδίου μετὰ σχεδίου καὶ εἰκόνας καὶ σύνοψις τοῦ προγράμματος τῶν ἀγωνισμάτων.

La Revue (Παρίσιος, 1 Μαρτίου). — Ἡ Ὀρθόδοξος ἐκκλησία καὶ ὁ κλήρος ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Ρώσου πρῆφην ἱερέως Petroff, μέλους τῆς δευτέρας Δούμας, καταδιωχθέντος διὰ τὰ φιλελεύθερα κηρύγματα τοῦ καὶ καθαιρεθέντος. Τὸ ἐν μεταφράσει δημοσιευμένον ἄρθρον ἀπηύθυνεν ὁ Petroff πρὸς τὸν Μητροπολίτην Πετρούπολεως, ὅτε ἐκλήθη ν' ἀπολογηθῇ καὶ εἶναι σφοδρότατον κατηγορητήριον τῆς ἀπολυταρχίας τοῦ Τσαρού καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ρωσίας, ὡς συνεργοῦ τῶν ἐναντίων τοῦ λαοῦ βιαιοτήτων. — Ἡ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν προξενεῖ ἡ Μουσικὴ εἰς τὰ ζῶντα ἀφορμῆν εἰς τερπνοτάτην πραγματείαν μετὰ πλεῖστα παραδείγματα ὑπὸ M. Daubresse. (15 Μαρτίου). — Ὁ κοινωνικὸς βίος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ Sefer-Bey. — Ὁ F. Marre ἐξετάζει ποῖα θὰ εἶναι ἡ τροφὴ τοῦ μέλλοντος καὶ κατὰ πόσον εἶναι δυνατόν νὰ ἀντικατασταθοῦν τὰ ποιικίλα τρόφιμα διὰ μιᾶς συμπεπυκνωμένης θρεπτικῆς οὐσίας. Συμπεραίνει, ὅτι τοῦτο δὲν εἶναι ἀδύνατον θεωρητικῶς, ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἔχομεν ἐπαρκῆ διδόμενα διὰ νὰ προεικασθῶμεν ποῖα θὰ εἶναι ἡ τροφή τῆς ἀνθρωπότητος εἰς μέλλοντας αἰῶνας. — Σκιαγραφία τοῦ Emile Faguel, τοῦ γνωστοῦ Γάλλου ἀκαδημαϊκοῦ, ὑπὸ N. Ségur (Ἐπισκοποπούλου). (1 Ἀπριλίου). Ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ

A. Dumias fils. — *Η εὐτυχία διὰ τῆς ἀγαθότητος* ὑπὸ J. Finot, ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ κύκλου «*Ἡ Ἐπιστήμη τῆς Εὐτυχίας*». — *Ἄβυδος, ἀνέκδοτοι* σελίδες τοῦ Ἴψεν ἐκ τῶν ἐδοιπορικῶν ἐντυπώσεων του κατὰ τὰ ἐγκαίνα τῆς τομῆς τοῦ Σουέζ, ὅπου εἶχε παραστῆ ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς Νορβηγίας.

Correspondant (Παρίσιοι, 10 Μαρτίου). — Περὶ τοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ τῆς Γαλλίας μακρὰ μελέτη ὑπὸ ***. Ὁ γράφων προτείνει τὴν σύστασιν σωμάτων στρατιωτικῶν πράγματι ἀποικιακῶν εἰς τὴν Ἀλγερίαν καὶ εἰς τὴν Ἰνδοὶα καὶ κατάργησιν τοῦ λεγομένου ἀποικιακοῦ σώματος, τοῦ ἐδρεύοντος εἰς τὴν Γαλλίαν. (25 Μαρτίου). — *Ἡ ναυτικὴ ἐπίσχυσις τῆς Γερμανίας* διὰ τοῦ νέου προλιπολογισμοῦ εἶναι ἀξία τῆς προσοχῆς τῆς Γαλλίας κατὰ τὸν Saint-Blancard. — Ὁ F. Ricard ἐξετάζει τὸ δυνατόν τῆς προσεγγίσεως εἰς τὸν Β. Πόλον διὰ τῶν αὐτοκινήτων καὶ φαίνεται αἰσιόδοξος.

Grande Revue (Παρίσιοι, 10 Μαρτίου). — *Τὸ Ἑβραϊκὸν ζήτημα ἐν Βεσσαραβίᾳ*, σελίδες ἐκ τῶν ἀπομνημονευμάτων τοῦ πρίγκιπος Οὐρουσσοφ, διατελέσαντος διοικητοῦ τῆς Βεσσαραβίας κατὰ τὸ 1903—1904. — (25 Μαρτίου). Ὁ A. Luchaire κρίνει τὸ περὶ Ἰωάννης δ' Ἀρκαβιδίον τοῦ Ἀνατόλ Φράνς. — Ὁ Πίος I' καὶ οἱ καθολικοὶ Ἀγγλοὶ ὑπὸ R. Dell. — Κατὰ πόσον συμβιβάζονται ἡ Στρατιωτικὴ πειθαρχία καὶ τὸ Δημοκρατικὸν πολίτευμα; Ἐὐ ζήτημα τοῦτο ἐπασχολοῦν μεγάλως τὴν Γαλλίαν ἐξετάζει ὁ λοχαγὸς P. Simon. (10 Ἀπριλίου). — Τέλος τοῦ ἄρθρου τοῦ Dell — *Ἡ ἀεροπλοΐα*, δεύτερον μέρος τῆς πραγματείας τοῦ λοχαγοῦ Caslant. Ὁ γράφων συμπεραίνει, ὅτι ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογὴ τῶν προόδων, δρας κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπετέλεσεν ἡ ἀεροπλοΐα, εἶναι ζήτημα χρόνου. Φρονεῖ δέ, ὅτι διὰ τῆς ἀεροπλοΐας θὰ γίνῃ πραγματικὸς κύριος τῆς ὑψηλίου ὁ ἀνθρώπος, διότι θὰ κατορθώσῃ νὰ φθάσῃ καὶ εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τῆς γῆς, τὰ ὅποια διὰ τῶν ἤδη γνωστῶν μέσων

συγκοινωνίας θεωροῦνται ἀπρόσιτα.

Mercure de France (Παρίσιοι, 1 Ἀπριλίου). — Συνέχεια τῆς μελέτης τοῦ L. Séché περὶ τῆς ἱστορίας τῶν ῥωμαντικῶν — Ἄρθρον τοῦ J. Morland περὶ τοῦ *Andrea Verocchio* διδασκάλου τοῦ Λεονάρδου *de Vinci*. **Nouvelle Revue** (Παρίσιοι, 15 Μαρτίου). — Ἀξιανόγνωστος μελέτη περὶ τῆς ψυχῆς τῶν φυτῶν κατὰ μεταφρασιν ἐκ τοῦ ῥωσικοῦ τοῦ διασήμου γεωπόνου J. Owsinsky. Ἐρευνᾷ πλεῖστα φαινόμενα τῆς εὐαισθησίας τῶν φυτῶν καὶ ἀνευρίσκει ἀναλογίας μεταξὺ σαρκοφάγων φυτῶν καὶ ζώων. Ἐπὶ τούτων στήριζόμενος ὁ Ῥώσος γεωπόνος ἀναπτύσσει τὸ σύστημα καλλιέργειας, τὸ ὅποσον ἐφήρμοσε καὶ τοῦ ἐπαίου τὰ ἐκπληκτικὰ ἀποτελέσματα ὡς πρὸς τὴν παραγωγικότητα ἐπεκύρωσεν ἡ Γεωργικὴ Ἀκαδημία τῆς Πετροπόλεως. — *Ἡ θεραπεία τοῦ καρκίνου* κατὰ τὸν ἰατρὸν Thomas θὰ κατορθωθῇ μόνον διὰ καταλλήλου ὁρροῦ, ἄλλως δὲν θὰ θεραπευθῇ ποτὲ ὁ καρκίνος. (1 Ἀπριλίου) — Ὁ γάμος τοῦ μέλλοντος, κοινωνιολογικὴ μελέτη ὑπὸ H. Coulon καὶ R. de Chavagnes.

Revue des Deux Mondes (Παρίσιοι, 1 Ἀπριλίου). — Τέλος τῆς βιογραφίας τοῦ Φερδινάνδου Βρυνατιέρ ὑπὸ V. Giraud. Ὡς ἀριστοῦργημά του θεωρεῖ τὸ βιβλίον Manuel d'histoire de la littérature française. Τὸν Βρυνατιέρ ὡς κριτικὸν χαρακτηρίζει διὰ τοῦ ἐξῆς ὄρισμοῦ αὐτοῦ τοῦ ἴδιου: «Ὁ κριτικὸς ὁμοιάζει βᾶτον ἐξ ὅλων τῶν διερχομένων προβάτων ἀφαιρεῖ ὀλίγον μαλλίον».

Revue de Paris (Παρίσιοι, 15 Μαρτίου). — Ἐπιστολαὶ τοῦ Προσπέρ Μεριμέ πρὸς τὴν οἰκογένειαν *Childe* — Μελέτη περὶ τοῦ μουσικοῦ Γρετῶ ὑπὸ R. Rolland. (1 Ἀπριλίου). — Σκιαγραφία τῆς γνωστῆς συγγραφέως παιδικῶν ἀναγνωσμάτων Κομήσης de Ségur ὑπὸ P. Acker. Ὁ γράφων δικαίως τὴν ὀνομάζει «Μάμμην ὅλων τῶν Γαλλοπαίδων». Ὑπομνησκαὶ ὅτι ἐν ἐκ τῶν παιδικῶν μυθιστορημάτων τῆς «Γὰ δυστυχήματα τῆς Σόφρας», παγκοσμίως

γῆμης, εἶναι σελίδες αὐτοβιογραφίας. **Les Documents du Progrès**, Édition Française, (Παρίσιοι, Φεβρουάριος). — Ὁ ἀγὼν μεταξὺ λευκῶν καὶ μαύρων εἰς τὴν Ἀφρικὴν εἶναι ἐκ τῶν πολυπλοκωτέρων προβλημάτων τῆς παρούσης ὥρας. Εἰς τοῦτον δὲ καὶ εἰς τὸν τρόπον, καθ' ὃν δύναται νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἀπαραίτητος συμβιβαστικὴ λύσις, ἀφιερῶν ἄρθρον αὐτοῦ ὁ Ἄγγλος L. Haden Guest. — Περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς Αὐστρίας πραγματευόμενος ὁ Αὐστριακὸς βουλευτὴς E. Pernstorfer συμπεραίνει, ὅτι δὲν εἶναι ποτε δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ Αὐστριακὸν ἔθνος, ἀλλ' ὅτι τὴν σημερινὴν αὐτοκρατορίαν δύναται νὰ διαδεχθῇ βιώσιμος ὁμοσπονδία δημοκρατικὴ, ἀποτελουμένη ἐκ ποικίλων λαῶν ὡς πρὸς τὴν ἐθνότητά καὶ τὴν γλῶσσαν· τὸ τοιοῦτο δὲ θὰ εἶναι ὀριαμὸς τῆς ἀνθρωπίνης προόδου. (Μάρτιος). — Ὁ Κυνοσμός ὑπὸ τοῦ γνωστοῦ Ῥώσου συγγραφέως Gorky εἶναι κήρυγμα κατὰ τῆς συγχρόνου πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ σάλπισμα ἐγερτήριον πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ ταύτης. — Παναγυρισμός τῆς Ἀγγλικῆς Κυριακῆς ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ δημοσιογράφου W. Stead. — Κρίσις περὶ τοῦ Γερμανοῦ ζωγράφου *Pissis*, μαθητοῦ τοῦ Γύξη, τοῦ ὁποίου τὸ ἀληθὲς ἔνομα εἶναι Hugo Hoppenner, ὑπὸ Aguo Reintsh. Ἐκ τῶν παρατιθεμένων σχεδιογραφημάτων καταφαίνεται ἡ μεγάλη ἐπίδρασις τοῦ Ἑλλήνου καλλιτέχνου ἐπὶ τοῦ βαυαροῦ μαθητοῦ. [Ἐὐ μηνιαῖον τοῦτο περιοδικὸν ἤρχισεν ἐκδιδομένον ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Δεκεμβρίου εἰς τρεῖς γλώσσας, γαλλιστί εἰς Παρίσιον, ἀγγλιστί εἰς Λονδῖνον καὶ γερμανιστί εἰς Βερολίνον, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Dr R. Broda. Σκοπὸν ἔχει, κατὰ τὸ πρόγραμμά του, νὰ συνδέσῃ ὅσον τὸ δυνατόν στενότερον τὰ διάφορα ἔθνη μεταξὺ τῶν διὰ τῶν δεσμῶν τοῦ πολιτισμοῦ. Ὡς ἐκ τοῦ διεθνούς χαρακτήρος του καὶ τοῦ ἐκλεκτοῦ καὶ ποικιλιωτάτου περιεχομένου του εἶναι ἀξίον πάσης συστάσεως. Ἡ ἐτήσια συνδρομὴ του ἐκ τῆς Ἑλλάδος φρ. 12].

Larousse Mensuel Illustré (Παρίσιοι, Μάρτιος 1908). — Γαλλικὴ Ἀκαδημία ὑπὸ P. Basset, ἄρθρον εἰκονογραφημένον περὶ τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς ὑποδοχῆς τοῦ νέου ἀκαδημαϊκοῦ M. Donnay. — Συγκριτικὸς πίναξ τῶν Στρατιῶν καὶ τῶν Στόλων τῶν μεγάλων Κρατῶν. — Περιγραφή μετὰ εἰκόνων τοῦ νέου ἐπαναληπτικοῦ πιστολίου *Koth*, διὰ τοῦ ὁποίου ὑπὸ πλοῆν ὁ αὐστριακὸς στρατός. — (Ἀπρίλιος). Γαλλικὴ Ἀκαδημία, ἐκλογὴ καὶ ὑποδοχὴ τοῦ μαρκασιτοῦ de Ségur ὑπὸ P. Basset. — Μακρὰ πραγματεία περὶ ἀεροστάτου ὑπὸ G. Dornhan, μετὰ πολλῶν εἰκόνων. [Ἐὐ δημοσίευμα τοῦτο εἶδος ἐγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ, μηνιαίως ἐκδιδομένου καὶ περιλαμβάνοντος κατ' ἀλφαβητικὴν τάξιν πᾶν ὃ τι ἀξιοσημεῖωτον συνέβη κατὰ τὸ διάστημα τοῦ μηνός ἢ ὀλίγον πρότερον, ὥστε, ἐνῶ εἶναι αὐτοτελές, συνεχίζει συγχρόνως τὸ γνωστὸν πολύτομον λεξικὸν «Nouveau Larousse Illustré». Ἐτήσια συνδρομὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα φρ. 6].

Revue Générale des Sciences (Παρίσιοι, 15 Μαρτίου). — *Αἱ χημικαὶ πρὸδοι κατὰ τὴν λήξασαν τεσσαρακονταετίαν* δύο ἄρθρα ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καθηγητῶν M. Nernst καὶ M. Landolt. — *Ἐτήσια ἐπισκόπησις τῆς Ἰατρικῆς* ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ A. Leticienne. (30 Μαρτίου.) — Μελέτη περὶ τοῦ κατὰ τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον ἀποθανόντος διασήμου φυσικοῦ λόρδου Kelvin, ὑπὸ P. Ligot. — Ἄτερα μελέτη περὶ τοῦ ἐσχάτως ἀποθανόντος ἐπιφανοῦς Γάλλου ἀστρονόμου *Joullien Janssen*, ὑπὸ C. Nordmann. — *Αἱ χημικαὶ πρὸδοι κατὰ τὴν λήξασαν τεσσαρακονταετίαν* ἕτερα δύο ἄρθρα ὑπὸ τοῦ Ἑλβετοῦ καθηγητοῦ M. Græbe καὶ τοῦ Γερμανοῦ καθηγητοῦ O. Witt. (15 Ἀπριλίου.) — Ὁ ὄγκος χημιογνώμῃ ὕδατος, ὑπὸ C. Guillaume.

La Nature (Παρίσιοι, 4 Ἀπριλίου). — *Οἱ αὐτοματικοὶ στόχοι* εἶναι χρησιμώτατοι εἰς τὴν σκοπευτικὴν ἀσκήσιν, διότι σημειώνουν τὸν βαθμὸν τῆς ἐπιτυχίας ἐκάστης βολῆς, ἄνευ τῆς παρεμβάσεως εἰδικοῦ σημειωτοῦ. Περὶ τοιοῦτου τινός συστή-

ματος αυτόματου στόχου, λειτουργούσης δι' ηλεκτρισμού, πραγματεύεται ο D. Bellet. (11 'Απριλίου). — *Τὸ δένδρον καὶ οἱ ἐχθροὶ του* ὑπὸ E. Bellet. — *Ἡ ἡλικία τοῦ πιθηκανθρώπου*, ὑπὸ J. Deniker.

Revue du Mois (Παρίσι, 10 'Απριλίου). — *Πρόλογος τῶν ἔργων τοῦ P. Curie*, ὑπὸ τῆς Κας Curie. — Ὁ ἰατρὸς Calmette κηρύττει τὸν πόλεμον κατὰ τῶν ποτικῶν ὄχι μόνον ὡς καταστρεπτικῶν ζώων, ἀλλὰ καὶ ὡς φορέων παντοειδῶν νοσημάτων. — *Τὸ ζήτημα τῆς σχέσεως μεταξὺ τοῦ βάρους τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τοῦ βάρους τοῦ σώματος* πραγματεύεται ἐν ἐκτάσει ο L. Larique, παραθέτων καὶ συγκριτικὸν πίνακα διαφόρων θηλαστικῶν καὶ πτηνῶν.

Revue des Études Grecques (Παρίσι, Ἰανουάριος-Φεβρουάριος). — *Ἐπιτάφιοι λόγοι εἰς τὸν A. Hauvette*, γραμματέα τοῦ Συλλόγου πρὸς Ἐνίσχυσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σπουδῶν ὑπὸ A. Croiset καὶ Th. Reinach. — *Ἐνδιαφέρουσα μελέτη τοῦ S. Reinach* περὶ τῶν γυναικείων ἀγαλμάτων τῆς Ἑλληνικῆς τέχνης καὶ τῆς σχέσεως τοῦ σχήματος τοῦ στήθους πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὴν τεχντροπλίαν τῆς κατασκευῆς.

Γερμανικά:

März (Μόναχον, Φεβρουάριος). — Ὁ G. Ferrero ἐξετάζων τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν καὶ τὴν πρόοδον τῆς πολυτελείας, φρονεῖ ὅτι αὐτὴ ἐγέννησεν ἐκείνην.

Sozialistische Monatshefte (Βερολινον, Φεβρουάριος). — Κατὰ τὸν R. Palwer οἱ ἄεργοι τοῦ Βερολίνου ἀνῆρχοντο εἰς 41.000 τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1908, οἱ δὲ ἄρμόδιοι οὐδὲμίαν λαμβάνουν μέρησαν διὰ νὰ τοὺς ἀποσπᾶσιν ἀπὸ τοῦ τοιούτου βίου, παρέχοντες εἰς αὐτοὺς ἐργασίαν.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Παναθηναϊα (Ἀθήναι, 15 Μαρτίου). — *Παραλληλισμὸς μεταξὺ Τολστόη καὶ Δάντου* ὑπὸ I. Γρίκα. —

Πρώτη ἀγάπη, ἀνάμνησις παιδικῶν χρόνων, ὑπὸ Π. Νιρβάνου. — *Ἐκ τῶν δοκιμῶν τοῦ Ἡμερσον, ὁ Ποιητὴς κατὰ μετάφρασιν Γ. Στρατήγγη Δεϊπνα καὶ συναναστροφῆ παρὰ τοῖς Ἀρχαίοις*, ἐκ τῶν τοῦ H. Blümmner κατὰ μετάφρασιν A. Παπαδιαμάντη.

Ἑθνικὴ ψυχὴ (Ἀθήναι, Φεβρουάριος). — Γ. Ν. Χατζιδάκι, *Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*. Ἐὸ ὄνομα «Κουντουριώτης» σημαίνει τὸν καταγόμενον ἀπὸ τὰ Κούντουρα τῆς Μαγαρικῆς καὶ ὄχι τὸν κατασκευάζοντα χονδρὰ ὑποδήματα «κουντούρας». — *Μοῦσαι καὶ Χάριτες*, ὑπὸ K. Ζησίου.

Νέα Ζωὴ (Ἀλεξάνδρεια, Μάρτιος). — Ὁ Π. Νιρβάνου δημοσιεύει μικρὸν πειρατικὸν διήγημα Ἀγγελικούλα.

Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος (Ἀλεξάνδρεια, Φεβρουάριος). — *Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιθεώρησις τοῦ 1907: Ἐκκλησία Ἀντιοχείας, Ἑλλάδος, Κύπρου καὶ Ρουμανίας*, ὑπὸ Γ. Παπαμιχαήλ. — Ὁ Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος ὡς πρεσβύτερος Ἀντιοχείας ὑπὸ Χρυσ. A. Παπαλοπούλου. — *Ἡ Ρωσικὴ πολιτικὴ ἐν Ἀνατολῇ: Τὸ Βουλγαρικὸν σχίσμα* ὑπὸ Politicus. Ἐὸ ἄρθρον τοῦτο, ἄξιον ἰδιαιτέρας προσοχῆς, εἶναι σύντομος μελέτη τοῦ πρίγκιπος Γρηγορίου Τρουμπεσκόϊ, δημοσιευθεῖσης εἰς τὴν «Revue d'histoire diplomatique».

Ἐρευνα (Ἄξφορδη, Φεβρουάριος). — *Ἡ φορολογία τοῦ εἰσοδήματος*, ὑπὸ A. Θεοδωρίδου. Ἐὸ συμπέρασμα τοῦ γράφοντος εἶναι ὅτι: «ἅμα ὁ λαὸς διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀφυπνίσσεως λάβῃ γνῶσιν τοῦ συμφέροντός του, θὰ καταδικάσῃ τοὺς ἐμμέσους φόρους ὡς ἀντιστρατευομένους εἰς αὐτὸ καὶ θὰ ἀπαιτήσῃ σύστημα ἀμέσων φόρων συνωδᾶ πρὸς τὸ νέον πνεῦμα». — *Ἡ Νέα Θεολογία*, ἦτοι σύντομος τῶν θεωριῶν τοῦ Ἀγγλοῦ ἱερέως Κάμπελ, αἱ ὁποῖαι ἀποβλέπουν εἰς τὴν ἐνότητα τῶν χριστιανικῶν λαῶν καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν ἀδελφότητα τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου».

ΜΙΚΡΑΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

ΤΟ ΟΞΥΓΑΛΑ ΤΟΥ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΤΩΧΟΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

Ὁ κ. Θ. X. Φλωρᾶς εἰς ἓν «Ἐπισημονικὸν Σημείωμα» σελ. 627 τῆς «Μελέτης», θεωρεῖ τὸ γιαούρτι ὡς τροφήν «ἰδιαιτέρως προτιμωμένην ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν καὶ τῶν Βουλγάρων», ἀπὸ μιαν δὲ παραπομπὴν εἰς τὴν Allgemeine med. Central-Jeitung 1907 σελ. 634 φαίνεται ὡς νὰ πιστεύεται γενικῶς, ὅτι καθὼς ἐμελετήθη τὸ γιαούρτι ἀπὸ βούλγαρον ἰατρὸν, εἶναι καὶ τρόπον τινὰ τελευταία καὶ νωπὴ καὶ νέους ἀνοίγουσα δριζόντας ἀνακάλυψις τῶν Βουλγάρων ἢ τῶν Ὀθωμανῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους — φυσικὰ — τὸ ἐπήραμεν, ἀφότου ἐσχετίσθημεν μὲ αὐτούς, καὶ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες, μαζί με τὸ ὄνομα «γιαούρτι»

Ἀλλὰ τὸ «γιαούρτι» εἰς πολλοὺς ἑλληνικοὺς τόπους λέγεται «ξινόγαλα» καὶ εἰς τὴν Κύπρον ἐδῶ «γάλαν ὄξινον», τοῦτο δὲ εἶναι βέβαια τὸ παλαιὸν ὄνομα «ὄξυγαλα». Καὶ τὸ μὲν ἐννοοῦσεν ὁ Κτησίας (Ἰνδ. 22) «ὄξυγαλα τῶν προβάτων» καὶ ὁ Στράβων (Ζ' 4, 6 σελ. 311) λέγων τοὺς νομάδας Ζυῦθας τρεφομένους «ἐπιελφ... γάλακτι καὶ ὄξυγάλακτι (τοῦτο δὲ καὶ ὀνημιά ἐστίν αὐτοῖς κατασκευασθὲν πως)» εἶναι δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ, ἀφοῦ παρασιωπᾷ τὴν κατασκευὴν τοῦ ὄξυγαλατος. Ἀλλὰ τὸ «ὄξυγαλα» τοῦ Πτωχοπροδρόμου φαίνεται, μὰ τὸν Δία, ἀπαράλλακτον τὸ γιαούρτι, καὶ θὰ ἤξιζε, νομίζω «ἀεὶ μὲν, μάλιστα δὲ νῦν», νὰ συζητηθῇ τὸ πρᾶγμα.

Μεταξὺ τῶν ἐπαγγελμάτων, ὅσα λέγει πρὸς τὸν βασιλέα ὅτι θὰ ἐπιτιμοῦσεν ὡς ἐπικερδέστερα παρὰ τὴν κατασκευὴν στίχων ὁ κακόμοιρος ποιητὴς, προσθέτει:

Ἄν ἡμουν ὄξυγαλατᾶς τ' ὄξυγαλαν
νὰ πῶλουν, τὴν τζούικαν τοῦ ὄξυγάλακτος εἰς
ἄμὸν μου νὰ βᾶσταν,
ἀπὸ ψυχῆς νὰ στρίγγιζα, περιστα-
τῶν νὰ λάλουν
«ἐπάρετε δρομβανιστὸν ὄξυγαλαν,
γυναῖκες!»

Κάκειναι ὡς τὸ χοήζουσι, συντό-
μως νὰ ξεπῶλουν.
(Στ. 111 — 115. Ἐκδόσις Müller καὶ
Legrand, Paris 1875, σελ. 12).

Ἡ λέξις «δρομβανιστὸν» ἔχει βεβαίως ἀνάγκην σχολίων, ἀλλὰ «τζούικα» λέγεται καὶ σήμερον εἰς τὴν Κύπρον, καὶ καθὰ μανθάνω, καὶ εἰς τὴν Σύμην καὶ ἄλλου, ἀκριδῶς: τὸ μέγαλον πῆλινον ἄγγελον ὅπου κατασκευάζεται διὰ χονδρικήν πώλησιν τὸ ξινόγαλα ἢ γιαούρτι, μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ ὑποκοριστικὸν λεγόμενον «τζουκκάλλι», τ. ἔ. πηλὴν χύτρα, τουρκιστὶ «τοπράκ τεντζερεσί», γνωστότατος δὲ εἰς ὅλην τὴν Ἀνατολήν εἶναι ὁ τρόπος τοῦ κρατοῦν αἱ «ὄξυγαλατᾶδες» «τῆς τζούικας» κρεμαμένας ἀπὸ ξύλον βασταζόμενον δριζόντως εἰς τοὺς ὄμους, ἴσα ἴσα ὅπως περιγράφει καὶ ὁ Πτωχοπροδρόμος.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ τζούικα κινουμένη δὲν ἔμπορεῖ νὰ κρατήσῃ παρὰ πηκτὸν τὸ γάλα, δὲν εἶναι καθόλου τολμηρὸν τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ ἡ «τζούικα» τοῦ Πτωχοπροδρόμου θὰ εἶχε μέσα γνησιώτατον γιαούρτι. Ἡ δὲ βεβαίωσις τοῦ ὅτι «συντόμως θὰ ξεπῶλει» μᾶς πληροφοροῦσι ὅτι καὶ οἱ πρόγονοί μας ἔτρωγαν εἰς τὴν Πόλιν τὸ γιαούρτι. *Σῆμος Μενάρδος*

ΤΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΝ ΕΚΑΣΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Εἰς τὸ ἀμερικανικὸν περιοδικὸν The Pedagogical Seminary τεύχος τοῦ Δεκεμβρίου 1907, πλὴν ἄλλων πολλῶν ἀξίων ἀναγνώσεως, δημοσιεύεται ὑπὸ τοῦ E. W. Dorian ἀληθῶς ἐξαιρετος πραγματεία περὶ τοῦ λεξιλογίου ἐκάστου ἀνθρώπου, τῆς ὑποίας θὰ προσπαθῶ νὰ συνοψίσω δι' ὀλίγων τὸ περιεχόμενον.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξετάζει πέντε τινά: 1) Ἐὸν ἔκτασιν τοῦ λεξιλογίου κατὰ τὰς διαφόρους περιόδους τῆς ἡλικίας ἀπὸ τῆς νηπιακῆς μέχρι τῆς ἀκμῆς. 2) Ἐὸν σχέσιν τοῦ φύλου πρὸς τὸ λεξιλόγιον, δηλ. τὸ κοράσιον καὶ ἡ γυνὴ ἢ τὸ παιδίον καὶ ὁ ἀνὴρ γνωρίζουν περισσότερας λέξεις καὶ ποῶς

χειρίζεται τὴν γλῶσσαν καλλίτερον; β) Τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐθνικότητος καὶ τοῦ κλίματος. 4) Τὴν σπουδαιότητα τοῦ πλουσίου λεξιλογίου. 5) Τὸν τρόπον τῆς ἀποκτῆσεως τοιοῦτου λεξιλογίου.

Ὁ Dorian διαιρεῖ τὴν πρὸ αὐτοῦ γενομένην ἐργασίαν εἰς δύο τμήματα, ὧν τὸ μὲν ἔχει ἀποτελεσθῆ ἀπὸ τῆν συμβολὴν παιδίων ἡλικίας ἀπὸ 8 μηνῶν ἕως 6 ἐτῶν, τὸ δὲ ἕτερον περιλαμβάνει τὸ λεξιλόγιον ἀνθρώπων προχωρημένης ἡλικίας. Ἐκ τῶν παιδίων ἀξιοθαύμαστος εἶναι μία κόρη, ἡ ὀποία, εἰς ἡλικίαν 1 ἐτους, 11 μηνῶν καὶ 25 ἡμερῶν, εὐρέθῃ γνωρίζουσα 3.000 λέξεις. Ἐἰς τὸ δεύτερον τμήμα μνημονεύονται καὶ τὰ λεξιλόγια τῶν ἐπιφανεστέρων συγγραφέων καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν λέξεων τῶν διαφόρων γλωσσῶν, ἐξ ὧν εἰς τὴν ποικιλίαν τοῦ σχήματος ὑπερέχει ἡ τῶν Κινέζων, τῶν ὀποίων ὁ ἀλφάβητος ἔχει δι' ἑκάστην λέξιν καὶ ἰδιαιτέρον σημεῖον. Ὁ γραφεὺς Κινέζος πρέπει νὰ γνωρίζῃ 10,000 τοιούτων χαρακτήρων. Ἐξ ἰδίας ἐρεῦνης ὁ Dorian ἀναφέρει, ὅτι τὸ ἀριστον λεξιλόγιον εὗρε μεταξὺ μὲν τῶν γυναικῶν εἰς Ἀμερικανίδα κατέχουσαν 92.169 λέξεις, μεταξὺ δὲ τῶν ἀνδρῶν εἰς εὐρυμαθέστατον καθηγητὴν τοῦ Διδασκαλείου τοῦ Utah κάτοχον 302.000 λέξεων ἐξ διαφόρων γλωσσῶν.

Ἡ διαφορὰ τοῦ φύλου ἔχει τὴν ἐξῆς ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ λεξιλογίου: 1) Τὰ κοράσια μέχρι τοῦ 4ου ἢ 5ου ἔτους τῆς ἡλικίας των γνωρίζουν περισσότερας λέξεις τῶν παιδίων. 2) Ἐἰς σχολεῖα τῶν Βορείων λαῶν οἱ μαθηταὶ τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ τῆς αὐτῆς ἡλικίας γνωρίζουν περισσότερας λέξεις τῶν κορασίων. 3) Τὰ τῶν Μεσημβρινῶν λαῶν κοράσια τῆς αὐτῆς τάξεως καὶ ἡλικίας γνωρίζουν περισσότερας λέξεις ἀπὸ τὰ παιδιά. Τὰ κοράσια ὅμως μετὰ τὸ 6ον ἔτος τῆς ἡλικίας ἵστεροῦν τῶν παιδίων ἐξαιρέσειν ἀποτελοῦν τὰ κοράσια τῆς Ἰρλανδίας, ὑπερτεροῦντα καὶ μετὰ τὸ 6ον ἔτος τῆς ἡλικίας.

Μετ' ὀλίγην τὴν ἐπικρατοῦσαν γνώ-

μην, ὅτι τὸ ὠραῖον φύλον λαλεῖ καλλίτερα τὴν γλῶσσαν του, κατὰ τὰ συμπεράσματα τῆς ἐπιστήμης τοῦτου τὸ λεξιλόγιον εἶναι κατὰ πολὺ πτωχότερον τοῦ ἀσθηροῦ φύλου. Ὁ εἰς συνδιάλεξιν φιλοφρονητικὴν ἀπαυτούμενος ἀριθμὸς λέξεων εἶναι πολὺ μικρὸς· μόνον δὲ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτῆν ὑπερτερεῖ πως ἡ γυνή, ὅχι ὅμως καὶ ὡς ρήτωρ. Λόγος τοῦτου εἶναι αἱ ἐκ μικρᾶς ἡλικίας, συμφώνως πρὸς τὸ φυσικὸν αὐτῆς, περαιορισμένα ἀσχολία, εἰς ἃς ἐπιθίδεται ἡ κόρη.

Μεγάλην σημασίαν ἔχει τὸ περιβάλλον ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ λεξιλογίου, ἔπερ ἀποκτώμεν. Αὐτὸ τὸ παιδίον εἶναι ἐρωτηματικὴ μηχανὴ αὐτομάτως ἐνεργοῦσα καὶ ἐνέχει μεγάλην σπουδαιότητα τοῦ αὐτῆ θά τοποθετηθῆ διὰ νὰ λειτουργήσῃ. Λέξεις καταλλήλως λεγόμεναι ὁμοιάζουν χρυσᾶ μῆλα εἰς εἰκόνας ἀργυρᾶς. Ἐἰς μεγαλειτέραν ἡλικίαν βιβλίον καλὸν σπουδαζόμενον μετὰ τὸ λεξικὸν παρὰ τὸν ἀριστερόν βραχίονα δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητος τρόπος διὰ τὴν ἀπόκτησιν καλοῦ λεξιλογίου.

Ἡ σπουδαιότης τοῦ καλοῦ λεξιλογίου εἶναι καταφανής. Ἡ λέξις εἶναι τὸ σημεῖον τῆς ιδέας μας ἢ τῆς σκέψεως. Ἀφθονώτεραι λοιπὸν λέξεις καθιστοῦν τελειοτέραν τὴν σκέψιν. Ὅσας χιλιάδας λέξεων μανθάνει τις, μετὰ τὸσας χιλιάδας σκέψεων πληροῦ τὰ κύτταρα τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἔχει ταύτας ἐτοίμους νὰ τὸν ὀηρετήσουν εἰς πᾶσαν στιγμὴν. Αἱ λέξεις εἶναι ἡ ἐνσάρκωσις τῆς ιδέας. Ἐὰν δὲν ὑπάρχη λέξις, διὰ νὰ κατοικήσῃ ἡ ιδέα, πρέπει ἀμέσως νὰ κατασκευασθῇ τοιαύτη διὰ νὰ μὴ περιπλανᾶται ἡ ιδέα ὡς ἄβυλον πνεῦμα. Ὅρθως ἐλέχθη ὅτι: «Πᾶσα ἀνακαλυπτομένη λέξις εἶναι τὸ μνημεῖον ἔργου τινὸς ἢ σκέψεως καὶ παρέχει τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὀποίου τὸ ἔργον ἢ ἡ σκέψις θὰ μεταβιθασθῇ εἰς ἄλλους. Ἐκάστη λέξις ἐκπροσωπεῖ καὶ νέαν κατὰκτησιν τοῦ πολιτισμοῦ, προσθήκην εἰς τὰς διανοητικὰς πηγὰς τοῦ κόσμου».

Σ. Δ. Ψαρός.